

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ İNTERNET
BAĞIMLILIĞI İLE SORUMLULUK VE
DUYGUSAL TEPKİSELLİK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Elif ÇAVDAR

Yüksek Lisans Tezi

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

2022

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ İNTERNET BAĞIMLILIĞI İLE SORUMLULUK VE
DUYGUSAL TEPKİSELLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

(The Correlation between the Internet Addiction of Prospective Teachers and their
Responsibility and Emotional Reactivity Levels)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif ÇAVDAR

Danışman: Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE

Erzurum

Haziran, 2022

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Elif ÇAVDAR tarafından hazırlanan “Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı ile Sorumluluk ve Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki” başlıklı çalışması 10 /06 / 2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır.

Danışman: Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır.

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Bünyamin ATEŞ
Erzincan Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır.

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı ile Sorumluluk ve Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

10/ 06/ 2022

Aslı Islak İmzalıdır.

Elif ÇAVDAR

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan internet bağımlılığının özellikle internete ulaşmanın oldukça kolay olduğu ve denetimin daha az olduğu üniversite döneminde birçok probleme yol açtığı düşünülmektedir. Üniversite yılları bireyin yakın ilişkiler kurduğu, mesleğini edindiği ve yaşamanın sorumluluğunu aldığı bir zaman dilimi olduğundan insan hayatının önemli bir dönemidir. Üniversite öğrencilerinin bu süreçte kurduğu sağlıklı ilişkiler, yerine getirdiği sorumluluklar hayatının yeri kalan kısmını şekillendirmesine yardımcı olacaktır. Bu nedenle öğrencilerin üniversite dönemini etkili ve verimli geçirmeleri faydalı olacaktır. Bu süreçte, tüm bunlarla ilişkili olabilecek internet bağımlılığı konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir. Bu araştırmada internet bağımlılığı ile sorumluluk ve duygusal tepkisellik arasındaki ilişki incelenerek ulaşılan bulgular doğrultusunda internet bağımlılığı ile ilgili önleyici müdahale programlarının planlanmasına, sorumluluk ve duygusal tepkisellik eğitimlerinin verilmesine, okullarda yapılan teknolojinin bilinçli kullanımı çalışmalarının içeriğinin genişletilmesine, internet bağımlılığı, sorumluluk ve duygusal tepkisellik konularında farkındalığın artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yaptığım araştırma sürecinde bana her zaman destek olan, bilgisi ve tecrübesiyle çalışmama önemli katkılar sağlayan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE'ye gösterdiği ilgi ve hoşgörü için teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim sırasında aldığım derslerde ve tez sürecinde paylaştığı faydalı bilgileriyle araştırmama destek olan kıymetli hocam Doç. Dr. Ceyhun OZAN'a, tez jürimde bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN ve Doç. Dr. Bünyamin ATEŞ'e öneri ve görüşleriyle çalışmama sağladıkları katkıdan dolayı çok teşekkür ederim. Daima destekçim olan başta eşim Ahmet ÇAVDAR olmak üzere tüm aileme teşekkür ederim.

Elif ÇAVDAR

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖĞRETMEN ADAYLARININ İNTERNET BAĞIMLILIĞI İLE SORUMLULUK VE DUYGUSAL TEPKİSELLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Elif ÇAVDAR

Haziran 2022, 99 Sayfa

Amaç: Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Yöntem: Araştırmada, nicel yöntem yaklaşımları kapsamında ilişkisel desen kullanılmıştır. Araştırma, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde farklı bölümlerde öğrenim gören 442 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları olarak; Kişisel Bilgi Formu, Young İnternet Bağımlılığı Testi-Kısa Formu (YİBT), Duygusal Tepkisellik Ölçeği (DTÖ), Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SDDÖ) kullanılmıştır. Araştırma betimsel istatistik, Pearson Korelasyonu, bağımsız örneklem t testi, varyans analizi (ANOVA) kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular: Araştırma bulgularında, öğretmen adaylarının internet bağımlılığı ile duygusal tepkisellik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. İnternet bağımlılığı ile sorumluluk arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca, öğretmen adaylarının internet bağımlılığı puanları cinsiyetlerine, bölümlerine, sınıflarına, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere, büyüdüğü yere göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Duygusal tepkiselliğin cinsiyete göre, sorumluluk davranışının cinsiyete ve öğrencilerin büyüdüğü yere göre, sorumluluk duygusunun ise sınıfa göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Sonuç: Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı ile; hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki, sorumluluk duygusu ve davranışı ile arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı arttıkça hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeyleri de artmakta, sorumluluk duyguları ve davranışları azalmaktadır. Kız öğrencilerin hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeylerinin ve sorumluluk davranışı puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu belirlenmiştir. Şehirde büyüyen öğrencilerin sorumluluk davranışı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe sorumluluk duygu puanlarının da arttığı bulunmuştur. Bulgular, literatürdeki araştırmalara dayanarak tartışılmıştır. Araştırmanın sonuçları açıklanarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnternet bağımlılığı, duygusal tepkisellik, sorumluluk

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

THE CORRELATION BETWEEN THE INTERNET ADDICTION OF PROSPECTIVE TEACHERS AND THEIR RESPONSIBILITY AND EMOTIONAL REACTIVITY LEVELS

Elif ÇAVDAR

June 2022, 99 Pages

Purpose: The purpose of this study to research the relation between the level of responsibility and emotional reactivity of prospective teachers and their internet addiction.

Method: In this research was used the correlational design with in the scope of quantitative method approaches. The research was conducted on 442 prospective teachers studying in different departments at Atatürk University Kazım Karabekir Faculty of Education. As data collection tools, Personal Information Form, Young Internet Addiction Test – Short Form (YIBT), Emotional Reactivity Scale (DTÖ), Scale of Responsibility Sense and Behavior (SDDÖ) were used. In the present study were conducted through descriptive statistics, Pearson Correlation, t test for independent samples, Analysis of Variance (ANOVA).

Findings: In the study was determined that there is a positive significant relation between the internet addiction of prospective teachers and the level of emotional reactivity. And that there is a negative significant between the internet addiction of responsibility. In addition, it was found that the internet addiction scores of the prospective teachers did not show a significant difference according to their gender, departments, classes, educational status of their parents, where they stayed while they were studying and where they grew up. It has been determined that emotional reactivity differs significantly according to gender, responsibility behavior to gender and where students grew and sense of responsibility to class.

Conclusions: It was determined that there is a positive significant relation between the internet addiction of prospective teachers and the level of sensibility, reactivity, psychological stability and emotional reactivity. And that there is a negative significant relation between the internet addiction the sense of responsibility and behavior. As the internet addiction of prospective teachers increase, their sensibility, reactivity, psychological resilience and emotional reactivity levels also increase. And their sense of responsibility and behavior decrease. It was determined that the sensitivity, reactivity, psychological resilience and emotional reactivity levels and responsibility behavior scores of female students were significantly higher. Also it was determined that students who grew up in the city have higher scores of responsibility behavior. Moreover, it was found that as the grade levels of the students increased, their sense of responsibility scores also increased. The findings are discussed based on the studies in the literature. The results of the study have been explained and some suggestions has been made.

Keywords: Internet Addiction, Emotional Reactivity, Responsibility

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
Giriş	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırma Problemi ve Alt Problemleri	4
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	5
Araştırmanın Sınırlılıkları	6
Varsayımlar	6
Terim ve Tanımlar	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	7
İnternet Bağımlılığı	7
İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri	8
<i>Goldberg'in İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	8
<i>Young'un İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	9
<i>Griffiths'in İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	10

<i>Suler'in İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	11
<i>Beard ve Wolf'un İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	12
<i>Shapira vd. 'nin İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	13
<i>Ko vd. 'nin İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	13
<i>Tao vd. 'nin İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri</i>	14
İnternet Bağımlılığını Açıklayan Modeller	15
<i>Grohol'un Evreli İnternet Kullanım Modeli</i>	15
Davis (2001), Grohol (1999) tarafından açıklanan evreli internet modelinin interneti sağlıklı bir şekilde kullanan bireyler için geçerli olabileceğini öne sürmüştür.	16
<i>Suler'in Patolojik İnternet Kullanımı İhtiyaç Modeli</i>	16
<i>Pratarelli vd. 'nin Dört Faktörlü İnternet Kullanım Modeli</i>	17
<i>Davis'in Patolojik İnternet Kullanımı İçin Bilişsel-Davranışçı Modeli</i>	17
<i>Hall ve Parsons'ın İnternet bağımlılığı davranışı</i>	19
<i>Caplan'ın İnternet Kullanım Modeli</i>	19
<i>İnternet Bağımlılığı Nöropsikolojik Model</i>	20
İnternet Bağımlılığı ile İlgili Araştırmalar	22
Duygusal Tepkisellik	24
Duygusal Tepkisellik ile İlgili Araştırmalar	25
Sorumluluk	26
Sorumluluk ile İlgili Araştırmalar	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	30
Yöntem	30
Araştırma Yöntemi	30
Evren ve Örneklem	30
Veri Toplama Araçları	32
<i>Kişisel Bilgi Formu</i>	33
<i>Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Form</i>	33
<i>Duygusal Tepkisellik Ölçeği</i>	33

<i>Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği</i>	34
Süreç	35
Verilerin Analizi	35
Araştırmacının Rolü.....	37
Geçerlik ve Güvenirlik	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	39
Bulgular	39
Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı ile Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki Bağlamında Elde Edilen Bulgular	39
Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Arasındaki İlişki Bağlamında Elde Edilen Bulgular	40
Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının İnternet Bağımlılığı Puanlarını Yordama Gücüne İlişkin Bulgular	41
Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılıklarının Bazı Demografik Değişkenler Bağlamında Anlamlı Farklılaşmış Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	41
Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Bağlamında Anlamlı Farklılaşmış Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	44
Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygu ve Davranışlarının Bazı Demografik Değişkenler Bağlamında Anlamlı Farklılaşmış Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	52
BEŞİNCİ BÖLÜM	58
Tartışma ve Sonuç	58
Tartışma	58
<i>Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Düzeyleri ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişkinin Tartışılması</i>	58
<i>Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duyguları ve Davranışları ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişkinin Tartışılması</i>	59
Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılıklarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması	61
<i>Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması</i>	62

<i>Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygu ve Davranışlarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması</i>	63
Sonuç	64
Öneriler	66
KAYNAKÇA	68
EKLER	76
Ek-1.Kişisel Bilgi Formu	76
Ek-2.Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF)	77
Ek-3.Duygusal Tepkisellik Ölçeği.....	78
Ek-4.Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği	79
Ek-5.Etik Kurul İzni	80
Ek-6.Ölçekleri Kullanmak İçin Alınan İzinler	83
ÖZGEÇMİŞ	84

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırma Kapsamındaki Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri	31
Tablo 2. İnternet Bağımlılığı, Duygusal Tepkisellik, Sorumluluk Duygusu ve Davranış Ölçeklerinin Normallik Sonuçları	37
Tablo 3. Öğretmen Adaylarının duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki korelasyonlar	39
Tablo 4. Öğretmen Adaylarının sorumluluk duyguları ve davranışları ile internet bağımlılıkları arasındaki korelasyonlar	40
Tablo 5. Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	41
Tablo 6. Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının n Değerleri, İnternet Bağımlılığı $\bar{X}$, S_s , t , S_d ve p Değerleri	41
Tablo 7. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Öğrenim Gördükleri Bölüm Bağlamında İncelenmesi	42
Tablo 8. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Sınıf Bağlamında İncelenmesi.....	42
Tablo 9. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Anne Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi	43
Tablo 10. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Baba Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi	43
Tablo 11. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Öğrenim Görürken Kaldıkları Yer Bağlamında İncelenmesi.....	43
Tablo 12. Köyde ve Şehirde Büyüyen Öğretmen Adaylarının n Değerleri, İnternet Bağımlılığı $\bar{X}$, SS , t , S_d ve p Değerleri.....	44
Tablo 13. Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Hassasiyet, Tepkisellik, Psikolojik Dayanıklılık ve Toplam Duygusal Tepkisellik Düzeyleri $\bar{X}$, SS , t , S_d ve p Değerleri.....	44
Tablo 14. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Öğrenim Gördükleri Bölüme Göre Karşılaştırılması	45
Tablo 15. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Sınıfa Göre Karşılaştırılması	47

Tablo 16. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	48
Tablo 17. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi	49
Tablo 18. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Kaldıkları Yere Göre Karşılaştırılması	50
Tablo 19. Köyde ve Şehirde Büyüyen Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Duygusal tepkisellik düzeyleri $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri.....	51
Tablo 20. Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Sorumluluk Duygusu ve Davranışları Düzeyleri $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri.....	53
Tablo 21. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Öğrenim Gördükleri Bölüm Bağlamında İncelenmesi	53
Tablo 22. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Sınıf Bağlamında İncelenmesi.....	54
Tablo 23. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Anne Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi	55
Tablo 24. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Baba Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi	56
Tablo 25. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Öğrenim Görürken Kaldıkları Yere Karşılaştırılması	56
Tablo 26. Köyde ve Şehirde Büyüyen Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Düzeyleri $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Grohol'un Evreli İnternet Kullanım Modeli	16
Şekil 2. Davis'in (2001) Patolojik İnternet Kullanımının Bilişsel-Davranışçı Modeli .	18
Şekil 3. İnternet Bağımlılığının Nöropsikolojik Zincir Modeli.....	21
Şekil 4. Vincent'in (2011) Sorumluluk Aşamaları	27

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

APA: Amerikan Psikoloji Birliği

DSM: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı

DTÖ: Duygusal Tepkisellik Ölçeği

SDDÖ: Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği

TDK: Türk Dil Kurumu

YİBT-KF: Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Form

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca özellikle eğitim, iletişim gibi alanlarda küreselleşmeyi sağlayan en önemli teknolojik gelişim internet olarak görülmektedir (Karasar, 2004). Teknoloji alanındaki gelişmeler ve yaşam koşullarına bağlı olarak internet toplumun her alanında yaygın olarak kullanılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde ilerlemesiyle birlikte insanların ihtiyaçları da sürekli olarak değişmekte ve bu gelişmelerin hızla takip edilmesi gerekmektedir.

Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren kamusal alanda yaygınlaşan internet, sadece iletişim alanında bir yenilik olmakla kalmamış, bununla birlikte akademik alanda ve popüler ilgi alanında da oldukça etkili olmuştur (Balcı & Ayhan, 2007). İnternet bilgiyi ve dünyadaki gelişmeleri dünyanın her noktasına anında iletebildiğinden bütün insanlar teknolojik gelişimlerden haberdar olmakta ve sosyal etkileşim sonucu birbirlerini etkilemektedirler. İnsanların evlerinden çıkmadan birçok işini internetten yaptıkları gibi arkadaşları ile sohbet ettikleri, oyun oynadıkları da görülmektedir (Bayrak, 2017).

Günümüzde internet, kullanım nedenleri farklılaşsa da birçok kişi için hayatın vazgeçilmez bir parçasına dönüşmüştür. İnsanlar fiziksel, sosyal, duygusal ya da psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için interneti yoğun bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Bu durum internetin kullanım süresini uzatırken buna bağlı olarak bireylerin; iş, sosyal, aile ve özel yaşamlarında sorunlar yaşamalarına neden olmaya başlamıştır. Bu süreç de yavaş yavaş internet bağımlılığının göstergelerini oluşturmaya başlamıştır (Bağatarhan, 2020).

İnternetin bilinçsiz kullanımıyla beraber özellikle gençler arasında internet bağımlılığı büyük oranda artmıştır. Morahan-Martin ve Schumacher (2000) tarafından Amerika'da üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, internet bağımlılığı oranının %8.1 olduğu belirtilmiştir. Whang vd. (2003) yaptığı araştırmada, Kore'de internet kullanım yaygınlığını araştırmış ve araştırmaya katılanların %18.4'ünü internet bağımlısı olarak sınıflandırmıştır. Hindistan'da üniversite öğrencileri örnekleminde yapılan araştırmada, internet bağımlılığı yaygınlığının %12.5 olduğu belirtilmiştir (Bisen & Deshpande, 2020). Ülkemizde lise öğrencileri örnekleminde yapılan araştırmalarda internet bağımlılığı yaygınlığı, Tarı-Cömert ve Ögel (2009) tarafından %4.5, Doğan (2013) tarafından %12.6 olarak bulunmuştur.

Üniversite öğrencileri örnekleminde yapılan araştırmalara baktığımızda internet bağımlılığı yaygınlığını, İşsever (2006) %25.8, Balcı ve Gülnar (2009) ise %23.2 olarak tespit etmiştir. Problemlili internet kullanımında her geçen yıl artış olması, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir. İnternet bağımlılığı yaygınlığı oldukça yüksek olan üniversite öğrencilerinde sorumluluk alma ve ilişkilerde duygusal tepkisellik, verimli bir yaşam sürdürebilmeleri ve sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri açısından önemli olabileceği düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde günümüzde önemli bir problem haline gelen internet bağımlılığı konusunda hem ülkemizde hem de yurt dışında, son yıllarda yapılan araştırmaların arttığı göze çarpmaktadır. Sorumluluk ve duygusal tepkisellik konularında ise özellikle üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. İnternet bağımlılığının incelendiği araştırmalar (Akın, 2014; Arcan & Yüce, 2016; Ceyhan, 2011; Durak-Batıgün, & Hasta, 2010; Soranidou & Papastylianou, 2018); duygusal tepkiselliğin incelendiği araştırmalar (Yumuşak, 2019); sorumluluğun incelendiği araştırmalar (Çelikkaleli & Akbay, 2013) alanyazında mevcuttur.

Benlik saygısı, sosyal beceri eksikliği ve yalnızlık değişkenlerinin internet bağımlılığıyla ilişkileri sıklıkla araştırılmıştır. Yapılan çalışmalarda internet bağımlılığının, yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları (Durak-Batıgün, & Hasta, 2010), aleksitimi (Akın, 2014; Arcan & Yüce, 2016; Soranidou & Papastylianou, 2018), öğrencilerin algıladıkları iletişim beceri düzeyleri (Ceyhan, 2011) ile olan ilişkisi incelenmiştir. Durak-Batıgün ve Hasta (2010), yazdıkları makalede, internete bağımlılığı olan kişilerin kişilerarası iletişimde ketleyici tarzı daha çok kullandıklarını ve yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ceyhan (2011), makalesinde interneti temel kullanma nedenleri bakımından üniversite öğrencilerinin algıladıkları iletişim beceri düzeylerinin farklılaşmadığını, ancak interneti kullanma nedeni olarak “eğlenmek için” ve “tanımadığı kişiler ile sosyal ilişkiler kurmak için” interneti kullanan öğrencilerin problemlili internet kullanım düzeylerinin “bilgi elde etmek için” interneti kullanan öğrencilerden daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Bu araştırmalardan hareketle kişilerin algıladıkları iletişim beceri düzeyleri farklılaşmasa da yanlış nedenlerle internet kullanımının bireyi internet bağımlılığına sürüklediği çıkarılabilir. Ayrıca, internet bağımlılığının kişileri yalnızlığa ittiği ve yüz yüze olan iletişimi olumsuz etkilediği açıkça anlaşılmaktadır. Bu sebeple bireyler, kişiler arası ilişkilerde yaşadığı duyguların yoğunluğunu ve duygusal tepkilerini ortaya koymakta zorlanabileceğinden internet bağımlılığını duygusal tepkisellik açısından da incelemekte yarar vardır.

Alanyazın incelendiğinde, ülkemizde duygusal tepkisellik ile ilgili yapılan araştırmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Yumuşak (2019), yaptığı çalışmada, duygu düzenleme güçlüğü ve duygusal tepkisellik alt boyutlarının psikolojik belirtileri anlamlı şekilde yordadığı ve bu iki değişkenin psikolojik sağlık için önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Duygusal tepkisellik ile internet bağımlılığı ilişkisini inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte internet bağımlılığı ile duygu düzenleme güçlüğü ve aleksitimi üzerine araştırmalar mevcuttur. Akın (2014) tezinde, aleksitiminin, duygu düzenleme güçlüğüne ve dürtüselliğin internet bağımlılığını yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Arcan ve Yüce (2016) ile Soranidou ve Papastylianou (2018), yazdıkları makalelerde, internet bağımlılığı düzeyi arttıkça aleksitiminin de arttığını belirtmişlerdir. Ayrıca, Arcan ve Yüce (2016) araştırmasında internet bağımlılığının yalnızlık ile pozitif yönde, benlik saygısı ve sosyal destek ile negatif yönde ilişkisi olduğunu tespit etmiştir.

Alanyazın incelendiğinde sorumluluk üzerine yapılan çalışmalar az sayıda olmakla birlikte, yapılan çalışmalarda genellikle çocukluk döneminde kazanılan sorumluluk alma davranışı ele alınmıştır. Çelikkaleli ve Akbay (2013), üniversite öğrencilerinin akademik erteleme davranışı, genel yetkinlik inancı ve sorumluluklarını inceledikleri çalışmada, yetkinlik inancı ve sorumluluk düzeyi ile akademik erteleme davranışı arasında negatif yönde ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Alanyazında internet bağımlılığı ile sorumluluk değişkenlerini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Alanyazın incelendiğinde, internet bağımlılığı, sorumluluk ve duygusal tepkisellik ile ilgili nitel çalışmaların sınırlı olduğu ve nicel çalışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Bu araştırmaların çoğu ilişkisel tarama desenindedir (Akın, 2014; Arcan & Yüce, 2016; Bağatarhan, 2019; Ceyhan, 2011; Çelikkaleli & Akbay, 2013, Durak-Batıgün, & Hasta, 2010; Yumuşak, 2019). Bağatarhan (2020) ise doktora tezinde yarı deneysel desen kullanarak lise öğrencilerinde internet bağımlılığını önlemeye yönelik bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı psikoeğitim programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi üzerine çalışmıştır. İnternet bağımlılığını ölçmek için Bağatarhan (2020), Arcan ve Yüce (2016), Durak-Batıgün ve Hasta (2010) İnternet Bağımlılığı Ölçeğini; Ceyhan (2011) Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeğini; Akın (2014), Soranidou ve Papastylianou (2018) Young İnternet Bağımlılığı Testini kullanmıştır. Duygusal Tepkiselliği ölçmek için Yumuşak (2019), Duygusal Tepkisellik Ölçeğini; sorumluluğu ölçmek için de Çelikkaleli ve Akbay (2013), Sorumluluk Ölçeğini kullanmıştır.

İnternet bağımlılığı ile ilgili araştırmaların çoğunluğunun ergenler, sorumluluk ile ilgili çalışmaların ise çocuklar üzerinde yapıldığı göze çarpmaktadır. Diğer bir risk grubu olan

üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmaların artırılması önemlidir. Kişilerin geleceğine yön verdiği üniversite sürecinde, sorumluluklarını yerine getirmemesi önemli bir sorun yaratmaktadır. Öğrencilerin zamanlarını verimli bir şekilde kullanmalarının önündeki engellerden biri internet bağımlılığı olabilir. Bu sebeple internet bağımlılığı ve sorumluluk arasındaki ilişkinin incelenip buna yönelik çalışmaların yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Duygusal tepkisellik ise internet bağımlılığının sebep olabileceği sosyal beceri eksikliği anlamında düşünülebilecek önemli bir değişkendir. Ancak alanyazın incelendiğinde, internet bağımlılığı ile sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamaktadır. İnternet bağımlılığının bu değişkenlerle ilişkisinin anlamlı çıkması halinde, problemlili internet kullanımı olan bireylere yönelik, kişiler arası ilişkilerde yaşadığı duyguları uygun tepkilerle ifade edebilmesi için iletişim becerilerini geliştirmeyi ve sorumluluk kazandırmayı hedefleyen çalışmalar yapılabilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca, katılımcıların büyüdüğü yer (köy-şehir), kaldıkları yer (yurt-özel ev-ailesinin yanında), anne-baba eğitim durumu, öğrenim gördükleri bölüm ve cinsiyet değişkenlerine göre internet bağımlılığı, sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeylerinin anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Araştırma Problemi ve Alt Problemleri

Araştırma problemi şu şekilde belirlenmiştir: Öğretmen adaylarının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere de cevap aranmıştır:

- 1) Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 2) Öğretmen adaylarının sorumluluk duyguları ve davranışları ile internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 3) Öğretmen adaylarının internet bağımlılıkları;
 - a) cinsiyete,
 - b) öğrenim gördükleri bölüme,
 - c) sınıfa,
 - d) anne eğitim durumuna,

- e) baba eğitim durumuna,
 - a) kaldıkları yere (yurt-özel ev-ailesinin yanında),
 - f) büyüdüğü yere (köy-şehir) göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 4) Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik düzeyleri;
- b) cinsiyete,
 - c) öğrenim gördükleri bölüme,
 - d) sınıfa,
 - e) anne eğitim durumuna,
 - f) baba eğitim durumuna,
 - g) kaldıkları yere (yurt-özel ev-ailesinin yanında),
 - h) büyüdüğü yere (köy-şehir) göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 5) Öğretmen adaylarının sorumluluk duyguları ve davranışları;
- a) cinsiyete,
 - b) öğrenim gördükleri bölüme,
 - c) sınıfa,
 - d) anne eğitim durumuna,
 - e) baba eğitim durumuna,
 - i) kaldıkları yere (yurt-özel ev-ailesinin yanında),
 - f) büyüdüğü yere (köy-şehir) göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Özellikle gençlik döneminde, gelişimsel stresörler ve internete ulaşmanın kolay olması, öğretmen adaylarının internet bağımlılığı riskini arttırmasıyla birlikte gençlerin kimlik oluşturma ve yakın ilişkiler kurma gibi gelişimsel görevlerini olumsuz etkileyebilir (Ekşi, 2013). Öğretmen adaylarının sorumluluk alması ve kişiler arası ilişkilerini sağlıklı yürütebilmesi için duygusal tepkiler verebilmesi, gelişimsel görevlerini yerine getirmesini etkileyebilir. Bu açıdan baktığımızda, öğretmen adaylarının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemek alana önemli bir katkı sağlayabilir.

Yapılan araştırmalara göre, internet bağımlılığı bireylerin çeşitli psikososyal niteliklerinden bağımsız değildir (Ceyhan, 2011). Alanyazın incelendiğinde; internet bağımlılığının yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları (Durak-Batıgün,& Hasta, 2010), aleksitimi, benlik saygısı ve sosyal destek (Arcan & Yüce, 2016), öğrencilerin algıladıkları iletişim beceri düzeyleri (Ceyhan, 2011) ile ilişkili olduğu bulunmuştur. İnternet bağımlılığı ile sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya

rastlanmamıştır. Araştırmanın sonucunda ilişkilerin anlamlı çıkması halinde, uygulayıcılar problemleri internet kullanımı olan bireylere yönelik, kişiler arası ilişkilerde yaşadığı duyguları uygun tepkilerle ifade edebilme, sorumluluk duygusu ve davranışları konusunda farkındalık oluşturmaya hedefleyen çalışmalarla sorunun çözümüne katkı sağlayabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'nin 6 farklı bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adayları üzerinde yapılmıştır. Bu sebeple araştırma sonuçları, benzer şartlardaki eğitim fakültesi öğrencilerine genellenebilir fakat tüm üniversite öğrencileri için geçerli olmayabilir.

İnternet bağımlılığı, duygusal tepkisellik, sorumluluk duygusu ve davranış kavramları, bu çalışmada kullanılan ölçeklerin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır. Katılımcıların ölçekleri objektif bir şekilde cevapladıklarını kesin olarak bilmek mümkün değildir. Bu da araştırmanın sınırlılıkları arasındadır.

Varsayımlar

Araştırmada ulaşılan örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır. Katılımcıların uygulanan ölçeklerde yer alan tüm maddelere objektif ve samimi bir şekilde cevap verdikleri ve araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları kabul edilmiştir. Kullanılan ölçeklerin; internet bağımlılığını, duygusal tepkisellik düzeylerini, sorumluluk duygusu ve davranışını geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü düşünülmüştür.

Terim ve Tanımlar

İnternet bağımlılığı, genellikle kontrol kaybının eşlik ettiği, kullanımın önüne geçilemediği, davranışın neden olduğu sorunlara rağmen kullanıma devam edildiği bir dürtü kontrol bozukluğudur (Young, 2004).

Sorumluluk, Türk Dil Kurumu tarafından “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011).

Duygusal tepkisellik ise, bireyin kişiler arası ilişkilerinde ortaya çıkan durumlar karşısında yaşadığı duyguları, bu duyguların yoğunluğunu ve ortaya koyduğu tepkileri ifade eder (Seçer vd., 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde internet bağımlılığı, internet bağımlılığı tanı kriterleri, internet bağımlılığını açıklayan modeller, internet bağımlılığıyla ilgili yapılan araştırmalar, duygusal tepkisellik, duygusal tepkisellik ile ilgili yapılan araştırmalar, sorumluluk ve sorumluluk ile ilgili yapılan araştırmalar yer almaktadır.

İnternet Bağımlılığı

Goldberg internet bağımlılığı kavramını ilk kez kullanan ve internet bağımlıları için destek grubu kuran ilk kişidir (Goldberg, 1996, Akt.,Bağatarhan, 2020). Daha sonra bu kavram ilgi görmüş ve internet bağımlılığı üzerine araştırmalar yapılmaya başlanmıştır.

İnternet bağımlılığı çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. Griffiths'e (1996) göre teknolojik bağımlılıklar, insan-makine etkileşimini içeren davranışsal bağımlılıklardır ve internet bağımlılığını tanımlamak için kimyasal bağımlılıkların kriterlerinden faydalanılmasını önermiştir. Kandell'e (1998) göre, internet bağımlılığının belirtileri genellikle internet faaliyetleriyle ilgili artan bir meşguliyet ve kaynaklara (zaman, enerji, para vb.) yatırım içerir. Birey, çevrimiçi olmadığı zaman kaygı, depresyon, yalnızlık gibi hoş olmayan duygular yaşayabilir. Young (1998) patolojik kumar bozukluğundan yola çıkarak, internet bağımlılığını sarhoşluk vermeyen dürtü kontrol bozukluğu şeklinde açıklamıştır. Shapira vd.'e (2000) göre, internet bağımlılığı bireyin internet kullanımını kontrol edememesi ile karakterize edilir. Bu durum sıkıntı veren duygulara ve günlük aktivitelerin bozulmasına yol açar. Beardve Wolf (2001) tarafından internet bağımlılığı terimi; genel olarak bir kişinin hayatında psikolojik, sosyal, okul ve iş zorlukları yaratan internet kullanımı olarak tanımlanmıştır.

Yapılan araştırmalar, internet bağımlılığının kişinin kontrol becerisini etkileyerek ilişki yönünden, mesleki anlamda ya da sosyal alanda sorunlarla karşılaşmasına sebep olan klinik bir bozukluk olarak tanımlandığını göstermektedir (Young, 2004). Tanımlarda bazı farklılıklar olsa da internette fazla zaman geçirme ve bununla birlikte bireyin yaşamının olumsuz etkilenmesi ortak noktalardır.

İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

İnternet bağımlılığı kavramından, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nda (DSM) 2013 yılında söz edilmiştir. DSMV'te internet bağımlılığı “Daha fazla araştırma yapılması gereken konular” başlığı altında “İnternette oyun oynama bozukluğu” olarak ele alınmıştır ve tanı kriterleri şunlardır:

1. İnternet oyunları ile aşırı zihinsel uğraş
2. İnternet oyunları bırakıldığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması
3. Tolerans
4. İnternet oyunlarına girmeyi kontrol etme ile ilgili başarısız girişimler
5. İnternet oyunlarının bir sonucu olarak internetteki oyunlar haricindeki önceki hobi ve eğlencelere ilgi kaybı,
6. Psikososyal problemleri bilmeye rağmen internet oyunlarını aşırı kullanmaya devam etme
7. İnternet oyunlarına harcadığı zamanla ilişkili olarak aile üyeleri, terapistler ve diğerlerine yalan söyleme
8. Olumsuz duygu durumundan kurtulmak ya da rahatlamak için internet oyunlarını oynama
9. İnternet oyunlarını oynama nedeniyle önemli ilişkileri, iş veya kariyer fırsatlarını riske atma veya kaybetme

12 ay boyunca bu belirtilerden en az beşini göstermenin tanı için gerekli olduğu belirtilmiştir (APA, 2013).

İnternet bağımlılığının kriterleri araştırmacılara göre bazı farklılıklar göstermektedir. Birçok araştırmacı internet bağımlılığı tanı kriterlerini belirlemek amacıyla çalışmalar yapmıştır (Beard & Wolf, 2001; Goldberg, 1996; Griffiths, 1999; Ko vd., 2005; Shapira vd., 2003; Suler, 1999; Tao vd., 2010; Young, 1998). Aşağıda bu araştırmalar açıklanmıştır.

Goldberg'in İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

İnternet bağımlılığı, “Patolojik İnternet Kullanımı” adıyla 1996 yılında Goldberg tarafından ilk kez tanımlanmıştır. Goldberg, DSM-IV'teki patolojik kumar oynama bozukluğu kriterlerinden yararlanarak internet bağımlılığı ile ilgili kriterleri şu şekilde ifade etmiştir:

1. Aşağıdakilerden biri ile tanımlanan tolerans;
 - a. Doyum sağlamak amacıyla internette giderek belirgin ölçüde daha fazla zaman harcama ihtiyacı
 - b. Sürekli aynı süre internette vakit harcamaya rağmen alınan keyfin azalması

2. Aşağıdakilerden biri ile tanımlanan yoksunluk oluşması;

a. Karakteristik yoksunluk sendromu

i. Yavaş ya da uzun süren internet kullanımının bitmesi veya azalması

En az birkaç gün, en fazla bir ay boyunca madde 1'den sonra bu durumlardan 2 ya da daha fazlasının meydana gelmesi:

Psikomotor ajitasyon (kışkırtma, huzursuzluk, çarpıntı),
Bilinçli olarak ya da bilinçsiz tuşlara basma hareketi yapma,
İnternette olan şeyler ile ilgili takıntılı düşünceler,
Anksiyete,

İnternet ile ilgili fanteziler ve hayal kurma,

ii. Madde b'deki belirtilerin sosyal, mesleki veya diğer önemli bir işlevde soruna veya bozulmaya neden olması

b. Yoksunluk belirtilerini aza indirmek veya yoksunluk belirtileri yok etmek için internete bağlanma

3. İnternet kullanımını denetim altında tutma, azaltma ya da sonlandırma girişimlerinin sürekli başarısızlıkla sonuçlanması
4. İnternet kullanımının planlanandan daha uzun zaman olması
5. İnternet ile ilgili etkinliklere çok fazla vakit harcama
6. İnternet sebebiyle önemli sosyal, mesleki ya da keyif veren aktiviteleri bırakma ya da azaltma
7. İnternet kullanımı nedeniyle ortaya çıkan ya da internet kullanımının arttıracak kalıcı fiziksel, sosyal, mesleki veya psikolojik problemlere rağmen internet kullanımını sürdürme

12 ayda ortaya çıkan yukarıda belirtilen kriterlerin 3'ü ya da daha fazlasıyla kendini göstermesi, klinik olarak belirgin bir bozulma ya da probleme yol açması internet bağımlılığı olduğunu gösterir(Goldberg,1996, Akt., Baltacı, 2017).

Young'un İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

İnternet bağımlılığı, Young tarafından 1998 yılında ilk kez kapsamlı olarak araştırılmıştır. Bu çalışmada, kısa bir tanı anketiyle tespit edilen internet bağımlılığı düzeyi yüksek olduğu düşünülen 396 bireyin, DSM-IV'te yer alan patolojik kumar bozukluğu semptomlarına benzer bir dizi tanı kriterlerini karşıladıkları görülmüştür (Young, 1998).

Young tarafından belirtilen internet bağımlılığı tanı kriterleri şunlardır:

1. İnternet ile ilgili aşırı zihinsel uğraş

2. İnternete bağı kalma süresinde artışa ihtiyaç duyma
3. İnternet kullanımını azaltmaya yönelik başarısız girişimlerin olması
4. İnternet kullanımının azaltılması durumunda huzursuzluk belirtileri
5. Zamanı programlamayla ilgili sorunlar
6. Aşırı internet kullanımı nedeniyle aile, okul, iş ve arkadaş çevresiyle ilgili problemler
7. İnternete bağı kalabilmek için dürüst olmayan girişimlerde bulunma
8. İnternete bağlanıldığı süre içerisinde duygulanımda değişiklik olması (Young, 1999).

Daha sonra yapılan araştırmalarda farklı tanı kriterleri belirtilmiş olsa da bu kriterlerin Young tarafından belirtilen kriterlere benzediği göze çapmaktadır.

Griffths'in İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Griffths (1999), bağımlılığın ana bileşenleri olarak dikkat çekme, ruhsal değişim, tolerans, yoksunluk belirtileri, çatışma ve nüksetmeyi ele almıştır. Aşağıda açıklanan 6 ölçüte uyan davranışı bağımlılık olarak tanımlamıştır:

1. Dikkat çekme/Düşkünlük: İnternetin, kişinin yaşamındaki en önemli etkinliği haline dönüşmesidir. Bireyin duygu, düşünce ve davranışları üzerinde etkili olur.
2. Ruhsal Değişim: İnternette bir etkinlik ile ilgilenmesi sonucunda bireyin ifade ettiği kişisel deneyimlerini belirtir ve sorunla baş etme stratejisi olarak görülebilir. Örneğin; Kişi internete bağlandığında duygusal bir hareketlilik yaşaması veya çevrimiçi kaldığında kaçma ya da kayıtsız kalma hissini yaşaması durumudur.
3. Tolerans: İnternette aldıkları hazzın aynı olması için internette yaptığı etkinliklerin sayısında artış olmasıdır. Yani bireyin aynı zevki alabilmek için internette geçirdiği zamanı sürekli arttırması gerekmektedir.
4. Yoksunluk Belirtileri: İnternet kullanımı azaltıldığında ya da engellendiğinde meydana gelen titreme, saldırganlık gibi fiziksel etkiler ve karamsarlık, aşırı sinirlilik gibi rahatsız edici duygulardır.
5. Çatışma: İnternet bağımlılığı olan bireyin çevresindeki kişilerle yaşadığı çatışmalar, bireyin kendi içindeki çatışmalar ya da aile, iş, okul gibi farklı sosyal alanlarda yaşadığı çatışmalardır.
6. Nüksetme: Belli bir etkinliğin daha önceden olduğu haliyle tekrar meydana gelme eğilimi göstermesidir. Kişinin yıllarca kaçınması ya kontrol etmesine rağmen bağımlılık davranışlarının üst düzeyde tekrar görülmesidir.

Birey, bu ölçütlerden 3'ü ya da daha fazlasına uyuyorsa internet bağımlılığından bahsedilebilmektedir (Beard & Wolf, 2001).

Suler'in İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Suler'e (1999) göre, kişinin internetle olan ilişkisi; sağlıklı, patolojik bağımlı ya da ikisinin arasında bir yerde olabilir. Kişinin internete bağlılığının sağlıklı ya da sağlıklı olmayan özelliklerini, bu faaliyetlerin kişinin temel ihtiyaçları üzerindeki etkisi ile belirlenebilecek 8 kriter önermiştir. Bu kriterler aşağıda belirtilmiştir:

1. İnternet faaliyetinin karşıladığı ihtiyaç sayısı ve türleri: İhtiyaçlar fiziksel, psikolojik, sosyal ya da ruhsal olabilir. İnternet yoluyla ne kadar fazla sayıda ve farklı nitelikte ihtiyaç karşılanırsa bireyde o kadar çok bağımlı hale gelmektedir.
2. İhtiyaçların temelindeki yoksunluk derecesi: Altta yatan ihtiyaç ne kadar reddedilir ya da görmezden gelinirse kişinin bu ihtiyacı karşılamak için bir tatmin arama eğilimi o kadar yüksek olur. İnternet zengin bir içeriğe sahip olduğundan ve internete kolayca ulaşılabildiğinden çeşitli yollarla bu ihtiyaçları karşılamayabilir. Özellikle kişisel hayatı yoksunluğun kaynağı olduğunda, kişi interneti tatmin etmek için kullanabilmektedir.
3. İnternet etkinliğinin türü: Kişi interneti farklı amaçlarla kullanılabilir. Bazı oyunlar, yazılım, bilgi edinme gibi etkinlikler sosyal bir ortam içermez. İnternette oyun ve rekabet üzerine ya da tamamen kişiler arası etkileşim üzerine tasarlanan sosyal etkinlikler de mevcuttur. Bunların bir kısmı eş zamanlı, bir kısmı da eş zamanlı olmayan etkinlikleri içerir. İnternet etkinliklerinin farklı türleri, kişinin çeşitli ihtiyaçlarını nasıl etkilediğine göre tercih edilebilir. Birbirinden farklı özellikleri birleştiren internet ortamları, kişinin daha fazla ihtiyacına cevap verebilir ve kişi için çekici hale gelebilir.
4. İnternet kullanımının kişinin işlevselliğine etkisi: İnternet kullanımının artmasıyla birlikte kişinin günlük yaşamdaki fizyolojik ve psikolojik sağlığı, aile ve arkadaşlık ilişkileri, okul ya da iş yaşamındaki başarısının ne ölçüde bozulduğu ile ilgilidir.
5. Kişisel olarak hissedilen sıkıntılı duygular: Depresyon, hayal kırıklığı, yabancılaşma, suçluluk ve öfke duygularının artması patolojik internet kullanımının işaretleri olabilir. Kişi bu duyguların internet kullanımıyla veya kişisel yaşamıyla ilgili olduğunu düşünebilir. Genellikle bireyin ihtiyaçlarının yüzeysel olarak ele alınmasından veya artan internet kullanımından kaynaklanır.
6. İhtiyaçların bilinçli olarak farkında olunması: Birey ihtiyacını anladığında, fazla internet kullanımına yol açan bilinçsiz olarak kendisini yöneten arzularına karşı daha dirençli olabilir. İnternet ortamında bastırılmış ihtiyaçların kendini

yönetmesine izin veren birey, sürekli bunu tekrar ederek duygularını boşaltmaya zorlamaktadır.

7. Tecrübe ve bağlanma düzeyi: Yeni kullanıcılar internetteki büyüleyici etkinliklerden daha çabuk etkilenirken bu durum internet bağımlısı olmuş kişilerde azalır. Deneyimli kullanıcıların artık internet aktivitelerinden yüksek beklentileri yoktur ve gerçek yaşamdaki ihtiyaçlarının karşılanamayacağını bilirler. Özellikle tecrübeli internet kullanıcıları, yoğun duygusal durumları hedef alan ve bağımlılık yapan tuzakları fark ederek bunlardan uzak dururlar.
8. Gerçek yaşam ve sanal hayatın dengesi ve bütünleşmesi: İnternet sağlıklı kullanıldığında, şahsın çevrimiçi etkinliklere ve sanal yaşamındaki arkadaşlarına bağlılık derecesi ile gerçek yaşam aktivitelerine, ailesine ve arkadaşlarına bağlılığı dengelidir. Bu iki yaşamın bütünlemesiyle, kişi ailesiyle ve arkadaşlarıyla çevrimiçi hayatı tartışır, sanal ortamdaki bazı arkadaşlarıyla yüz yüze tanışabilir. İnternet bağımlılığı olan bireylerde ise, gerçek yaşamdan tamamen izole edilmiş bir çevrimiçi yaşam söz konusudur.

Beard ve Wolf'un İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Beard ve Wolf(2001), Young'un internet bağımlılığı tanı kriterlerini inceleyerek, üzerinde değişiklik yapmışlardır. Young tarafından 1996'da açıklanan sekiz tanı kriterinden ilk beşinin kişinin günlük yaşamında bir probleme yol açtığını belirtmiştir. Bu kriterler şunlardır:

1. Zihnin internetle aşırı meşgul olması
2. Doyum sağlamak için interneti daha uzun süre vakit geçirme ihtiyacı
3. İnternet kullanımının kontrol altına almak, durdurmak için yapılan girişimlerin başarısızlıkla sonuçlanması
4. İnternet kullanımını azaltma ya da bırakma girişimlerinde sinirli, huzursuz, depresif ruh hali
5. Planlanandan daha uzun süre internette zaman harcama

Diğer üç kriter ise kişinin başa çıkma becerileri, işlevselliği ve diğer insanlarla etkileşimi ile ilgilidir. Bu kriterler şunlardır:

1. İnternet yüzünden önemli ilişki, eğitim ya da iş durumlarını riske etme
2. İnternet bağımlılığını gizlemek amacıyla ailesine, terapisteye ya da diğer kişilere yalan söyleme

3. İnterneti sıkıntılı ruh halinden çıkmanın ya da problemlerden kaçmanın bir yolu olarak kullanma

İnternet bağımlılığını tanımlamada sadece ilk beş kriterin görülmesi yetersiz kalmaktadır. Fakat bu beş kriter internet bağımlılığı için gereklidir. Bunların yanı sıra belirtilen son üç kriterden en az birinin görülmesi gerekmektedir (Beard & Wolf, 2001).

Shapira vd.'nin İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Shapira vd. (2003), DSM-IV'te yer alan dürtü kontrol bozukluklarından yola çıkarak internet bağımlılığı için daha kapsamlı tanı kriterlerini önermiştir. Bu kriterler şunlardır:

1. Aşağıdakilerden en az biri ile belirtilen, internet kullanımıyla uygunsuz bir uğraş;
 - a. İnternet kullanımıyla ilgili karşı konulamaz kaygılar
 - b. İnternetin hesap edilenden daha fazla kullanımı
2. İnternet kullanımıyla aşırı meşguliyet klinik olarak tanımlanmış belli bir probleme ya da sosyal, mesleki ya da finansal alanlarda soruna yol açar.
3. İnternet bağımlılığı diğer Eksen I bozukluklarıyla açıklanamaz ve yalnızca hipomani ya da mani dönemlerinde ortaya çıkmaz.

Ko vd.'nin İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Aşırı internet kullanımının olduğu 3 aylık süre içinde herhangi bir zaman diliminde meydana gelen klinik olarak anlamlı bir bozulma ya da soruna sebep olması durumunda internet bağımlılığı olarak tanımlanabilir. Ko vd. (2005), "İnternet bağımlılığı Ölçeği" uygulayarak ergenler üzerinde yaptığı araştırma sonucunda aşağıdaki tanı kriterlerini belirtmiştir:

1. Aşağıda belirtilenlerden 6'sı ve daha fazlasının olması
 - a. İnternet etkinlikleriyle aşırı meşguliyet
 - b. İnterneti kullanma isteğine karşı koyamama
 - c. Tolerans: Aynı doyumunu sağlamak için internet kullanımında belirgin bir artış
 - d. Yoksunluk: İnternet etkinlikleriyle zaman harcamadan geçen günlerde huzursuz ruh hali, öfke, kaygı, can sıkıntısı belirtileri ya da bu belirtilerden kaçınmak amacıyla internetin kullanılması
 - e. İnternetin planlanandan daha fazla kullanılması
 - f. İnternet kullanımını azaltma ya da durdurma yönünde sürekli istek ya da başarısızlıkla sonuçlanan çabalar
 - g. İnternet etkinliklerine fazla vakit ayırma
 - h. İnternete ulaşmak için aşırı çaba gösterme

- i. İnternetin neden olduğu veya arttırdığı, kalıcı ya da tekrarlayan fiziksel ve psikolojik problemlerini bilmesine rağmen interneti kullanımına devam etme
2. İşlevsel bozukluk: Aşağıdaki problemlerden biri ya da daha fazlasının olması:
 - i. İnternet sebebiyle okul ve evdeki başlıca sorumluluklarını yerine getirememesine rağmen internet kullanımını sürdürme
 - ii. Sosyal ilişkilerin bozulması
 - iii. İnternet nedeniyle okul kuralları ya da yasalara uymama
3. İnternet bağımlılığının, Psikotik Bozukluk ya da Bipolar I Bozukluk ile açıklanamaması

Tao vd.'nin İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Tao vd. (2010) tarafından önerilen tanı kriterleri; internet bağımlılığı bozukluğunun yedi klinik semptom kriteri, fonksiyonel ve psikososyal bozukluk alanlarında klinik olarak anlamlı bozulma, en az 3 ay süren bağımlılık süresinde günlük en az 6 saat zorunlu olmayan internet kullanımının olması, psikotik bozukluklara atfedilen bağımlılık haricinde dışlama kriterinden oluşmaktadır. İlk iki kriter ile diğer beş kriterden en az birinin görülmesi durumunda internet bağımlılığı tanısı konulabilmektedir. Bu kriterler aşağıdaki gibidir:

A. Semptom kriteri

Aşağıdakilerin hepsi bireyde bulunmalıdır:

- 1.İnternet ile aşırı zihinsel meşguliyet
- 2.İnternet kullanmadan geçen birkaç gün sonra sıkıntılı duygu durum, sinirlilik, kaygı hissetme

Aşağıdakilerden en az biri veya daha fazlasının olmalıdır:

1. Aynı tatmini sağlamak için internet kullanımının sürekli artması
2. İnternet kullanım süresini düşürmek, deneti altına almak ya da tamamen yok etmek için devamlı bir istek ve başarılı olmayan girişimler
3. Kalıcı ya da tekrarlayan psikolojik ya da fiziksel sorunu olduğunu bilmesine rağmen interneti aşırı kullanmaya devam etme
4. İnternet dışındaki önceki hobilerine ve eğlence etkinliklerine karşı ilgi ve istek kaybı
5. İnterneti huzursuz duygu durumdan kaçınmak amacıyla kullanma

B. Dışlama Kriteri:

Fazla internet kullanımı Psikotik Bozukluklar ve Bipolar I Bozukluk ile daha iyi ifade edilemez.

C. Klinik açıdan anlamlı bozulma kriteri:

İnternet yüzünden önemli bir ilişki, iş, eğitim ya da kariyer fırsatını riske atma

D. Süre Kriteri:

İnternet bağımlılığı, günlük en az 6 saat süre ile 3 aydan fazla sürmüş olmalıdır.

İnternet bağımlılığı tanı kriterlerinin açıklanmasında bazı farklılıklar olsa da tüm araştırmacıların öne sürdüğü ortak noktalar olduğu görülmektedir. Bu ortak noktalar şunlardır:

- İnternet ile ilgili aşırı zihinsel uğraş,
- Rahatsız olduğu duygulardan kaçınmak ya da problemlerden uzaklaşmak için interneti kullanması,
- Tolerans düzeyinin giderek artması,
- İnternet kullanımının kişinin sosyal, iş ya da okul hayatında sorunlara yol açması,
- İnternet kullanımı azalınca ya da kesilince yoksunluk belirtileri göstermesi,
- İnternet kullanımını azaltma ya da bırakma konusunda başarısız olunması,
- İnternet kullanımıyla ilgili yalan söylemesi

İnternet Bağımlılığını Açıklayan Modeller

İnternet bağımlılığının nedenlerini açıklayan farklı modeller bulunmaktadır (Caplan, 2002; Davis, 2001; Grohol, 1999; Hall & Parsons, 2001; Pratarelli vd., 1999; Suler, 1999; Young vd.,2011). Bunlar aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Grohol'un Evreli İnternet Kullanım Modeli

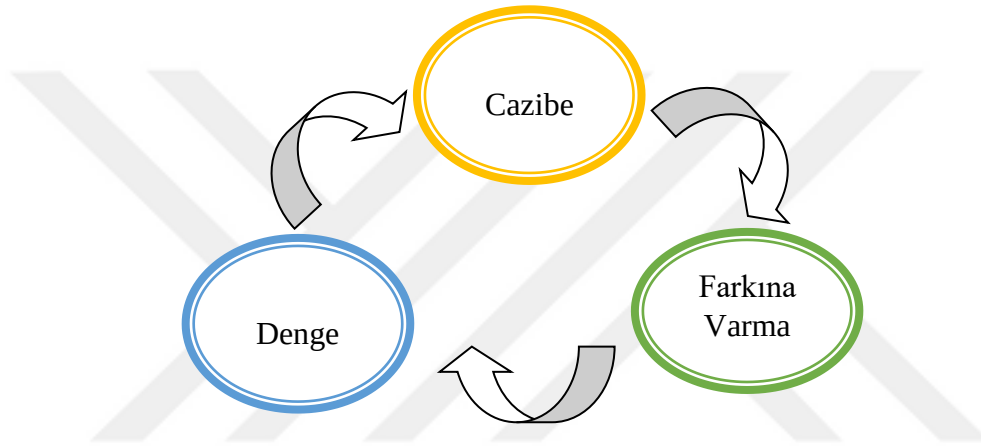
Grohol (1999), Griffiths (1999) tarafından öne sürülen ölçütlerin aşık olmak, dikiş dikmek ya da okumak gibi herhangi bir davranış için değerlendirdiğimizde de davranışsal bağımlılık kriterlerini karşılayabileceğini, fakat araştırmacıların daha çok internet bağımlılığına odaklandığını belirtmiştir. Yani davranışsal bağımlılığın tüm kriterlerini gösteren kişilerin bağımlı olduklarının net olarak söylenemeyeceğini, yenilikler karşısında uyum sorunu yaşadıklarını savunmuştur.

Grohol'e (1999) göre insanların internette vakit geçirmesi çok endişelenecek bir şey değildir. Bireyler teknolojiyle yeni tanıştıkları ve bilemedikleri için zaman problemi yaşıyor

olabilirler ve ilerleyen yıllarda internet kullanımı konusunda bilinçlendikçe internet kullanımını yönetmek için kendi becerilerini keşfedeceklerdir.

Grohol (1999), patolojik internet kullanımının evreleri olduğunu ve bireylerin bu evrelerden geçerek interneti sağlıklı bir şekilde kullanabileceklerini öne sürmüştür. Bu modele göre, internette yeni bir aktiviteyle karşılaşan birey cazibe evresindedir. Bu aktiviteyi merak ettiği için internette çok fazla vakit harcayarak keşfetmeye çalışır. Sonrasında kişi farkına varma evresine girerek bu internet aktivitesiyle ilgili farkındalığı artar ve kullanımını kontrol etmeye çalışır. Son evrede birey, interneti dengeli bir şekilde zararlı içeriklerden uzak durarak kullanmaya başlar (Şekil.1).

Şekil 1. *Grohol'un Evreli İnternet Kullanım Modeli*

Davis (2001), Grohol (1999) tarafından açıklanan evreli internet modelinin interneti sağlıklı bir şekilde kullanan bireyler için geçerli olabileceğini öne sürmüştür.

Suler'in Patolojik İnternet Kullanımı İhtiyaç Modeli

Suler'e (1999) göre insan motivasyonu, birbirine bağlı ihtiyaçlar sisteminden etkilenererek düzenlenir. İnsanın bir faaliyete tutkulu bir şekilde bağlanmasının sebebi, o faaliyetin bazı önemli arzulara hitap etmesidir. Psikolojik sağlık için ihtiyaçların doğal yollarla karşılanması gerekmektedir. İhtiyaçlar bastırıldığında, görmezden gelindiğinde, yön değiştirdiğinde ya da yüzeysel olarak karşılandığında bağımlılık ile sonuçlanabilir.

Suler (1999), internetin sosyal boyutundan yararlanarak insanların kendilerini keşfettiklerini belirtmiş ve bunun Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki basamaklarla bağlantılı olduğunu ileri sürmüştür. Bireyin sevgi ve ait olma ihtiyacı sosyal medya ve internetteki etkileşimlerle gidermesi, başarı ve saygı ihtiyacını internet oyunları aracılığıyla karşılaması ya da fizyolojik bir ihtiyaç olan cinselliği internet yoluyla doyurmaya çalışması ve gerçek yaşam ile sanal yaşam arasında bir denge kuramaması patolojik internet kullanımına işaret edebilir.

Pratarelli vd.'nin Dört Faktörlü İnternet Kullanım Modeli

Pratarelli vd. (1999), İnternet kullanımını bireylerin kişilik özellikleri ve kullanım amaçlarına göre dört faktörü içeren bir model olarak açıklamışlardır. Bu faktörler aşağıda açıklanmıştır.

Faktör 1: İnternet kullanımının olumsuz yönlerine odaklanmıştır. Yalnızlık, sosyal izolasyon, internet nedeniyle yemek yemeyi unutma veya herhangi bir yere geç kalma gibi olumsuz davranışlar sonucu birey bağımlı olarak adlandırılmaktadır. Yalnızlık ve depresyonun internet kullanımını arttırdığı ve bu durumun daha fazla yalnızlık ve depresyona yol açan bir döngü içinde olduğunu belirtmiştir.

Faktör 2: Bireylerin internete verdikleri önem, internetin kullanım amacıyla ilişkilidir. Yani bu faktörde internet kullanımıyla ilgili bir sorun yoktur. Birey interneti alışveriş yapmak ya da bilgi edinmek gibi amaçlarla işlevsel olarak kullanmaktadır.

Faktör 3: İnternetin cinsel tatmin amacıyla kullanan bireyler ile ilgilidir. Utangaç, içe dönük, kaygılı bireylerin internet bağımlısı olmaya daha eğilimlidir.

Faktör 4: Bu faktör, internet bağımlılığıyla ilgili endişeleri olmayan, internet etkileşimleri yerine yüz yüze etkileşimleri tercih eden, internetin olumlu ve olumsuz yönleri arasında dengeyi sağlayan bireylerin kullanımını açıklamıştır.

Birinci faktör, internetin işlevsiz davranışları içeren fazla kullanımını; ikinci faktör, internetin işlevsel ve verimli kullanımını; üçüncü faktör, internetin cinsellik ve sosyal amaçlar için kullanımını; dördüncü faktör, internetin bağımlı olmadan kullanımını ifade eder. Davis'e (2001) göre bu model internet bağımlılığı yaygınlığını tespit etmede yardımcı olabilir, fakat internet bağımlılığının nedenlerini açıklamamaktadır.

Davis'in Patolojik İnternet Kullanımı İçin Bilişsel-Davranışçı Modeli

Önceki çalışmalar internet bağımlılığının davranışsal faktörlerini tanımlarken bu model patolojik internet kullanımı ile ilgili sorunlu düşüncelere odaklanmaktadır. Patolojik internet kullanımında bilişlerin daha önemli olduğunu savunmaktadır.

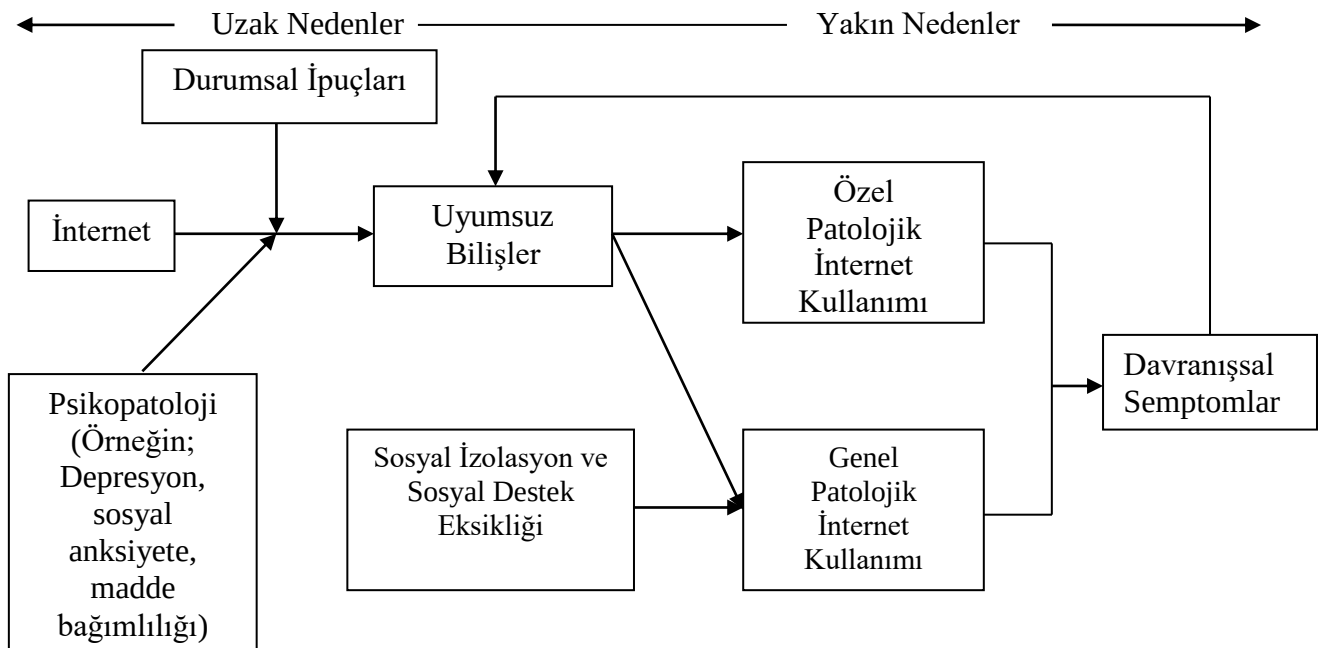
Davis (2001) tarafından ileri sürülen patolojik internet kullanımının bilişsel-davranışçı modeli, özel ve yaygın patolojik internet kullanımı şeklinde ikiye ayrılmıştır. Özel patolojik internet kullanımı, bireyin çevrimiçi kumar ya da çevrimiçi seks gibi internetin belli bir işlevine bağımlı olmayı ifade ederken; yaygın patolojik internet kullanımı daha sık rastlanan biçimlerde fazla kullanımını açıklar. Özel patolojik internet kullanımı, internetin diğer işlevlerinden bağımsız tek bir yönüne odaklanır. Yaygın patolojik internet kullanımı, belli bir

amaç olmadan internette vakit geçirmeyi içerir. Çevrimiçi sohbet ya da e-postaya bağımlılık gibi farklı şekillerde internetin uzun süreli kullanımı söz konusudur.

Davis'e (2001) göre gerekli ve yeterli nedenler olduğunda bazı semptomlar ortaya çıkar. Semptomla sonuçlanan nedenler içerisinde, bazı nedenler semptoma yakın, bazıları ise semptomdan uzaktır. Terleme, hızlı kalp atışı gibi semptomların yakın nedenleri; stres, korku, tehlike olabilir, uzak nedenleri ise; uyku eksikliği ya da ilaç olabilir. Uzak nedenler semptomların ortaya çıkmasına katkı sağlayabilir fakat tek başına yeterli değildir. Yakın nedenler ise tek başına semptomların oluşması için yeterlidir ve otonom sinir sistemini uyarır.

Patolojik internet kullanımı için bilişsel-davranışçı modelin ana noktası, uyumsuz bilişlerin olmasıdır. Bu bilişler, patolojik internet kullanımı için yakın ve yeterli nedenlerdir. Uyumsuz bilişler; benlik ve dünya ile ilgili düşünceler olmak üzere iki çeşittir. Benlik ile ilgili düşünceler, kişinin yaşamındaki diğer olaylara odaklanmak yerine, sürekli internet kullanımının neden olduğu sorunları düşünmesini içerir. Kişinin özgüven eksikliği, kendini olumsuz değerlendirmesi gibi durumlar bireyin kendisiyle ilgili bilişsel çarpıtmalarıdır. Bireyin kendisiyle ilgili olumsuz düşünceleri olduğundan interneti başkalarından kendisiyle ilgili olumlu yorumlar duymak amacıyla kullanır. Benlikle ilgili "İşte başarısızım fakat çevrimiçiyken iyiyim" gibi uyumsuz bilişleri vardır. Dünya hakkındaki düşünceler ise olayları genellemek şeklindedir. Bireyin "İnternet benim tek yerim" "İnternet benim tek arkadaşım" "Sadece internette saygı duyuyorum." gibi bilişsel çarpıtmaları mevcuttur. Bu bilişsel çarpıklıklar, internetle ilgili bir uyaran olduğunda otomatik olarak devreye girer. Bunun sonucunda özel ya da genel patolojik internet kullanımı ortaya çıkar.

Şekil 2. Davis'in (2001) Patolojik İnternet Kullanımının Bilişsel-Davranışçı Modeli

Şekil 2’de gösterilen Patolojik İnternet Kullanımının Bilişsel-Davranışçı Modeli şunu anlatmaktadır: Psikopatoloji, patolojik internet kullanımının uzak ve gerekli bir nedenidir. Ancak psikopatolojinin olması patolojik internet kullanımının varlığı için tek başına yeterli değildir. Bu modelde patolojik internet kullanımı için ilişkili semptomlar bağımsız olarak araştırılmalıdır. Modeldeki stres etkeni internet ya da internette bulunan yeni teknolojilerdir. Örneğin; bireyin ilk kez pornografik içerikle karşılaşması uzak ve gerekli bir nedendir. Gelen yanıtla bireyin kullanıma devam etmesi için pekiştirilir. Birey ilk olaydaki yanıtı alabilmek için daha sık izler. Bu edimsel koşullanma, bireyin aynı tepkiyi elde etmek için yeni teknolojiler aramasına neden olur. Birey fazla miktarda pornografik içeriğin olduğunu fark eder ve interneti aşırı kullanır. Edimsel koşullanma ilkelerine göre, birincil koşullu uyararla ilgili bir uyarı, ikincil pekiştirmeye duyarlıdır. Bu nedenle, bilgisayar sesi, klavyede yazmanın dokunma hissi, kişinin internete bağlandığı odanın kokusu gibi uyarılar patolojik internet kullanımını tetikler. Bu model, ikincil pekiştireçlerin patolojik internet kullanımını arttırdığı ve ilişkili semptomların devam etmesini sağlayan durumsal ipuçları şeklinde ilerlediğini belirtmektedir.

Hall ve Parsons’ın İnternet bağımlılığı davranışı

Hall ve Parsons (2001), internetle ilgili problemleri, bağımlılığı merkeze alan tutarlı bir tanımla açıklamışlardır. İnternet bağımlılığı az zarar veren bir sorundur ve aşırı internet kullanımıyla ilgili sorunlar düzeltilebilir. İnternet bağımlılığı bilişsel-davranışçı yöntemlerle tedavi edilebilecek uyumsuz bilişler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Hall ve Parsons, önceki araştırmaların ve yapılan tanımlamaların zayıf yönlerini değerlendirmiş fakat uygulanabilir ve işlevsel bir alternatif yol sunma noktasında başarısız olmuşlardır (DiNicola, 2004).

Caplan’ın İnternet Kullanım Modeli

Caplan (2002), Davis (2001) tarafından açıklanan patolojik internet kullanımının bilişsel davranışçı modelinden yola çıkarak yeni bir model ortaya koymuştur. Genel patolojik internet kullanımı ile ilgili sorunların bazı önemli psikososyal ve bilişsel-davranışçı belirleyicilerini tanımlamıştır. Ayrıca, bireyin yüz yüze etkileşim yerine, çevrimiçi etkileşimi tercih etmesinde, genel patolojik internet kullanımının nedenlerinde, oluşmasında ve sonuçlarında etkili olduğunu öne sürmüştür.

Birey ne kadar yalnızsa, yüz yüze etkileşim yerine çevrimiçi etkileşimi ne kadar çok tercih ederse, olumsuz sonuçlar o kadar fazla olur. Bireyin algılanan sosyal destek sebebiyle çevrimiçi iletişimi tercih etme yoğunluğu, yalnızlık ile güçlü bir ilişki içindedir (Caplan,

2002). Yapılan diğer araştırmada bireyin depresyon ve yalnızlık düzeyleri bireylerin çevrimiçi sosyal etkileşimi tercih etme düzeylerini yordamıştır (Caplan, 2003).

Caplan'ın (2003) öne sürdüğü modelde üç varsayım üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bunlar;

1. Psikososyal açıdan problemler yaşayan bireyler, problem yaşamayan bireylere göre çevrimiçi sosyal etkileşime daha az ihtiyaç duyar. Psikososyal sorunlar yaşayan bireyler, olumsuz duygu durumdan kurtulmak ya da sosyal fayda sağlamak için daha fazla çevrimiçi etkileşimde bulunur.
2. Bireylerin çevrimiçi sosyal etkileşimi tercih etmesi ile patolojik internet kullanımı belirtileri ve internet nedeniyle ortaya çıkan olumsuz sonuçların yoğunluğu arasında pozitif bir ilişki vardır.
3. Psikososyal iyi oluş yüksek olduğunda zararlı davranışlara az rastlanır. İnternet kullanımıyla ilgili olumsuz sonuçlar ancak çevrimiçi sosyal etkileşim tercihinin ve patolojik internet kullanımı semptomlarına aracılık eder.

Genel patolojik internet kullanım bilişlerini ve davranışlarını değişken ruh hali, sosyal faydalar, olumsuz sonuçlar, aşırı ve zorunlu kullanım, çekilme, sosyal kontrol olmak üzere altı değişken içerir. Genel patolojik internet kullanımını işlevsel hale getirdiğimizde, çeşitli patolojik internet kullanımı bilişlerinin ve davranışlarının önemini kavramaya başlarız (Caplan, 2002).

İnternet Bağımlılığı Nöropsikolojik Model

Çin toplumunda giderek artan internet bağımlılığı sorununa bilim adamları büyük ilgi göstermiştir. İnternet bağımlılığını bir ön koşul olarak değerlendirmek için üç koşul ileri sürülmüştür. Ön koşul olarak internet bağımlılığı, gencin kişilerarası ilişkilerini ve sosyal hayatını tehdit etmesidir. Birey aşağıdaki üç koşuldan birini sağladığında bağımlı olarak değerlendirilir:

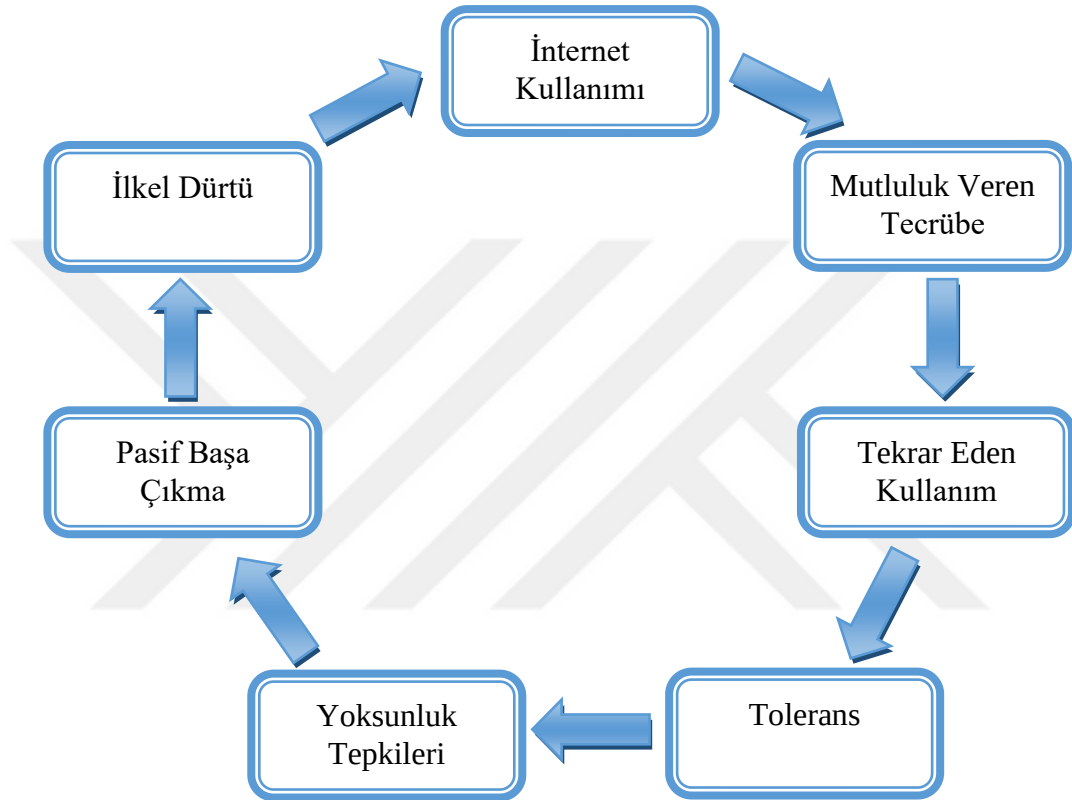
1. Kişi kendini gerçekleştirmenin çevrimiçi ortamda, gerçek yaşama kıyasla daha kolay olduğunu düşünür.
2. İnternete erişimi engellendiğinde birey depresyon ve aşırı huzursuz duygular yaşar.
3. Kişi gerçek kullanım süresini ailesinden ve çevresinden saklamaya çalışır (CYAND, 2005, Akt., Young vd., 2011).

Bağımlılıkla ilgili ilkel dürtü araştırılırken çoğu araştırma kimyasal bağımlılıkla ilgili beyin davranışından yararlanmaktadır. Beyindeki ödül sistemleri ilaçla aktif olur ve ilacın güçlü bağımlılık özellikleri üretmesine sebep olur. Kişilik, sosyal ve genetik faktörler de etkili

olabilir ancak uyuşturucu bağımlılığında olduğu gibi ilacın merkezi sinir sistemi üzerindeki etkileri belirleyici olmaya devam etmektedir (Young vd.,2007)

İnternet bağımlılığı davranışını açıklamak için psikolojik gelişim enstitüsü müdürü Ying, nöropsikolojik bir model önermiştir (Tao vd.,2007, Akt., Young vd.,2011). İnternet bağımlılığının nöropsikolojik modeli şekil 3'te açıklanmıştır.

Şekil 3.İnternet Bağımlılığının Nöropsikolojik Zincir Modeli

İlkel dürtü: Kişinin zevk için ya da acıdan kaçma içgüdüsüyle interneti kullanmasıdır.

Mutluluk veren tecrübe: Bireyin mutlu hissetmek için interneti kullanmasıdır. İnternetteki etkinlikler merkezi sinir sistemini uyarır ve kişi mutlu hisseder. Sürekli mutlu hissetmek için interneti kullanmak ister. Bağımlılık oluştuğunda, mutluluk veren tecrübe alışkanlık haline gelir.

Tolerans: İnternetin sürekli kullanılması nedeniyle bireyin duygusal eşiği yükselir. Aynı mutlu deneyimi yaşamak için daha çok kullanması gerekir. Yüksek düzeyde tolerans, internet bağımlılığı ile ilgili coşkulu deneyimin pekiştirilmesi sonucudur.

Yoksunluk tepkileri: İnternet kullanımının azalması ya da sonlanmasından sonra huzursuzluk, uykusuzluk, duygusal dengesizlik, sinirlilik vb. fiziksel ve psikolojik tepkiler görülür.

Pasif başa çıkma: İnternet kullanımının engellenmesiyle karşı karşıya kaldığında birey bastırma, kaçış, saldırganlık gibi pasif davranışlar içeren çevreye zarar veren başa çıkma yöntemlerine başvurur.

Çığ etkisi: Çığ etkisi; tolerans ve yoksunluk tepkisinden oluşan durgun yaşantıyı ve bireyin ilkel dürtüsü temelinde pasif başa çıkma davranışlarını birleştiren dürtüyü içerir.

İnternet Bağımlılığı ile İlgili Araştırmalar

Dr. Kimberly Young, 1996 yılında bir vaka raporu yayınlayarak internet bağımlılığı konusunu klinik olarak öne süren ilk kişidir. Daha önceden mutlu bir hayatı olan, herhangi bir psikolojik problemi olmayan 43 yaşında kadın hastasının sohbet odalarında vakit geçirmeye başladıktan sonraki 3 ay içinde haftada 60 saate kadar çevrimiçi olduğunu ve interneti kullanırken heyecanlı, kapattığında ise huzursuz ve sinirli olduğunu bildirdi (Young, 2011).

1990'ların ortalarından bu yana internet bağımlılığı ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte bu araştırmaların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Araştırmalar internet bağımlılığının kişilerin hayatını çeşitli yollarla olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalarda, Amerikan Tabipler Birliği'nin beş milyon çocuğun olumsuz etkilediğini düşündüğü internet ile ilgili sorunların çevrimiçi cinsel istismar, internet kumarı, oyun bağımlılığı gibi çeşitli alt türleri belgelenmiştir (Young, 2011). Bireylerin hayatını kökten değiştirebilen internet bağımlılığı sorunu hala çok yeni bir problemdir ve giderek daha fazla soruna yol açmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan her yenilik, internet bağımlılığı açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Birey yeni bir özellik, oyun ya da uygulama ile karşılaştığında bir öncekinden farklı gelmekte, sürükleyici olabilmektedir. Bu durumda birey interneti aşırı ve yanlış kullanabilmektedir. Bu sebeple yeni araştırma konuları doğmaktadır. Araştırmalar, internet bağımlılığı tanısı, psikososyal risk faktörleri ve etkili tedavi yöntemleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Stanford Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Dürtü Kontrol Bozuklukları Kliniğindeki bir grup araştırmacı, yaptıkları araştırmada sekiz Amerikalıdan birinin internet bağımlılığının en az bir semptomu gösterdiğini ifade etmektedir (Aboujaude vd.,2006). Morahan-Martin ve Schumacher (2000) tarafından yapılan araştırmada, patolojik internet kullanımını belirleyen 13 soru karşısında öğrencilerin yaklaşık dörtte biri (%27.2) hiçbir semptom bildirmemiş, %64.7'si bir ya da üç semptom bildirirken, %8.1'i dört ya da daha fazla semptom bildirmiştir. Yang (2001) uyguladığı envanter sonucunda öğrencilerin %6.1'ini interneti aşırı kullanan, %30.5'ini interneti orta düzeyde kullanan, %63.4'ünü interneti minimum düzeyde kullanan

şeklinde sınıflandırmıştır. Wang vd. (2003) tarafından Kore’de yapılan bir araştırmada, Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği uygulanan 20 milyon kullanıcıdan 13.588’i çalışmaya katılmış ve %18.4’ü internet bağımlısı olarak tanımlanmıştır. Yang ve Tung (2007), Tayvan Lisesi’nde yaptığı araştırmada, ankete katılanların %13.8’i internet bağımlısı olarak sınıflandırıldı. Bu araştırmalar, internet bağımlılığı yaygınlığının, internet bağımlılığı teriminin literatüre yeni girdiği yıllarda bile azımsanamayacak düzeyde olduğunu göstermektedir.

İnternet bağımlılığı, çeşitli araştırmalarda “Problemlı İnternet Kullanımı” (Akın, 2014; Caplan, 2002; Ceyhan, 2011), “Patolojik İnternet Kullanımı” (Davis, 2001; Gönül, 2002; Morahan-Martin,& Schumacher, 2000), “İnternet bağımlılığı” (Beard & Wolf, 2001; Tao vd.,2010)gibi birtakım ifadelerle isimlendirilmektedir.

İnternet bağımlılığı ile bazı psikososyal değişkenler (örneğin; yalnızlık, özgüven, depresyon) arasındaki ilişkiye dair giderek artan endişe araştırmacıların, farklı yollarla bağımlılık yapan internet kullanımı üzerine birçok çalışma yapmasına neden olmuştur (Beard & Wolf, 2001; Davis, 2001; Morahan-Martin,& Schumacher, 2000; Pratarelli vd., 1999; Young, 1998, 1999). Araştırmaların çoğunda internet bağımlılığı olan kişilerin daha yalnız oldukları tespit edilmiştir (Baltacı, 2017; Caplan, 2002; Lavin vd., 1999; Morahan-Martin,& Schumacher, 2000). Yalnız olan kişileri sosyallik ihtiyacını çevrimiçi olarak karşıladıklarını, internet ortamında sosyal destek aradıklarını ve internet ile ilgili sorunların gerçek hayattaki sosyalleşmelerini de etkilediğini göstermektedir (Morahan- Martin,& Schumacher, 2003).

Yapılan çalışmalarda internet bağımlılığının, öğrencilerin algıladıkları iletişim beceri düzeyleri (Ceyhan, 2011), akademik güdülenme, akademik erteleme ve okula bağlanma (Demir, 2017), karakter güçleri ve akademik başarı (Saruhan, 2019), sosyal zekâ, sosyal kaygı, akran ilişkileri ve sosyal bağlılık düzeyleri (Savcı, 2017) ile olan ilişkisi incelenmiştir.

Saruhan (2019), ergenlerin internet bağımlılığını yordamada tedbirlilik ve öz kontrol/öz denetim karakter güçlerinin önemli bir özellik olduğunu bulmuştur. Demir’e (2017) göre, internet bağımlılığı akademik güdülenmeyi olumsuz yönde, akademik ertelemeyi olumlu yönde ve okula bağlanmayı dolaylı olarak olumsuz yönde etkilemektedir.

Baltacı (2017) tarafından yapılan araştırmada, internet bağımlılığının en başta gelen yordayıcısı duygusal dengesizlik olduğu bulunmuştur. Araştırmanın diğer değişkenleri olan heyecan arama, dışa dönüklük, sorumluluk, yumuşak başlılık deneyime açıklık, sosyal destek ve kişilik özellikleri değişkenlerinin internet bağımlılığını daha az açıkladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, algılanan akademik başarısı düşük olan öğrenciler, yüksek olan öğrencilerden daha yüksek internet bağımlılığı göstermektedir.

İnternet bağımlılığı üzerine yapılan araştırmalar ergenlik döneminde (Demir, 2017; Dinç, 2017; Saruhan, 2019; Savcı, 2017) ve üniversite örnekleminde (Baltacı, 2017; DiNicola, 2004; Kandell, 1998; Lavin vd.,1999; Morahan-Martin,& Schumacher, 2000;) yoğunlaşmıştır.

Duygusal Tepkisellik

İnsan bebeklikten itibaren mutluluk, üzüntü, öfke, şaşkınlık, utanma gibi birçok duyguyu yaşayarak öğrenir. Bireyler kişiliğine, ortama, kişisel deneyimlerine göre değişebilen çok sayıda duygusal tepki verir.

Nock vd. (2008) tarafından yapılan araştırmada duygusal tepkisellik, bireyin duygu duyarlılığı, duygu yoğunluğu ve uzun bir süre boyunca duyguları ne ölçüde deneyimlediği şeklinde ifade edilir. Duygusal tepkisellik insanların duygu yoğunluğunu ve süresini anlamamızı sağlar ve insanın psikolojik sağlığında önemli bir rolü vardır. Yurdakul ve Üner (2015), duygusal tepkiselliği, günlük yaşamda sosyal çevreyle olan ilişkilerde bireyin kişilik özelliklerine göre hissettiği duygular ve bu duygulara değişen düzeylerde verilen tepkiler olarak tanımlamıştır. Bireyin yaşadığı olay karşısında hissettiği duygusal tepkisellik düzeyi düşük, orta, yüksek gibi farklı düzeyde olabilir.

Duygusal tepkinin fazla olduğu lise ve üniversite dönemindeki gençlerde, ruhsal ve bedensel değişimlerle birlikte birçok açıdan önemli değişiklikler meydana gelir (Yurdakul & Üner, 2015). Bu değişimlerle birlikte olaylar karşısında verilen tepkiler de farklılaşır. Aynı olay karşısında farklı bireylerde çok farklı duygusal tepki kalıpları ortaya çıkabilir (Davidson, 2003). Kişinin mizacının, duygusal deneyimlerine neden ve nasıl tepki vereceği üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir (Nock vd., 2008).

Kişilerin duygusal tepkisellikleri depresif ruh hali, davranışsal engelleme, hayal kırıklığı, korku ve saldırganlık gibi yapılarla pozitif ilişkili, dikkat ve davranışsal kontrolle ilgili yapılarla negatif ilişkili bulunmuştur. Bu bulgu, duygusal tepkisellikle duygusal, bilişsel ve davranışsal düzenleme arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Nock vd., 2008).

Duygusal tepkiselliğin bu kadar önemli olmasının sebeplerinden biri davranış problemlerinin gelişimini ve nedenlerini açıklamaya yardımcı olmasıdır (Nock vd., 2008; Matthew vd., 2008). Fakat yapılan araştırmaların çoğunda duygu düzenlemenin çeşitli yönlerden incelenmesine rağmen, duygusal tepkiselliğin incelenmesine çok az önem verilmiştir.

Duygusal Tepkisellik ile İlgili Araştırmalar

Duygusal tepkisellik kavramsal olarak açıklandıktan sonra özellikle son yıllarda yapılan araştırmalarda, farklı psikolojik bozukluklar ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişkiler incelenmektedir (Davidson, 2003; Matthew vd., 2008; Nock vd., 2008; Polanco-Roman vd., 2017).

Bireyde duygu düzenleme ve davranışsal kontrolle ilgili problemlerin olması bireyin saldırganlık ve dürtüsel şiddet içeren davranışlarda bulunma olasılığını arttıracak ifade edilmiştir (Davidson, 2000). Nock vd. (2008) tarafından yapılan araştırmada kendine zarar verme davranışının, duygu durum, kaygı ve yeme bozukluklarının yüksek duygusal tepkisellik ile ilgili olduğu bulunmuştur. Fakat madde kullanımı ve yıkıcı davranış bozukluğu açısından duygusal tepkisellik puanları arasında bir fark gözlenmemiştir. Bu çalışma duygusal tepkiselliğin daha geniş bir psikopatoloji yerine belirli psikolojik bozukluklarla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Alanyazın incelendiğinde, duygusal tepkisellik ile kolay öfkelenme arasında zayıf bir ilişki (Parneix vd., 2013); benzer şekilde, stres ve depresif belirtiler ile duygusal tepkisellik arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir (Charbonneau vd., 2009). Boyes vd. (2017) tarafından yapılan araştırmada, duygusal tepkiselliğin sebat, azim, depresyon, kaygı ve stres semptomları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki gösterdiği bulunmuştur. Duyguları rahat ifade edebilmek duygusal tepkisellik düzeyini etkilemektedir ve yüksek duygusal tepkisellik depresif belirtilerle ve intihar düşüncesiyle ilişkilidir (Polanco-Roman vd., 2017).

Steenhaut vd. (2018) tarafından yapılan araştırmada, farklı yaşlardaki bireylerin duygusal açıdan uyarıcı filmler karşısındaki tepkileri incelenmiştir. Yaşlı yetişkinlerin hüzünlü film klibini izlerken genç yetişkinlere göre önemli ölçüde daha güçlü öznel üzüntü duygularına, aynı şekilde yaşlı yetişkinlerin mutlu film klibini izlerken genç yetişkinlere göre önemli ölçüde daha güçlü öznel mutluluk duygularına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu araştırmada yaşlı yetişkinlerin daha içedönük olduğu, olumsuz duygusallığın gençlere göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkemizde yapılan araştırmalara baktığımızda duygusal tepkiselliğin, obsesif kompulsif bozukluk (Savaş, 2019; Zaferoğlu, 2018); yas tepkileri (Akyıldız, 2019); bağlanma stilleri (Çakmak, 2018); bilişsel çarpıtmalar ve depresyon (Cengiz, 2017); ebeveyn kabul-reddi (Dökmeci, 2017); duygusal öz yeterlilik (Özen, 2021); bilişsel esneklik (Yaşar-Ekici, & Balcı, 2019); okula bağlanma ve okul reddi (Aksoy, 2021) ile ilişkisi incelenmiştir.

Özen (2021) öğretmen örnekleminde yaptığı araştırmasında, duygusal öz yeterlik ve duygusal tepkisellik arasındaki ilişkiye psikolojik dayanıklılığın aracılık ettiğini, duygusal öz yeterlik arttıkça; duygusal tepkiselliğin arttığı, psikolojik dayanıklılığın ise azaldığı bulunmuştur.

Seçer ve Ulaş (2021) tarafından yapılan çalışmada, covid-19 korkusu nedeniyle ortaya çıkan obsesif kompulsif bozukluk üzerinde, duygusal tepkisellik, deneyimsel kaçınma, depresyon kaygısının aracı rolü olduğu bulunmuştur.

Duygusal tepkisellik konusunda, genellikle duyguların yoğun olarak yaşandığı ergenler üzerinde daha fazla araştırma yapılmıştır (Cengiz, 2017; Charbonneau vd.,2009; Seçer & Ulaş, 2021; Zaferoğlu, 2018).Üniversite örnekleminde yapılan çalışmalara daha az rastlanmaktadır (Çakmak, 2018; Dökmeci, 2017; Yurdakul & Üner, 2005).

Sorumluluk

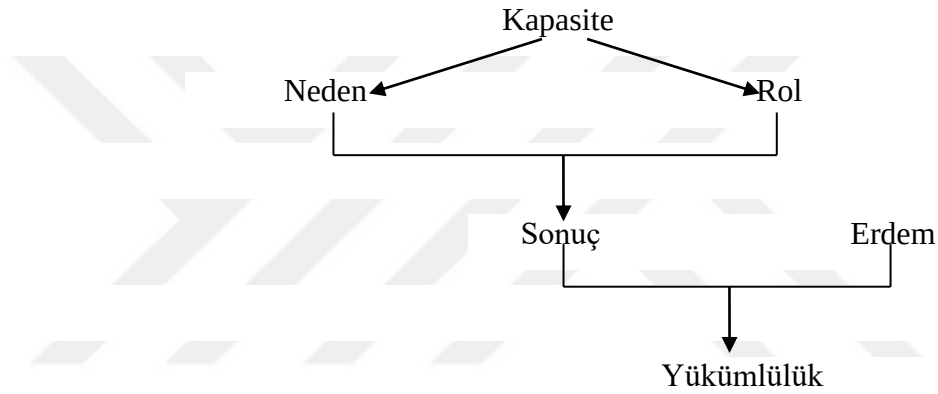
“Sorumluluk kavramı araştırmacılar tarafından, kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren olayların farkında olması ve davranışlarını ve sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Varoluşçu felsefenin öncülerinden Sartre’ye göre sorumluluk, bir olayın veya şeyin yaratıcısı olduğumuzu kabul etmemiz anlamına gelmektedir” (Özen, 2014, s.8). Sorumluluk, çocukluktan itibaren bireyin gelişim dönemine uygun görevleri yapması anlamına gelmektedir (Yavuzer, 1998). Çoban (2016) tarafından yapılan çalışmada öğrenciler sorumluluğu anne, baba ya da büyükler tarafından verilen görevler, yapmamız gereken işler olarak belirtmişlerdir.

Schlenker vd. (1994) tarafından geliştirilen Üçgen Sorumluluk Kuramı ile sorumluluk duygusunun ne olduğunu açıklanmaya çalışmıştır. Buna göre sorumluluk duygusunu anlamamıza sağlayan üç boyut vardır. Kuramın boyutları; olay, kurallar ve kimliktir. Olay, olan ya da olması beklenen durumdur. Kurallar, durumla ilgili kural ve beklentilerdir. Kimlik ise, durum ve kurallara göre kişinin görüntüsüdür. Bu durumda yaşanan sorumluluk, kişi için boyutların ne kadar önemli olduğu ve aralarındaki bağın ne kadar güçlü olduğuna göre farklılaşacaktır. Olay ve kimlik arasındaki bağ güçlüyse kişi kontrollü davranarak, istenilen sonucu almak için uğraşacaktır. Eğer kimlik ve olay arasındaki bağ güçlü değilse, kişi sonucu dış faktörlere bağlayacaktır. Olay ve kural arasındaki bağ güçlü ise, kurallar belirgin ise sorumlu davranış artacaktır. Kişi, kural bağının güçlü olması da sorumluluğu artıracaktır. Kimliğinin kurallarla anlamlı bir bağı varsa bu kurallara uygun hareket edecektir (Schlenker vd., 1994).

Psikolojide sorumluluk çoğunlukla sosyal psikoloji konusunda ve bir kişilik özelliği olarak incelenmiştir. Kuramcılar farklı yaklaşımlarla sorumluluk kavramı üzerinde durmuşlardır. Sorumluluk konusundaki ortak noktalar ise psikolojik sağlamlık, gelişmiş bir ego ve öz kontroldür. Gerçeklik terapisinde gerçekle yüzleşmek noktasında sorumluluk almak, hümanistik terapide psikolojik sağlamlık noktasında sorumluluk almak, varoluşçu terapide bireyin kendi yaşamının sorumluluğunu üstlenebilmesi, gestalt terapisinde ise kişinin kendi olması ve çevreyle bütünleşme noktasında sorumluluk alması şeklindedir (Özen, 2014).

Vincent (2011) sorumluluğu, birbiriyle ilişkili altı kavram ile açıklamış ve sorumluluk kavramının taksonomisi adını vermiştir. Bu altı kavram; erdem, rol, neden, sonuç, kapasite, yükümlülüktür. Bu aşamaların birbiriyle ilişkisi şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4. Vincent'in (2011) Sorumluluk Aşamaları

Vincent (2011) tarafından açıklanan sorumluluk aşamaları incelendiğinde, bireyin tutum ve davranışlarına göre kendisine yeni sorumluluklar yükleyebileceği gösterilmektedir.

Bireylerde olması gereken en önemli davranışlardan biri sorumluluktur. Ailede kazandırılmaya başlanan sorumluluk davranışı okulda gelişmeye devam eder (Filiz, 2016). Sorumluluk duygusu ve davranışı kişinin hayata uyumunu kolaylaştırır. Bu sebeple eğitim programlarında küçük yaşlardan başlayarak sorumluluk duygusu ve davranışının kazandırılmasına yönelik çalışmalar yer almaktadır.

Çağımızda yaşanan ekonomik krizler, Covid-19 gibi salgın hastalık süreçleri, çevresel kirlilik, küresel sorunlar, siyasi ve askeri problemler insan yaşamını oldukça olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple bireylerin yaşanan problemlere karşı duyarlı olması ve sorumluluklarını yerine getirmesi için sorumluluk duygusu ve davranışının kazanılması çok önemlidir. Ayrıca, teknoloji sebebiyle ortaya çıkan sorunlar karşısında bireylere düşen sorumluluklarda artmıştır (Yalçın, 2021). Zihnimizle tüm dünyayı gezebildiğimiz internet ortamı, bizi gerçek dünya sorunlarından koparabilmektedir (Sayar & Yalaz, 2019). Bu durumun, bireyin sorumluluk duygusu ve davranışıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Sorumluluk ile İlgili Araştırmalar

Applebaum (2005), Amerika’da yaptığı araştırmada geleneksel ahlaki sorumluluk anlayışı kavramını incelemiş ve bu görüşün bireyi etkinleştirici ve engelleyici özellikleri olduğunu vurgulamıştır.

Covell ve Howe (2010), haklar, saygı ve sorumluluk yoluyla ahlaki eğitim konusunda bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucunda, ahlaki eğitimi alan ergenler daha yüksek öz saygı, daha yüksek düzeyde akran ve öğretmen desteği algılamıştır. Haklarını öğrenmenin ergenlerin sorumluluk bilincini de arttırdığı ifade edilmiştir.

Santos (2019), Portekiz’de yaptığı araştırmada genç sporcuların ve antrenörlerin sorumluluk davranışını ölçmüştür. Antrenörün ve sporcuların sorumluluk davranışları arasında pozitif ilişkiler tespit edilmiştir. Bu araştırma sorumluluk temelli eğitimde öğretmenin önemi vurgulayan bir araştırmadır.

Ülkemizde sorumluluk ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu sorumluluk davranışının kazandırılması ile ilgilidir (Acar, 2012; Aydın, 2018; Filiz, 2016; Hayta-Önal, 2005; Karataş, 2019; Onay, 2021; Yalçın, 2021).

Hayta-Önal (2005), Onay (2021) ve Yalçın (2021) tezlerinde, sorumluluk temelli etkinliklerin çocukların sorumluluk davranışını kazanmasında olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karataş (2019) yaptığı araştırmada, yaratıcı yazma teknikleri kullanılarak sorumluluk kavramının kazandırılmasının öğrencilerin sorumluluk düzeyini arttırdığını belirtmiştir. Benzer şekilde yapılan bir diğer araştırmada, varoluşçu yaklaşım odaklı sorumluluk eğitimi programının öğrencilerin sorumluluk düzeyini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur (Acar, 2012).

Abdi-Golzar (2006) yaptığı araştırmada, ilköğretim öğrencilerinin sorumluluk düzeylerinin cinsiyet, denetim odağı ve akademik başarı ile ilişkisini incelemiş ve ilköğretim öğrencileri için sorumluluk ölçeğinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, içten denetimli öğrencilerin dıştan denetimli öğrencilere göre, akademik başarıları yüksek öğrencilerin akademik başarıları düşük öğrencilere göre sorumluluk puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Aydın (2008) tezinde, yardımseverlik ve sorumluluk karakter eğitimi programının etkililiğini değerlendirmiştir. Yapılan eğitimlerin, öğrencilerin ahlaki düzeylerini pozitif yönde etkilediği, sorumluluk konusunda bilgilerini arttırdığı, sorumluluk alma düzeyini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Başka bir araştırmada, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark olmaması, öğrencilerin sorumluluk ölçeği son test puanları anne eğitim durumu lise olan öğrenciler için anlamlı bir farklılık olması göze çarpmaktadır (Aladağ, 2009).

Yontar ve Yurtal (2009), öğretmenlerin yerine getirilmeyen sorumluluklar karşısında ceza içeren ve içermeyen yöntemler uyguladıklarını, en fazla sözel cezaları kullandıklarını belirtmiştir. Öğrenciler, bu yöntemler sonucu davranışlarını değiştirdiklerini fakat ceza içermeyen yöntemleri tercih ettiklerini ifade etmiştir.

Şahan (2011) tarafından yapılan araştırmaya göre öğrenciler kendilerini öğretmenlerinin ifadelerinden daha yüksek oranda sorumlu olduklarını düşünmektedir. Ayrıca, beşinci sınıf kız öğrencilerinin sorumluluk puanları erkeklerden daha yüksek çıkarken sekizinci sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yine beşinci sınıf öğrencilerinin anne ve baba eğitim düzeyleri, babalarının meslekleri, ailelerin gelir durumuna göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin ise yalnızca gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılıklar tespit edilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde, sorumluluk konusunda ilişkisel desende yapılan araştırmalara daha az rastlanmaktadır. Sorumluluk kavramının empati (Yontar, 2013), sosyal beceri düzeyleri (Kafkas, 2018) ile ilişkisi incelenmiştir. Yontar (2013), beşinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin empati düzeyleri arttıkça sorumluluk düzeylerinin de arttığı saptanmıştır ve öğrencilerin empati düzeylerinin, sorumluluk için bir yordayıcı olduğunu bulmuştur.

Sorumluluk konusunda, genellikle sorumluluk davranışının kazandırılmaya çalışıldığı erken çocukluk dönemi üzerinde daha fazla araştırma yapılmıştır (Abdi-Golzar, 2006; Aladağ, 2009; Karataş, 2019; Onay, 2021; Yalçın, 2021; Yontar & Yurtal, 2009). İlkokul döneminden sonra ortaokul örnekleminde (Acar, 2012; Çoban, 2016; Şahan, 2011) ve sayıca az olmakla birlikte lise örnekleminde (Hayta-Önal, 2005) ve üniversite örnekleminde (Çelikkaleli & Akbay, 2013) yapılan araştırmalara da rastlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Araştırma Yöntemi

Öğretmen adaylarının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, nicel yöntem yaklaşımları kapsamında, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, araştırmacının iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek ve derecesini belirlemek için kullanılan yöntemdir (Karasar, 2012).

Alanyazın incelendiğinde son yıllarda artan internet bağımlılığıyla ilgili araştırmaların çoğunda nicel yöntemin kullanıldığı görülmektedir. Çağımızın büyük bir problemi haline gelen internet bağımlılığını, farklı değişkenler ile ilişkisini inceleyerek daha anlaşılır hale getirmek ve üst düzey araştırmalara kaynak oluşturmak için ilişkisel çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğretmen adayları oluşturmuştur. 2020-2021 eğitim öğretim yılında Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde lisans düzeyinde 5016 öğrenci öğrenim görmektedir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2021). Araştırmanın evren büyüklüğü bilindiğinden sürekli değişkenler için örneklem büyüklüğünü belirlemeye yarayan formüllerden $n = [n_0 / (1 + (n_0 / N))]$ formülü kullanılmış ve burada $n_0 = [(txS)/d]^2$ formülü ile hesaplanmıştır (Büyüköztürk vd., 2019).

N: Evren büyüklüğü

n: Hedeflenen örneklem büyüklüğü

t: Güven düzeyine karşılık gelen t değeri

S: Standart sapma

d: Sapma miktarı

Buna göre 0.05 sapma miktarı, 0.95 güven düzeyi için örneklem büyüklüğü 356 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada uygun örnekleme yapılmıştır. Uygun örneklemede ihtiyaç duyulan gruba ulaşana kadar en ulaşılabilir olan katılımcılarla örneklem oluşturulur (Büyüköztürk vd., 2019).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm, cinsiyet, sınıf, büyüdükleri yer, öğrenim görürken kaldıkları yer, anne baba eğitim durumları ile ilgili bilgiler Tablo 1’dedir.

Tablo 1. *Araştırma Kapsamındaki Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri*

Cinsiyet	n	%
Kız	329	74.4
Erkek	113	25.6
Toplam	442	100
Bölüm	n	%
Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	21.9
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	86	19.5
Okul Öncesi Öğretmenliği	60	13.6
Özel Eğitim Öğretmenliği	61	13.8
Sınıf Öğretmenliği	60	13.6
İngilizce Öğretmenliği	78	17.6
Toplam	442	100
Sınıf	n	%
1. Sınıf	80	18.1
2. Sınıf	119	26.9
3. Sınıf	151	34.2
4. Sınıf	92	20.8
Toplam	442	100
Anne Eğitim Durumu	n	%
Okur-yazar değil	79	17.9
İlkokul Mezunu	216	48.9
Ortaokul Mezunu	61	13.8
Lise Mezunu	53	12
Üniversite Mezunu	33	7.5
Toplam	442	100
Baba Eğitim Durumu	n	%
Okur-yazar değil	12	2.7
İlkokul Mezunu	137	31
Ortaokul Mezunu	77	17.4
Lise Mezunu	107	24.2
Üniversite Mezunu	109	24.7
Toplam	442	100
Öğrenim Görürken Kaldıkları Yer	n	%
Yurt	219	48.9
Özel Ev	32	7.1
Ailesiyle Birlikte	191	43.2
Toplam	442	100
Büyüdükleri Yer	n	%
Köy	108	24.4
Şehir	334	75.6
Toplam	442	100

Araştırma 329'u kız, 113'ü erkek olmak üzere toplam 442 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Kız öğrenciler örneklemin %74.4'ünü erkek öğrenciler ise örneklemin %25.6'sini oluşturmaktadır.

Araştırmaya PDR bölümünden 97, İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümünden 86, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden 60, Özel Eğitim Öğretmenliği bölümünden 61, Sınıf Öğretmenliği bölümünden 60, İngilizce Öğretmenliği 78 olmak üzere toplam 442 öğrenci katılmıştır. PDR öğrencileri örneklemin %21.9'u, İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencileri %19.5'i, Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencileri %13.6'sı, Özel Eğitim Öğretmenliği öğrencileri %13.8'i, Sınıf Öğretmenliği öğrencileri %13.6'sı, İngilizce Öğretmenliği öğrencileri %17.6'sı kadardır.

Araştırma 80'i 1. sınıf, 119'u 2. sınıf, 151'i 3. sınıf, 92'si 4. sınıf olmak üzere toplam 442 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. 1. sınıf öğrencileri örneklemin %18.1'ini, 2. Sınıf öğrencileri %26.9'unu, 3. Sınıf öğrencileri %34.2'sini, 4. sınıf öğrencileri ise örneklemin %20.8'ini temsil etmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 79'unun annesi okur-yazar değil, 216'sının annesi ilkokul mezunu, 61'inin annesi ortaokul mezunu, 53'ünün annesi lise mezunu, 33'ünün annesi ise üniversite mezunudur. Örneklemin %17.9'unun annesi okur-yazar değil, %48.9'unun annesi ilkokul mezunu, %13.8'inin annesi ortaokul mezunu, %12'sinin annesi lise mezunu, %7.5'inin annesi ise üniversite mezunudur.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 12'sinin babası okur-yazar değil, 137'sinin babası ilkokul mezunu, 77'sinin babası ortaokul mezunu, 107'sinin babası lise mezunu, 109'unun babası ise üniversite mezunudur. Örneklemin %2.7'sinin babası okur-yazar değil, %31'inin babası ilkokul mezunu, %17.4'ünün babası ortaokul mezunu, %24.2'sinin babası lise mezunu, %24.7'sinin babası ise üniversite mezunudur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin 219'u yurttan, 32'si özel evde, 191'i ailesiyle birlikte kaldığını belirtmiştir. Yurttan kalan öğrenciler örneklemin %48.9'unu, özel evde kalan öğrenciler %7.1'ini, ailesiyle birlikte kalanlar ise örneklemin %43.2'sini oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 110'u köyde, 338'i şehirde büyüdüğünü belirtmiştir. Köyde büyüyen öğrenciler örneklemin %24.4'ü, şehirde büyüyen öğrenciler ise örneklemin %75.6'sı kadardır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma soruları doğrultusunda aşağıdaki veri toplama araçlarından yararlanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan ve içerisinde katılımcıların cinsiyet, öğrenim gördükleri bölüm, sınıf, anne-baba eğitim durumları, kaldıkları yer, büyüdüğü yer gibi bilgilerin yer alacağı formdur. Araştırma için nitel verilere de ihtiyaç duyulduğundan bu değişkenleri elde etmek için kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır.

Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Form

Young'ın 1998 yılında geliştirdiği ilk İnternet Bağımlılığı Testinin, 2013 yılında Pawlikowski vd. tarafından kısa forma dönüştürülmüş hali olan “Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu (YİBT-KF)” internet bağımlılığını ölçmeyi amaçlayan 12 maddeden oluşmaktadır (Kutlu vd., 2016). Ölçeğin uyarlama çalışması Kutlu vd. (2016) tarafından hem ergen hem de üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Geçerlik çalışmaları için öncelikle ölçeğin faktör yapısı incelenmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) gerçekleştirilmiş ve sonucunda ölçeğin iki örnekleme de tek faktörlü bir yapıdan oluştuğu saptanmıştır. Daha sonra tek faktörlü yapılar Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ile test edilmiş ve sonucunda hem üniversite öğrencilerinde hem de ergenlerde iyi uyum indeksi değerlerine sahip olduğu saptanmıştır. Ölçüt geçerliği sonucunda, ölçeğin uygulanan ölçeklerle beklenen yönde ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Güvenirlik çalışmaları yapılan ölçeğin iç tutarlılık (Cronbachalpha) değerleri üniversite öğrencilerinde 0.91, ergenlerde 0.86 olarak yeterli düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin test tekrar test güvenilirliği üniversite öğrencilerinde 0.93, ergenlerde 0.86 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada ise Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu likert tipi özelliğinde olduğundan iç güvenilirliğini sağlamak için Cronbach Alpha katsayısı 0.86 olarak hesaplanmış ve sonuçların güvenilir olduğu söylenebilir.

Ölçek, 1 “Hiçbir Zaman”, 5 “Çok Sık” şeklinde 5’li Likert tipi bir puanlanmayla değerlendirilmektedir. Ölçekten alınacak puanların yüksek olması internet bağımlılığı düzeyinin yüksekliğine, düşük olması internet bağımlılığı düzeyinin düşüklüğüne işaret etmektedir. Araştırmanın internet bağımlılığı boyutu bu ölçekten elde edilecek verilerle incelenecektir. Bu veri toplama aracından araştırma problemine, 1., 2. ve 3. alt problemlere cevap verilirken yararlanılmıştır.

Duygusal Tepkisellik Ölçeği

Matthew vd. tarafından 2008 yılında geliştirilen “Duygusal Tepkisellik Ölçeği” bireylerin kişiler arası ilişkilerinde ortaya çıkan durumlar karşısında yaşanan duygu yoğunluğu ve bu yoğun duygusal durumlar karşısında ortaya konulan tepkiselliği ölçmeye

çalışmaktadır (Seçer vd., 2013). Türkçe uyarlaması Seçer vd. (2013) tarafından yapılan ölçeğin, uyarlama çalışması üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ölçek 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmış ve üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. AFA'dan elde edilen madde-faktör yapısının doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile model uyumu test edilmiştir. Buna göre Duygusal Tepkisellik Ölçeğinin üç faktörlü yapısının doğrulandığı görülmüştür. Ölçekte hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları bulunmaktadır. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için yapılan toplam iç tutarlılık katsayısı 0.91 olarak bulunmuştur. Hassasiyet alt boyutu için 0.81, duygusal tepkisellik alt boyutu için 0.76 ve psikolojik dayanıklılık alt boyutu için 0.81 Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin iç tutarlılığa sahip olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada ise Duygusal Tepkisellik Ölçeği likert tipi özelliğinde olduğundan iç güvenirliğini sağlamak için Cronbach Alpha katsayısı 0.91 olarak hesaplanmış ve sonuçların güvenilir olduğu söylenebilir.

Ölçek 1 “Tamamen Katılıyorum”, 4 “Hiç Katılmıyorum” şeklinde 4'lü likert tipindedir. Ölçme aracından alınan puanın yüksek olması duygusal tepkiselliğin yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmadaki duygusal tepkisellik boyutu bu ölçekten elde edilecek verilerle incelenecektir. Bu veri toplama aracından araştırma problemine, 2. ve 5. alt problemlere cevap verilirken yararlanılmıştır.

Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği

Özen tarafından 2008 yılında geliştirilen “Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği” 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin duygu ve davranış olmak üzere iki boyutu vardır. Ölçeğin duygu boyutu sosyal durumlarda yaşanan sorumluluk duygusunu ifade ederken, davranış boyutu duyguya bağlı olarak gerçekleşen sorumluluk davranışının yaşanma sıklığını ifade etmektedir (Özen, 2013). Üniversite öğrencileri, ilkokul öğrencileri, lise öğrencileri ve farklı mesleklere sahip yetişkinlerden alınan bilgiler doğrultusunda ölçek maddeleri oluşturulmuştur. Uzman görüşleri dikkate alınarak birtakım değişimler yapılmış ve oluşturulan form sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Geçerlik çalışmaları yapılan ölçeğin faktör analizi sonuçlarına göre ölçekteki maddelerin alt ölçekler boyutundaki faktör yükleri yüksek çıkmıştır. Conrad ve Hedin'in geliştirdiği Kişisel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği arasında 0.69 korelasyon saptanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.82; duygu boyutu için 0.85; davranış boyutu için 0.77 olarak bulunmuştur. Bu durum ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmada ise Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği likert tipi özelliğinde olduğundan iç güvenirliliğini sağlamak için Cronbach Alpha katsayısı 0.91 olarak hesaplanmış ve sonuçların güvenilir olduğu söylenebilir.

Ölçek 1 “Hiçbir zaman”, 4 “Her zaman” şeklinde 4’lü likert tipindedir. Duygu ve davranış boyutlarından alınan puanların toplanması sonucu ölçeğin genel puan hesaplaması ortaya çıkmaktadır. Ölçekten alınan en düşük puan 18 en yüksek puan 72’dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması sorumluluk duygusu ve davranış düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmadaki sorumluluk boyutu bu ölçekten elde edilecek verilerle incelenecektir. Bu veri toplama aracından araştırma problemine, 1. ve 4. alt problemlere cevap verilirken yararlanılacaktır.

Süreç

Verilerin toplanması için Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü aracılığıyla gerekli izinler alınmıştır. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakóltesi’nin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluşan bir örneklem belirlenerek Kişisel Bilgi Formu, Young İnternet Bağımlılığı Testi-Kısa Formu, Duygusal Tepkisellik Ölçeği, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği uygulanmıştır. Ölçekler hakkındaki bilgilendirme sözlü olarak araştırmacı tarafından yapılmıştır. Cevapların gizliliği ve mahremiyeti koruma konusunda araştırmacılara bilgi verilmiştir. Bu ölçekler araştırmacı tarafından öğrencilere yüz yüze uygulanmıştır. Araştırmacılar 40 dakika boyunca ölçekleri cevaplamışlardır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. İlk aşamada Kişisel Bilgi Formu, Young İnternet Bağımlılığı Testi-Kısa Form, Duygusal Tepkisellik Ölçeği, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği verileri bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Veriler değerlendirilirken betimsel istatistik olarak frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Daha sonra betimsel istatistik sonuçlarına bağlı olarak evrendeki öğrencilerin test sonuçlarıyla ilgili tahminde bulunularak kestirimsel istatistik yapılmıştır.

Veri setinde yer alan aykırı ve uç değerler verilerin normal dağılmasını ve araştırma sonucunu doğrudan etkileyebileceği için istatistiksel yöntemlerle veri analize hazır hale getirilmiştir. 448 veri SPSS 22.0 paket programına girilmiş ve frekans dağılımları incelenmiştir. Ranj dışında bir değer girilmediği tespit edilmiştir. Daha sonra aykırı değerleri belirlemek için analiz yapılmıştır. Değişkenler standart puanlara dönüştürölerek içerisinde yer

alan uç ve aykırı değerler tespit edilmiştir. Sürekli değişkenlerde standart değeri ± 3.29 değerinden yüksek olan değerler potansiyel uç değerler şeklinde ele alınmaktadır (Tabachnick & Fidel, 2013). Yapılan incelemeler sonucunda, Young İnternet Bağımlılığı Testi-Kısa Form için 327 nolu anket verisi ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı ölçeği için 29, 58, 94, 214, 271 numaralı anket verileri olmak üzere toplam 6 verinin ± 3.29 aralığında olmadığı görülmüştür. Bu 6 veri silindikten sonra kalan 442 veri ile analiz yapılarak araştırma sorularına cevap aranmıştır.

İnternet bağımlılığı, sorumluluk duygusu ve davranışı, duygusal tepkisellik ölçeklerinden ortaya çıkan puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş, Histogram dağılımı ve Q-Q Plots tablosu değerlendirilmiştir. “Çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 sınırları dahilinde 0’a yakın yer alması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının kendi standart hatalarına bölünmesi ile bulunan çarpıklık ve basıklık indekslerinin ± 2 sınırları dahilinde 0’a yakın yer alması normal dağılım olduğu şeklinde yorumlanmaktadır” (McKillup, 2012; Demir vd., 2016, s. 133’teki alıntı).

Ölçekler normal dağılım gösterdiği için istatistik değerlendirmelerde parametrik testler kullanılmıştır. Aralık veya oran ölçeğinde ölçülmüş iki değişken arasındaki ilişkinin büyüklüğü ve yönü Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı ile belirlenir (Creswell, 2017). Bu nedenle araştırmanın “Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” ve “Öğretmen adaylarının sorumluluk duyguları ve davranışları ile internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklindeki 1. Ve 2. Problemlerine Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon değeri ile yanıt verilmiştir. Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik, sorumluluk duygusu ve davranışı puanlarının internet bağımlılığı puanlarını yordama gücünü saptamak amacıyla regresyon analizi yapılmıştır.

İki grubun puan ortalamalarını karşılaştırmak için bağımsız örneklem t testi kullanılır (Sönmez & Alacapınar, 2019). Bu sebeple internet bağımlılığı, duygusal tepkisellik, sorumluluk duygusu ve davranışı puanlarının cinsiyete ve öğrencilerin büyüdükleri yere (köy, şehir) göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t testi yapılmıştır.

İkiden fazla grubun bağımlı değişken puanları açısından karşılaştırılmasında varyans analizi (ANOVA) kullanılır (Creswell, 2017). Bu sebeple internet bağımlılığı, duygusal tepkisellik, sorumluluk duygusu ve davranışı puanlarının bölüme, sınıfa, anne-baba eğitim durumuna ve öğrencilerin öğrenim görürken kaldıkları yere (yurt, özel ev, ailesiyle birlikte)

göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek için varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığına denk gelen $p < .05$ anlamlılık düzeyi kabul edilerek değerlendirilmiş ve sonuçlar tablo halinde gösterilmiştir.

Öncelikle verilerin parametrik test için gerekli olan şartları sağladığına ilişkin değerler Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. *İnternet Bağımlılığı, Duygusal Tepkisellik, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeklerinin Normallik Sonuçları*

	Young İnternet Bağımlılığı	Hassasiyet	Tepkisellik	Psikolojik Dayanıklılık	Duygusal Tepkisellik Toplam	Sorumluluk Duygusu	Sorumluluk Davranışı
Ortalama	2.29	3.08	2.46	2.58	2.69	3.35	3.45
Medyan	2.25	3	2.40	2.57	2.64	3.38	3.42
Mod	2.17	3	2.40	2.43	2.65	3.22	3.67
Ss.	.62	.64	.51	.57	.51	.35	.32
Çarpıklık	.345	-.427	.237	.161	-.036	-.397	-.403
Basıklık	-.282	-.313	.455	.137	.135	.101	-.177
En Düşük	1.08	1	1	1	1	4	4
En Yüksek	4.17	4	4	4	4	2	2.56

Young internet bağımlılığı, duygusal tepkisellik, sorumluluk duygusu ve davranışı ölçeklerinden ortaya çıkan puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayıları değerlendirilmiştir. Ölçeklerden alınan puanların çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 sınırları dahilinde 0’a yakın yer aldığından normal dağılım gösterdiği kanaatine varılmıştır. Ayrıca, Histogram dağılımı incelenmiş ve Q-Q Plots tablo sonuçlarına baktığımızda veriler regresyon eğrisi üzerinde yer aldığı için normal dağılım gösterdiği düşünülmüştür.

Araştırmacının Rolü

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, katılımcıların genel bilgilerine ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırma öncesinde Kişisel Bilgi Formu, Young İnternet Bağımlılığı-Kısa Test Formu, Duygusal Tepkisellik Ölçeği, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeğinden oluşan veri toplama seti oluşturulmuştur. Araştırma için gerekli izinler alınmıştır. Katılımcılara cevapların gizliliği, mahremiyetin korunacağı, araştırmanın amacı ve ölçekler hakkında kısa ve net bir açıklama yapılmıştır. Araştırma sırasında uygun ders saatlerinde ölçekler araştırmacının kendisi tarafından katılımcılara dağıtılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Sönmez ve Alacapınar (2019) tarafından yapılan tanımlara baktığımızda; güvenilirlik, ölçme aracının ölçme hatalarından arınık olma derecesidir. Yani ölçme aracının duyarlı ve tutarlı olması olarak ele alınır. Geçerlik ise, bir testin ölçmek istediği niteliği gerçekten ölçme derecesi olarak tanımlanır. Bilimsel araştırmalarda sağlıklı sonuçlar elde edebilmek için geçerlik ve güvenilirlik şartlarının sağlanması gerekmektedir. Bu başlık altında veri toplama araçlarının ve çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için yapılan uygulamalar açıklanmıştır.

Veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenilirlik şartları araştırıldıktan sonra uygulama yapılmıştır. Araştırma evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan toplam 5295 öğrenci oluşturduğundan araştırmanın genellenebilirliğinin yüksek olması evreni en iyi temsil eden, farklı bölümlerde eğitim alan öğrencilerin belirlenmesi ile çeşitlilik sağlanmıştır. Bölümlerden öğrenci seçiminde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü aracılığıyla gerekli izinler alındıktan sonra araştırma belirlenen zaman diliminde ve çalışmaya katılmaya gönüllü öğrencilere yapılmıştır.

Öğrencilere araştırmanın amacı, yönerge kısımları, verilerin araştırma için kullanılacağı, cevapların gizli tutulacağı açık ve anlaşılır şekilde ifade edilmiştir. Bu uygulama sırasında tüm gruplara aynı şekilde bilgilendirme yapılarak standart koşullar sağlanmaya çalışılmıştır. Öğrencilere doldurmaları için yeterli süre tanınmıştır. Araştırma sürecinde öncelikle toplanacak veriler gözden geçirilmiş eksik, hatalı ve özensiz doldurulan ölçekler değerlendirilmiştir. Değerlendirmeye alınması kararlaştırılan cevaplar bilgisayara işlenmesinden sonra veriler öncelikle uç değerler açısından incelenmiştir. Süreç uzman kişilerle birlikte yürütülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

Bu kısımda, toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçları, araştırma sorularına göre sırayla incelenmiştir.

Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı ile Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki Bağlamında Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın birinci problemi “Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusunu cevaplamak için Young İnternet Bağımlılığı Testi ($\bar{X}=2.29\pm.62$) ve Duygusal Tepkisellik Ölçeği ($\bar{X}=2.69\pm.51$) değişkenleri arasındaki ilişki Pearson korelasyonu ile ölçülmüştür. Sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki korelasyonlar

		İnternet Bağımlılığı	Hassasiyet	Tepkisellik	Psikolojik Dayanıklılık	Duygusal Tepkisellik
İnternet	r	1	.140**	.308**	.278**	.271**
Bağımlılığı	p		.003	.000	.000	.000
Hassasiyet	r	.140**	1	.618**	.649**	.851**
	p	.003		.000	.000	.000
Tepkisellik	r	.308**	.618**	1	.762**	.875**
	p	.000	.000		.000	.000
Psikolojik	r	.278**	.649**	.762**	1	.926**
Dayanıklılık	p	.000	.000	.000		.000
Duygusal	r	.271**	.851**	.875**	.926**	1
Tepkisellik	p	.000	.000	.000	.000	

**p<.01

Tablo 3 ele alındığında, internet bağımlılığı ile; hassasiyet arasında pozitif ($r=.140$; $p<.01$), tepkisellik ile arasında pozitif ($r=.308$; $p<.01$), psikolojik dayanıklılık ile arasında pozitif ($r=.278$; $p<.01$ ve duygusal tepkisellik toplam puanı ile arasında pozitif ($r=.271$; $p<.01$) yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Hassasiyet ile tepkisellik arasında pozitif ($r=.618$; $p<.01$), psikolojik dayanıklılık arasında ile pozitif ($r=.649$; $p<.01$) ve duygusal tepkisellik toplam puanı ile arasında pozitif ($r=.851$; $p<.01$) yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tepkisellik ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif ($r=.762$; $p<.01$) ve duygusal tepkisellik toplam puanı ile arasında pozitif ($r=.875$; $p<.01$) yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak psikolojik dayanıklılık ile duygusal tepkisellik toplam puanı ile arasında pozitif ($r=.926$; $p<.01$) yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, tüm değişkenler arasındaki korelasyonların pozitif yönde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik arttıkça internet bağımlılığının da arttığı söylenebilir. Ayrıca, internet bağımlılığı ile hassasiyet, psikolojik dayanıklılık ve toplam duygusal tepkisellik arasında düşük güçte bir ilişki; internet bağımlılığı ile tepkisellik alt boyutu arasında orta güçte bir ilişki olduğu dikkat çekmektedir.

Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Arasındaki İlişki Bağlamında Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın ikinci problemi “Öğretmen adaylarının sorumluluk duyguları ve davranışları ile internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusunu yanıtlamak için Young İnternet Bağımlılığı Testi ($\bar{X}=2.29\pm.62$) ile Sorumluluk Duygusu ($\bar{X}=3.35\pm.35$) ve Sorumluluk Davranışı ($\bar{X}=3.45\pm.32$) değişkenleri arasındaki ilişki Pearson korelasyonu ile ölçülmüştür. Sonuçlar Tablo 4’tedir.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının sorumluluk duyguları ve davranışları ile internet bağımlılıkları arasındaki korelasyonlar

		Young İnternet Bağımlılığı Testi	Sorumluluk Duygusu	Sorumluluk Davranışı
Young İnternet Bağımlılığı Testi	r	1	-.344**	-.239**
	p		.000	.000
Sorumluluk Duygusu	r	-.344**	1	.771**
	p	.000		.000
Sorumluluk Davranışı	r	-.239**	.771**	1
	p	.000	.000	

** $p<.01$

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmanın değişkenlerinden olan internet bağımlılığı ile; sorumluluk duygusu arasında negatif ($r=-.344$; $p<.01$), sorumluluk davranışı ile arasında negatif ($r=-.239$; $p<.01$) yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Sorumluluk duygusu ile sorumluluk davranışı arasında pozitif ($r=.771$; $p<.01$) yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

Bu bulgulara göre, öğretmen adaylarının internet bağımlılığı arttıkça sorumluluk duyguları ve davranışları azalmaktadır. Sorumluluk duygu puanları arttıkça sorumluluk

davranışı puanları da artmaktadır. İnternet bağımlılığı ile; sorumluluk duygusu arasında ortagüçte bir ilişki, sorumluluk davranışı arasında düşük güçte bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, sorumluluk duygusu ve davranışı arasında yüksek güçte bir ilişki olduğu görülmektedir.

Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının İnternet Bağımlılığı Puanlarını Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik, sorumluluk duygusu ve davranışı puanlarının internet bağımlılığı puanlarını yordama gücünü saptamak amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Ulaşılan bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. *Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı Puanlarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	3.237	.320		10.124	.000
Hassasiyet	-.046	.057	-.048	-.799	.425
Tepkisellik	.271	.082	.224	3.286	.001
Psikolojik Dayanıklılık	.140	.076	.130	1.848	.065
Sorumluluk Duygusu	-.621	.117	-.355	-5.299	.000
Sorumluluk Davranışı	.073	.132	.037	.551	.582
R=.460 ^a		R ² =.203			
F(36.557)=23.400		p=.000			

a. Bağımlı değişken: İnternet Bağımlılığı

Hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık, sorumluluk duygusu ve davranışı internet bağımlılığı ile anlamlı ilişkiler vermektedir (R= .460, R²= .203, p <.05). Duygusal tepkisellik, sorumluluk duygusu ve davranışı toplam varyansın %20’sini açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin yapılan t testi sonuçları da ele alınırsa tepkisellik ve sorumluluk duygusu alt boyutlarının internet bağımlılığı üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu söylenebilir.

Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılıklarının Bazı Demografik Değişkenler Bağlamında Anlamlı Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Uygulanan t testi sonucunda çıkan istatistikler tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. *Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının n Değerleri, İnternet Bağımlılığı $\bar{X}$, Ss, t, Sd ve p Değerleri*

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
İnternet Bağımlılığı	Kız	329	2.30	.62			
	Erkek	113	2.27	.63	.477	440	.634

Tablo 6 incelendiğinde, kız öğretmen adaylarının internet bağımlılığı puan ortalamaları $\bar{X}=2.30\pm.62$; erkek öğretmen adaylarının internet bağımlılığı puan ortalamaları $\bar{X}=2.27\pm.63$ 'tür. Öğretmen adaylarının internet bağımlılıkları cinsiyetleri bağlamında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir ($t_{[440]} = .477$; $p > .05$).

Young İnternet bağımlılığı puan ortalamalarının bölüme, sınıfa, anne-baba eğitim durumuna ve öğrenim görürken kaldıkları yere göre karşılaştırılmasına bağımsız örneklem grupları için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile ulaşılmıştır. Sonuçlar, Tablo 7, 8, 9, 10 ve 11'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Öğrenim Gördükleri Bölüm Bağlamında İncelenmesi

Bölüm	n	$\bar{X}$	Ss	F	p
Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	2.38	.59	.793	.555
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	86	2.21	.67		
Okul Öncesi Öğretmenliği	60	2.29	.55		
Özel Eğitim Öğretmenliği	61	2.22	.66		
Sınıf Öğretmenliği	60	2.31	.62		
İngilizce Öğretmenliği	78	2.31	.63		

Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}=2.38\pm.59$), İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}=2.21\pm.67$), Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}=2.29\pm.55$), Özel Eğitim Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X}=2.22\pm.66$), Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}=2.31\pm.62$), İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}=2.31\pm.63$) tir. Bu bağlamda öğretmen adaylarının bölümleri açısından internet bağımlılığı puanlarında anlamlı fark bulunmamıştır [$F(5-436)=.793$; $p > .05$].

Tablo 8. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Sınıf Bağlamında İncelenmesi

Sınıf	n	$\bar{X}$	Ss	F	p
1. Sınıf	80	2.30	.69	.199	.897
2. Sınıf	119	2.32	.60		
3. Sınıf	151	2.26	.59		
4. Sınıf	92	2.29	.64		

Tablo 8'e bakıldığında;1. sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}=2.30\pm.69$), 2. Sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}=2.32\pm.60$), 3. Sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}=2.26\pm.59$), 4. sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}=2.29\pm.64$) olarak bulunmuştur. Bu araştırmada öğretmen

adaylarının sınıflarına göre internet bağımlılığı puanları açısından anlamlı farklılık çıkmamıştır [F (3-438) =.199; p>.05].

Tablo 9. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Anne Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi

	n	$\bar{X}$	Ss	F	P
Anne Eğitim Durumu					
Okur-yazar değil	79	2.22	.61		
İlkokul Mezunu	216	2.26	.58		
Ortaokul Mezunu	61	2.40	.72	1.242	.292
Lise Mezunu	53	2.39	.56		
Üniversite Mezunu	33	2.33	.79		

Tablo 9 incelendiğinde annesi; okur-yazar olmayan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}$ =2.22±.61), ilkokul mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.26±.58), ortaokul mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.40±.72), lise mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.39±.56), üniversite mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.33±.79) olarak hesaplanmıştır. Bulgular, anne eğitim durumlarına göre internet bağımlılığı puanları açısından anlamlı farklılık bulunmadığını doğrulamaktadır [F (4-437) =1.242; p>.05].

Tablo 10. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Baba Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi

	n	$\bar{X}$	Ss	F	P
Baba Eğitim Durumu					
Okur-yazar değil	12	2.21	.59		
İlkokul Mezunu	137	2.28	.64		
Ortaokul Mezunu	77	2.20	.60	.843	.498
Lise Mezunu	107	2.31	.58		
Üniversite Mezunu	109	2.37	.66		

Tablo10 incelendiğinde; babası okur-yazar olmayan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}$ =2.21±.59), ilkokul mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.28±.64), ortaokul mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.20±.60), lise mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.31±.58), üniversite mezunu öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}$ =2.37±.66) olduğu görülmektedir. Bu araştırmada, baba eğitim durumlarına göre internet bağımlılığı puanları açısından anlamlı farklılık yoktur [F (4-437) =.843; p>.05].

Tablo 11. Öğretmen Adaylarının Young İnternet Bağımlılığı Testi Puanlarının Öğrenim Görürken Kaldıkları Yer Bağlamında İncelenmesi

	n	$\bar{X}$	Ss	F	P
Kaldıkları Yer					

Tablo 11 (Devamı)

Yurt	219	2.31	.60		
Özel Ev	32	2.30	.76	.282	.754
Ailesiyle Birlikte	191	2.27	.62		

Tablo 11 incelendiğinde; yurttan kalan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}=2.31\pm.60$), özel evde kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}=2.30\pm.76$), ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X}=2.27\pm.62$)'dir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin öğrenim görürken kaldıkları yere göre internet bağımlılığı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [F (2-439) =.282; p>.05].

Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı puanlarının büyüdüğü yere göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t testi uygulanmıştır. Uygulanan t testi sonucunda çıkan istatistikler tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Köyde ve Şehirde Büyüyen Öğretmen Adaylarının n Değerleri, İnternet Bağımlılığı $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri

	Büyüdükleri Yeri	n	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
İnternet Bağımlılığı	Köy	108	2.29	.58	.072	440	.943
	Şehir	334	2.29	.63			

Tablo 12 incelendiğinde, köyde büyüyen öğretmen adaylarının internet bağımlılığı ortalaması $\bar{X}=2.29\pm.58$; erkek öğretmen adaylarının internet bağımlılığı ortalaması $\bar{X}=2.29\pm.63$ 'tür. Öğretmen adaylarının büyüdüğü yere göre internet bağımlılıkları arasında anlamlı bir fark yoktur ($t_{[440]} = .072$; p>.05).

Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Bağlamında Anlamlı Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik puanlarının cinsiyet bağlamında anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır. t testi sonucunda çıkan istatistikler tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13. Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Hassasiyet, Tepkisellik, Psikolojik Dayanıklılık ve Toplam Duygusal Tepkisellik Düzeyleri $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Hassasiyet	Kız	329	3.17	.62			
	Erkek	113	2.82	.64	4.964	440	.000
Tepkisellik	Kız	329	2.49	.50			
	Erkek	113	2.37	.54	2.152	440	.032

Tablo 13 (Devamı)

Psikolojik	Kız	329	2.62	.56			
Dayanıklılık	Erkek	113	2.47	.60	2.489	440	.013
Duygusal	Kız	329	2.74	.50			
Tepkisellik	Erkek	113	2.54	.53	3.609	440	.000

Tablo 13 incelendiğinde, kız öğretmen adaylarının hassasiyet puan ortalaması $\bar{X} = 3.17 \pm .62$; erkek öğretmen adaylarının $\bar{X} = 2.82 \pm .64$ 'tür. Öğretmen adaylarının hassasiyet düzeyleri cinsiyetleri açısından anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($t_{[440]} = 4.964$; $p < .05$).

Kız öğretmen adaylarının tepkisellik puan ortalamaları $\bar{X} = 2.49 \pm .50$; erkek öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 2.37 \pm .50$ olup öğretmen adaylarının tepkisellik düzeyleri cinsiyetleri bağlamında anlamlı farklılık ortaya koymaktadır ($t_{[440]} = 2.152$; $p < .05$).

Kız öğretmen adaylarının psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları $\bar{X} = 2.62 \pm .56$; erkek öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 2.47 \pm .60$ 'tır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının psikolojik dayanıklılık düzeyleri cinsiyetleri bağlamında anlamlı farklılık görülmektedir ($t_{[440]} = 2.489$; $p < .05$).

Kız öğretmen adaylarının toplam duygusal tepkisellik puan ortalamaları $\bar{X} = 2.74 \pm .50$; erkek öğrencilerin ise $\bar{X} = 2.54 \pm .53$ olup toplam duygusal tepkisellik düzeyleri cinsiyetleri bağlamında anlamlı fark vardır ($t_{[440]} = 3.609$; $p < .05$). Bu bulgular, öğretmen adaylarının hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeylerinin erkek öğretmen adaylarına oranla anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Duygusal tepkisellik puanlarının ortalamaları bölüme, sınıfa, anne-baba eğitim durumuna ve öğrenim görürken kaldıkları yere göre karşılaştırılması amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar, Tablo 14, 15, 16, 17 ve 18'de gösterilmiştir.

Tablo 14. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Öğrenim Gördükleri Bölüme Göre Karşılaştırılması

		n	$\bar{X}$	Ss	F	P
Hassasiyet	Bölüm					
	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	3.13	.63		
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	86	2.92	.66		
	Okul Öncesi Öğretmenliği	60	3.07	.56	1.388	.228
	Özel Eğitim Öğretmenliği	61	3.12	.61		
	Sınıf Öğretmenliği	60	3.17	.67		
	İngilizce Öğretmenliği	78	3.10	.69		

Tablo 14 (Devamı)

Tepkisellik	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	2.47	.48	1.293	.266
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	86	2.40	.49		
	Okul Öncesi Öğretmenliği	60	2.42	.48		
	Özel Eğitim Öğretmenliği	61	2.58	.59		
	Sınıf Öğretmenliği	60	2.53	.53		
	İngilizce Öğretmenliği	78	2.41	.51		
Psikolojik Dayanıklılık	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	2.61	.51	1.547	.174
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	86	2.44	.55		
	Okul Öncesi Öğretmenliği	60	2.64	.58		
	Özel Eğitim Öğretmenliği	61	2.64	.65		
	Sınıf Öğretmenliği	60	2.67	.63		
	İngilizce Öğretmenliği	78	2.55	.55		
Duygusal Tepkisellik	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	2.72	.46	1.516	.184
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	86	2.57	.52		
	Okul Öncesi Öğretmenliği	60	2.70	.48		
	Özel Eğitim Öğretmenliği	61	2.76	.56		
	Sınıf Öğretmenliği	60	2.77	.55		
	İngilizce Öğretmenliği	78	2.67	.51		

Hassasiyet için; Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.13 \pm .63$), İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.92 \pm .66$), Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.07 \pm .56$), Özel Eğitim Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.12 \pm .61$), Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.17 \pm .67$), İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.10 \pm .69$) olarak hesaplanmıştır.

Tepkisellik için; Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.47 \pm .48$), İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.40 \pm .49$), Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.42 \pm .48$), Özel Eğitim Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.58 \pm .59$), Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.53 \pm .53$), İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.41 \pm .51$) olduğu görülmektedir.

Dayanıklılık için; Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.61 \pm .51$), İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.44 \pm .55$), Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.64 \pm .58$), Özel Eğitim

Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.64 \pm .65$), Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.67 \pm .63$), İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.55 \pm .55$)'tir.

Duygusal Tepkisellik için; Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.72 \pm .46$), İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.57 \pm .52$), Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.70 \pm .48$), Özel Eğitim Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.76 \pm .56$), Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.77 \pm .55$), İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.67 \pm .51$) olarak bulunmuştur.

Sonuç olarak, bu bulgular doğrultusunda öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre duygusal tepkisellik alt boyutları ve toplam duygusal tepkisellik puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirtilebilir [$F(5-436) = 1.388$, $F(5-436) = 1.293$, $F(5-436) = 1.547$, $F(5-436) = 1.516$; $p > .05$].

Tablo 15. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Sınıfa Göre Karşılaştırılması

		n	$\bar{X}$	Ss	F	P
Hassasiyet	1. Sınıf	80	2.99	.68	.705	.549
	2. Sınıf	119	3.07	.67		
	3. Sınıf	151	3.10	.62		
	4. Sınıf	92	3.12	.62		
Tepkisellik	1. Sınıf	80	2.48	.49	.152	.928
	2. Sınıf	119	2.44	.51		
	3. Sınıf	151	2.46	.48		
	4. Sınıf	92	2.48	.58		
Dayanıklılık	1. Sınıf	80	2.50	.61	.725	.537
	2. Sınıf	119	2.62	.54		
	3. Sınıf	151	2.59	.54		
	4. Sınıf	92	2.59	.65		
Duygusal Tepkisellik	1. Sınıf	80	2.64	.54	.388	.762
	2. Sınıf	119	2.70	.50		
	3. Sınıf	151	2.70	.47		
	4. Sınıf	92	2.71	.57		

Hassasiyet için; 1.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.99 \pm .68$), 2.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 3.07 \pm .67$), 3.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 3.10 \pm .62$), 4.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 3.12 \pm .62$) olarak hesaplanmıştır.

Tepkisellik için; 1.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.48 \pm .49$), 2.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.44 \pm .51$), 3.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.46 \pm .48$), 4.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.48 \pm .58$) olduğu görülmektedir.

Dayanıklılık için; 1.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.50 \pm .61$), 2.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.62 \pm .54$), 3.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.59 \pm .54$), 4.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.59 \pm .65$)'dur.

Duygusal Tepkisellik için; 1.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.64 \pm .54$), 2.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.70 \pm .50$), 3.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.70 \pm .47$), 4.sınıf öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.71 \pm .57$) olarak bulunmuştur.

Sonuç olarak, bu araştırmada öğrencilerin sınıfına göre duygusal tepkisellik puanları açısından anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir [$F(3-438) = .705$, $F(3-438) = .152$, $F(3-438) = .725$, $F(3-438) = .388$; $p > .05$].

Tablo 16. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

		n	$\bar{X}$	Ss	F	P
Anne Eğitim Durumu						
Hassasiyet	Okur-yazar değil	79	2.97	.65	1.503	.200
	İlkokul Mezunu	216	3.13	.65		
	Ortaokul Mezunu	61	3.10	.61		
	Lise Mezunu	53	3.09	.59		
	Üniversite Mezunu	33	2.91	.69		
Tepkisellik	Okur-yazar değil	79	2.44	.58	.161	.958
	İlkokul Mezunu	216	2.48	.50		
	Ortaokul Mezunu	61	2.45	.43		
	Lise Mezunu	53	2.47	.49		
	Üniversite Mezunu	33	2.43	.59		
Psikolojik Dayanıklılık	Okur-yazar değil	79	2.55	.65	.723	.577
	İlkokul Mezunu	216	2.59	.58		
	Ortaokul Mezunu	61	2.54	.44		
	Lise Mezunu	53	2.70	.56		
	Üniversite Mezunu	33	2.55	.57		
Duygusal Tepkisellik	Okur-yazar değil	79	2.64	.59	.637	.636
	İlkokul Mezunu	216	2.72	.51		
	Ortaokul Mezunu	61	2.68	.42		
	Lise Mezunu	53	2.75	.47		
	Üniversite Mezunu	33	2.62	.56		

Hassasiyet için öğrencilerin anne eğitim durumları ele alındığında; annesi okur-yazar olmayanların ortalaması ($\bar{X} = 2.97 \pm .65$), ilkokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 3.13 \pm .65$),

ortaokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 3.10 \pm .61$), lise mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 3.09 \pm .59$), üniversite mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 3.91 \pm .69$) olarak hesaplanmıştır.

Tepkisellik için öğrencilerin anne eğitim durumları ele alındığında; annesi okur-yazar olmayanların ortalaması ($\bar{X} = 2.44 \pm .58$), ilkokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.48 \pm .50$), ortaokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.45 \pm .43$), lise mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.47 \pm .49$), üniversite mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.43 \pm .59$) olduğu görülmektedir.

Aynı durum dayanıklılık için incelemeye alındığında; annesi okur-yazar olmayanların ortalaması ($\bar{X} = 2.55 \pm .65$), ilkokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.59 \pm .58$), ortaokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.54 \pm .44$), lise mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.70 \pm .56$), üniversite mezunu olanların ortalaması ($\bar{X} = 2.55 \pm .57$)'tir.

Duygusal Tepkisellik için; annesi okur-yazar olmayan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.64 \pm .59$), annesi ilkokul mezunu öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.72 \pm .51$), annesi ortaokul mezunu öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.68 \pm .42$), annesi lise mezunu öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.75 \pm .47$), annesi üniversite mezunu öğrencilerin ortalaması ($\bar{X} = 2.62 \pm .56$) olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, anne eğitim durumuna göre duygusal tepkisellik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$F(4-437) = 1.503$, $F(4-437) = .161$, $F(4-437) = .723$, $F(4-437) = .637$; $p > .05$].

Tablo 17. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi

Baba Eğitim Durumu		n	$\bar{X}$	Ss	F	P
Hassasiyet	Okur-yazar değil	12	2.85	.71	.875	.479
	İlkokul Mezunu	137	3.08	.68		
	Ortaokul Mezunu	77	3.03	.66		
	Lise Mezunu	107	3.15	.61		
	Üniversite Mezunu	109	3.06	.61		
Tepkisellik	Okur-yazar değil	12	2.51	.64	1.305	.267
	İlkokul Mezunu	137	2.51	.54		
	Ortaokul Mezunu	77	2.35	.49		
	Lise Mezunu	107	2.48	.52		
	Üniversite Mezunu	109	2.46	.47		
Psikolojik Dayanıklılık	Okur-yazar değil	12	2.44	.63	1.696	.150
	İlkokul Mezunu	137	2.61	.64		
	Ortaokul Mezunu	77	2.46	.52		
	Lise Mezunu	107	2.67	.58		
	Üniversite Mezunu	109	2.56	.50		

Tablo 17 (Devamı)

Duygusal	Okur-yazar değil	12	2.58	.63		
Tepkisellik	İlkokul Mezunu	137	2.72	.56		
	Ortaokul Mezunu	77	2.60	.48	1.327	.259
	Lise Mezunu	107	2.76	.51		
	Üniversite Mezunu	109	2.68	.45		

Hassasiyet için; babası okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.85 \pm .71$), babası ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.08 \pm .68$), babası ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.03 \pm .66$), babası lise mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.15 \pm .61$), babası üniversite mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.06 \pm .61$) olarak hesaplanmıştır.

Tepkisellik için; babası okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.51 \pm .64$), babası ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.51 \pm .54$), babası ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.35 \pm .49$), babası lise mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.48 \pm .52$), babası üniversite mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.46 \pm .47$) olduğu görülmektedir.

Dayanıklılık için; babası okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.44 \pm .63$), babası ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.61 \pm .64$), babası ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.46 \pm .52$), babası lise mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.67 \pm .58$), babası üniversite mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.56 \pm .50$)'dır.

Duygusal Tepkisellik için; babası okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.58 \pm .63$), babası ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.72 \pm .56$), babası ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.60 \pm .48$), babası lise mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.76 \pm .51$), babası üniversite mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 2.68 \pm .45$) olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, baba eğitim durumuna göre duygusal tepkisellik puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur [F (4-437) = .875, F (4-437) = 1.305, F (4-437) = 1.696, F (4-437) = 1.327; $p > .05$].

Tablo 18. Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Ölçeği Puanlarının Kaldıkları Yere Göre Karşılaştırılması

		n	$\bar{X}$	Ss	F	p
	Kaldıkları Yer					
Hassasiyet	Yurt	219	3.06	.67		
	Özel Ev	32	3.06	.71	.271	.762
	Ailesiyle Birlikte	191	3.10	.60		

Tablo 18 (Devamı)

Tepkisellik	Yurt	219	2.44	.49		
	Özel Ev	32	2.49	.59	.258	.773
	Ailesiyle Birlikte	191	2.48	.52		
Psikolojik Dayanıklılık	Yurt	219	2.59	.57		
	Özel Ev	32	2.58	.72	.026	.974
	Ailesiyle Birlikte	191	2.58	.55		
Duygusal Tepkisellik	Yurt	219	2.68	.52		
	Özel Ev	32	2.69	.60	.061	.941
	Ailesiyle Birlikte	191	2.70	.49		

Hassasiyet için; yurttan kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.06 \pm .67$), özel evde kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.06 \pm .71$), ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.10 \pm .60$) olarak hesaplanmıştır.

Tepkisellik için; yurttan kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.44 \pm .49$), özel evde kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.49 \pm .59$), ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.48 \pm .52$) olduğu görülmektedir.

Dayanıklılık için; yurttan kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.59 \pm .57$), özel evde kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.58 \pm .72$), ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.58 \pm .55$)'dir.

Duygusal Tepkisellik için yurttan kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.68 \pm .52$), özel evde kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.69 \pm .60$), ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 2.70 \pm .49$) olarak bulunmuştur.

Bu bulgular, öğrencilerin öğrenim görürken kaldıkları yere göre hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığını gösterir [$F(2-439) = .271$, $F(2-439) = .258$, $F(2-439) = .026$, $F(2-439) = .061$; $p > .05$].

Öğretmen Adaylarının duygusal tepkisellik puanlarının büyüdüğü yere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla t testinden yararlanılmıştır. t testi sonucunda çıkan istatistikler tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19. Köyde ve Şehirde Büyüyen Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Duygusal tepkisellik düzeyleri $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri

	Büyüdükl eri Yer	n	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Hassasiyet	Köy	108	3.02	.62			
	Şehir	334	3.10	.65	-1.117	440	.264

Tablo 19 (Devamı)

Tepkisellik	Köy Şehir	108	2.44	.49	-.520	440	.603
		334	2.47	.52			
Psikolojik Dayanıklılık	Köy Şehir	108	2.57	.57	-.203	440	.839
		334	2.59	.58			
Duygusal Tepkisellik	Köy Şehir	108	2.66	.50	-.660	440	.510
		334	2.70	.52			

Tablo 19 incelendiğinde, köyde büyüyen öğretmen adaylarının hassasiyet puan ortalamaları $\bar{X} = 3.02 \pm .62$; şehirde büyüyen öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 3.10 \pm .65$ olup hassasiyet düzeyleri açısından büyüdükleri yer bağlamında anlamlı farklılık görülmemektedir ($t_{[440]} = -1.117$; $p > .05$).

Köyde büyüyen öğretmen adaylarının tepkisellik puan ortalamaları $\bar{X} = 2.44 \pm .49$; şehirde büyüyen öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 2.47 \pm .52$ olup tepkisellik düzeyleri büyüdükleri yere göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($t_{[440]} = -.520$; $p > .05$).

Köyde büyüyen öğretmen adaylarının psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları $\bar{X} = 2.57 \pm .57$; şehirde büyüyen öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 2.59 \pm .58$ 'dur. Araştırmaya katılan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri de büyüdükleri yere göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($t_{[440]} = -.203$; $p > .05$).

Köyde büyüyen öğretmen adaylarının toplam duygusal tepkisellik puan ortalamaları $\bar{X} = 2.66 \pm .50$; şehirde büyüyen öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 2.70 \pm .52$ olup toplam duygusal tepkisellik düzeyleri büyüdükleri yere göre anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır ($t_{[440]} = -.660$; $p > .05$).

Bu bulgular, öğretmen adaylarının büyüdükleri yere göre hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığını gösterir.

Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygu ve Davranışlarının Bazı Demografik Değişkenler Bağlamında Anlamlı Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının sorumluluk duygusu ve davranışı puanlarının cinsiyet bağlamında anlamlı düzeyde değişiklik gösterip göstermediğini ortaya koymak için t testi uygulanmıştır. Uygulanan t testi sonucunda çıkan istatistikler tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20. Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Sorumluluk Duygusu ve Davranışları Düzeyleri $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Sorumluluk Duygusu	Kız	329	3.37	.35	1.624	440	.105
	Erkek	113	3.30	.35			
Sorumluluk Davranışı	Kız	329	3.49	.30	3.986	440	.000
	Erkek	113	3.35	.33			

Tablo 20 incelendiğinde, kız öğretmen adaylarının sorumluluk duygusu puan ortalamaları $\bar{X} = 3.37 \pm .35$; erkek öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 3.30 \pm .35$ olup sorumluluk duygusu puanları cinsiyetleri bağlamında anlamlı fark bulunmamaktadır ($t_{[440]} = 1.624$; $p > .05$).

Kız öğretmen adaylarının sorumluluk davranışı puan ortalamaları $\bar{X} = 3.49 \pm .30$; erkek öğretmen adaylarının ise $\bar{X} = 3.35 \pm .33$ olup sorumluluk davranışı puanları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık bulunmaktadır ($t_{[440]} = 3.986$; $p < .05$).

Sonuç olarak, kız öğrencilerin sorumluluk davranışı puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu gösterirken sorumluluk duygusu puanlarında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Sorumluluk duygusu ve davranışı puan ortalamaları bölüme, sınıfa, anne-baba eğitim durumuna ve öğrenim görürken kaldıkları yere göre karşılaştırılması, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile yapılmıştır. Sonuçlar, Tablo 21, 22, 23, 24 ve 25'te gösterilmiştir.

Tablo 21. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Öğrenim Gördükleri Bölüm Bağlamında İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	Ss	F	p
Sorumluluk Duygusu	Bölüm					
	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	3.31	.35	2.123	.062
	İlköğretim Matematik	86	3.31	.40		
	Öğretmenliği					
	Okul Öncesi Öğretmenliği	60	3.32	.34		
	Özel Eğitim Öğretmenliği	61	3.48	.38		
Sorumluluk Davranışı	Sınıf Öğretmenliği	60	3.35	.32	1.116	.351
	İngilizce Öğretmenliği	78	3.37	.31		
	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	97	3.44	.28		
	İlköğretim Matematik	86	3.41	.36		
	Öğretmenliği					
	Okul Öncesi Öğretmenliği	60	3.44	.32		
	Özel Eğitim Öğretmenliği	61	3.52	.36		
	Sınıf Öğretmenliği	60	3.49	.28		
	İngilizce Öğretmenliği	78	3.46	.28		

Sorumluluk duygusu için; Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.31 \pm .35$), İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.31 \pm .40$), Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.32 \pm .34$), Özel Eğitim Öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.48 \pm .38$), Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.35 \pm .32$), İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.37 \pm .31$)'dir.

Sorumluluk davranışı için; Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğrencilerinin ortalamasının ($\bar{X} = 3.44 \pm .28$), İlköğretim Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamasının ($\bar{X} = 3.41 \pm .36$), Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamasının ($\bar{X} = 3.44 \pm .32$), Özel Eğitim Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamasının ($\bar{X} = 3.52 \pm .36$), Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamasının ($\bar{X} = 3.49 \pm .28$), İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamasının ($\bar{X} = 3.46 \pm .28$) olduğu görülmektedir.

Bu bulgular, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre sorumluluk duygu ve davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını gösterir [$F(5-436) = 2.123$, $F(5-436) = 1.116$; $p > .05$].

Tablo 22. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Sınıf Bağlamında İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	Ss	F	p
	Sınıf					
Sorumluluk Duygusu	1. Sınıf	80	3.29	.37	3.866	.009
	2. Sınıf	119	3.32	.39		
	3. Sınıf	151	3.34	.34		
	4. Sınıf	92	3.46	.30		
Sorumluluk Davranışı	1. Sınıf	80	3.39	.34	2.318	.075
	2. Sınıf	119	3.47	.30		
	3. Sınıf	151	3.44	.33		
	4. Sınıf	92	3.51	.29		

Sorumluluk Duygusu için; 1.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.29 \pm .37$), 2.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.32 \pm .39$), 3.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.34 \pm .34$), 4.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.46 \pm .30$) olup öğrencilerin sınıflarına göre sorumluluk duygu puanları arasında anlamlı farklılık gösterir [$F(3-438) = 3.866$; $p < .05$].

Sorumluluk Davranışı için; 1.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.39 \pm .34$), 2.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.47 \pm .30$), 3.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.44 \pm .33$),

4.sınıf öğrencilerin ortalamaları ($\bar{X} = 3.51 \pm .29$) olup sorumluluk davranışı puanlarına baktığımızda sınıf açısından anlamlı fark yoktur ($F(3-438) = 32.318$; $p > .05$).

Anlamlı farklılığın nereden kaynaklandığını bulmak için Post Hoc testlerinden Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonucuna göre sorumluluk duygusu puanlarındaki anlamlı farklılık; 1. Ve 4. Sınıflar arasındadır. Öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe sorumluluk duygu puanlarının da arttığı tespit edilmiştir.

Tablo 23. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Anne Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi

Anne Eğitim Durumu		n	$\bar{X}$	Ss	F	p
Sorumluluk Duygusu	Okur-yazar değil	79	3.37	.40	.433	.785
	İlkokul Mezunu	216	3.35	.33		
	Ortaokul Mezunu	61	3.30	.39		
	Lise Mezunu	53	3.36	.34		
	Üniversite Mezunu	33	3.37	.33		
Sorumluluk Davranışı	Okur-yazar değil	79	3.43	.34	1.248	.290
	İlkokul Mezunu	216	3.47	.32		
	Ortaokul Mezunu	61	3.42	.33		
	Lise Mezunu	53	3.51	.27		
	Üniversite Mezunu	33	3.38	.26		

Sorumluluk duygusu için; annesi okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.37 \pm .40$), annesi ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.35 \pm .33$), annesi ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.30 \pm .39$), annesi lise mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.36 \pm .34$), annesi üniversite mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.37 \pm .33$) olarak hesaplanmıştır.

Sorumluluk davranışı için; annesi okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.43 \pm .34$), annesi ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.42 \pm .32$), annesi ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.47 \pm .33$), annesi lise mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.51 \pm .27$), annesi üniversite mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.38 \pm .26$)'dir.

Bu bulgular, öğrencilerin anne eğitim durumuna göre sorumluluk duygu ve davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını gösterir [$F(4-437) = .433$, $F(4-437) = 1.248$; $p > .05$].

Tablo 24. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Baba Eğitim Durumu Bağlamında İncelenmesi

		n	$\bar{X}$	Ss	F	p
	Baba Eğitim Durumu					
Sorumluluk	Okur-yazar değil	12	3.28	.56		
Duygusu	İlkokul Mezunu	137	3.33	.35		
	Ortaokul Mezunu	77	3.41	.34	.746	.561
	Lise Mezunu	107	3.36	.36		
	Üniversite Mezunu	109	3.34	.34		
Sorumluluk	Okur-yazar değil	12	3.35	.41		
Davranışı	İlkokul Mezunu	137	3.43	.31		
	Ortaokul Mezunu	77	3.50	.30	.900	.464
	Lise Mezunu	107	3.45	.34		
	Üniversite Mezunu	109	3.46	.29		

Sorumluluk duygusu için; babası okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.28 \pm .56$), babası ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.33 \pm .35$), babası ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.41 \pm .34$), babası lise mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.36 \pm .36$), babası üniversite mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.34 \pm .34$) olarak hesaplanmıştır.

Sorumluluk davranışı için; babası okur-yazar olmayan öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.35 \pm .41$), babası ilkokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.43 \pm .31$), babası ortaokul mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.50 \pm .30$), babası lise mezunu öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X} = 3.45 \pm .34$), babası üniversite mezunu öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.46 \pm .29$)'dır.

Bu araştırmada, öğrencilerin baba eğitim durumuna göre sorumluluk duygu ve davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını gösterir [$F(4-437) = .746$, $F(4-437) = .900$; $p > .05$].

Tablo 25. Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Puanlarının Öğrenim Görürken Kaldıkları Yere Karşılaştırılması

		n	$\bar{X}$	Ss	F	p
	Kaldıkları Yer					
Sorumluluk	Yurt	219	3.34	.35		
Duygusu	Özel Ev	32	3.39	.37	.441	.644
	Ailesiyle Birlikte	191	3.36	.35		
Sorumluluk	Yurt	219	3.46	.31		
Davranışı	Özel Ev	32	3.42	.35	.228	.796
	Ailesiyle Birlikte	191	3.45	.32		

Sorumluluk Duygusu için; yurttan kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.34 \pm .35$), özel evde kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.39 \pm .37$), ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.36 \pm .35$) olarak hesaplanmıştır.

Sorumluluk Davranışı için; yurttan kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.46 \pm .31$), özel evde kalan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.42 \pm .35$), ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 3.45 \pm .32$)'tir.

Bu araştırmada, öğrencilerin öğrenim görürken kaldıkları yere göre sorumluluk duygu ve davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını bulunmuştur [$F(2-439) = .441$, $F(2-439) = .228$; $p > .05$].

Öğretmen adaylarının sorumluluk duygusu ve davranış puanlarının büyüdüğü yer açısından anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak amacıyla t testine başvurulmuştur. Uygulanan t testi sonucunda çıkan istatistikler tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26. Köyde ve Şehirde Büyüyen Öğretmen Adaylarının n Değerleri, Sorumluluk Duygusu ve Davranış Düzeyleri $\bar{X}$, SS, t, Sd ve p Değerleri

	Büyüdüğü Yeri	n	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Sorumluluk Duygusu	Köy	108	3.31	.37			
	Şehir	334	3.36	.35	-1.320	440	.187
Sorumluluk Davranışı	Köy	108	3.40	.32			
	Şehir	334	3.47	.31	-2.028	440	.043

Tablo 26 incelendiğinde, köyde büyüyen öğrencilerin sorumluluk duygusu puan ortalamaları $\bar{X} = 3.31 \pm .37$; şehirde büyüyen öğrencilerin ise $\bar{X} = 3.36 \pm .35$ olup öğretmen adaylarının sorumluluk duygusu puanları büyüdüğü yer açısından anlamlı farklılık görülmemektedir ($t_{[440]} = -1.320$; $p > .05$).

Köyde büyüyen öğrencilerin sorumluluk davranış puan ortalamaları $\bar{X} = 3.40 \pm .32$; şehirde büyüyen öğrencilerin ise $\bar{X} = 3.47 \pm .31$ olup sorumluluk davranış puanları arasında büyüdüğü yere göre anlamlı farklılık vardır ($t_{[440]} = -2.028$; $p < .05$).

Bu bulgular, şehirde büyüyen öğrencilerin sorumluluk davranış puanlarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu, fakat sorumluluk duygusu puanlarında öğrencilerin büyüdüğü yer bağlamında anlamlı bir farklılık olmadığını gösterir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu bölümünde, istatistiksel analizlerden ulaşılan bulgular, alanyazındaki araştırmalardan yola çıkarak tartışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları açıklanarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Tartışma

Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Düzeyleri ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırmada yapılan korelasyon analizi sonucunda öğretmen adaylarının internet bağımlılığının; hassasiyet, psikolojik dayanıklılık ve toplam duygusal tepkisellik düzeyleri ile arasında pozitif yönde düşük güçte, tepkisellik alt boyutu ile arasında pozitif yönde orta güçte anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı artıkça hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeyleri de artmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde internet bağımlılığı ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmayla karşılaşılmamıştır. Fakat duygusal tepkisellik ölçeğinin alt boyutlarından biri olan psikolojik dayanıklılık ile internet bağımlılığını inceleyen araştırmalar olduğu görülmektedir (Sabaz & Bilgin, 2020; Duygun, 2017). Üniversite örnekleminde yapılan çalışmada, psikolojik dayanıklılık ile internet bağımlılığı ile arasında negatif yönde bir anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Duygun, 2017). Ergenler üzerinde yapılan diğer bir araştırmada, psikolojik dayanıklılık ile internet bağımlılığı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ve internet bağımlılığının psikolojik dayanıklılığı %7 yordadığı açıklanmıştır (Sabaz& Bilgin, 2020). Her iki araştırmada bu araştırmanın aksine psikolojik dayanıklılık düştükçe internet bağımlılığı arttığını belirtmiştir.

Araştırmaların çoğunda internet bağımlılığı olan kişilerin daha yalnız oldukları tespit edilmiştir (Arcan& Yüce, 2016; Baltacı, 2017; Caplan, 2002; Lavin vd., 1999; Morahan-Martin,& Schumacher, 2000). Yalnız olan kişilerin sosyallik ihtiyacını internet ortamında karşıladıkları ve internet ile ilgili sorunların gerçek hayattaki sosyalleşmelerini de etkilediğini göstermektedir (Morahan-Martin,& Schumacher, 2003). Ayrıca, internet bağımlılığının kişileri yalnızlığa ittiği ve yüz yüze olan iletişimi olumsuz etkilediği açıktır. Bu sebeple

bireyler, kişiler arası ilişkilerde yaşadığı duyguların yoğunluğunu ve duygusal tepkilerini ortaya koymakta sorun yaşayabileceğinden, bu araştırmada internet bağımlılığını duygusal tepkisellik açısından incelenmiştir.

Baltacı (2017) çalışmasında, internet bağımlılığının en başta gelen yordayıcısı olarak duygusal dengesizlik kavramını dile getirmiştir. Benzer şekilde, bu araştırmada da duygusal tepkisellik ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bireylerin duygusal dengesizlik yaşaması, duygu yoğunluğu, duygu süresi yani duygusal tepkisellik düzeylerinden kaynaklanabilir. Sayın'ın (2021) yaptığı araştırmada, internet bağımlılığı ile aile değerlendirme ölçeğinin alt boyutları olan duygusal tepki verebilme arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Akın (2014) tezinde, aleksitiminin, duygu düzenleme güçlüğüne ve dürtüsellikinin internet bağımlılığını yordadığı ifade etmiştir. Bu araştırmada da tepkisellik ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönde orta güçte bir ilişki olması, dürtüsellik ile internet bağımlılığını yordadığı sonucuna katkı sağlayabilir. Arcan ve Yüce (2016) ile Soranidou ve Papastylianou (2018), yazdıkları makalelerde, internet bağımlılığı düzeyi arttıkça aleksitiminin de arttığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde bu araştırmada, internet bağımlılığı arttıkça duygusal tepkisellik düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. İnternet bağımlılığı sorunu ile bireylerin duygularını tanıyamaması ya da duygu yoğunluğunu, kalıcılığını ve süresini ayarlayamayarak yüksek duygusal tepkiler vermesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duyguları ve Davranışları ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Bu araştırmada, yapılan korelasyon analizine göre öğretmen adaylarının internet bağımlılığı ile; sorumluluk duygusu arasında negatif yönde orta güçte, sorumluluk davranışı ile arasında negatif yönde düşük güçte anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin sorumluluk duygu ve davranışları arttıkça internet bağımlılığı düzeyi düşmektedir.

Yapılan alanyazın taramasında sorumluluk ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma göze çarpmamıştır. Sorumluluk konusundaki ortak noktalar ise psikolojik sağlamlık, gelişmiş bir ego ve öz kontroldür (Özen, 2014). İnternet bağımlılığı ile; psikolojik sağlamlık (Aktaş, 2018) ve öz kontrol (Saruhan, 20119) arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar mevcuttur. Aktaş (2018) tez çalışmasında, internet bağımlılığı ile psikolojik sağlamlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Saruhan (2019), internet bağımlılığını yordamada, tedbirlilik ve öz kontrol/öz denetim karakter

güçlerinin önemli bir özellik olarak tespit etmiştir. Sorumluluk kavramı, psikolojik sağlık ve öz kontrol ile yakından ilişkili olduğundan, Aktaş (2018) ve Saruhan (2019) tarafından yapılan araştırmalar, bu araştırma ile tutarlıdır.

Sorumluluk duygusu ve davranışı kişinin hayata uyum sağlamasında etkilidir. Günümüzde teknoloji sebebiyle ortaya çıkan sorunlar karşısında bireylere düşen sorumluluklar da giderek artmaktadır (Yalçın, 2021). Çağımızda yaşanan birçok problem karşısında gençlerin duyarlı olmaları ve sorumluluklarını yerine getirmeleri oldukça önemlidir. Öğrencilerin sorumluluklarını yerine getirmesinin önündeki engellerden biri internet bağımlılığı olabilir. Bu sebeple bu çalışmada, internet bağımlılığı ve sorumluluk arasındaki ilişki incelenmiştir.

Yıldırım (2016), ortaöğretim öğrencilerinde kişisel sorumluluk ve ruh sağlığı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, öğrencilerin internette ve sosyal medyada harcadığı vakit arttıkça sorumluluk düzeyinin azaldığından bahsetmiştir. Bu durum, araştırmanın sonucunu desteklemektedir.

Yapılan çalışmada, öğrencilerin empati ve sorumluluk düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve öğrencilerin empati düzeylerinin, sorumluluk için yordayıcı olduğu belirtilmiştir (Yontar, 2013). Siyez (2015) üniversite öğrencileri örnekleminde yaptığı çalışmada, empati düzeyi düşük olan öğrencilerin internette sosyal anlamda yaralanmak için interneti aşırı kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Empati düzeyi yüksek kişiler interneti fazla kullanmamakta, aynı zamanda sorumluluklarını daha çok yerine getirmektedir. Bu çalışmaların sonuçları birlikte incelendiğinde, internetin fazla kullanımının sorumluluk düzeyini de etkileyebileceği düşünülebilir. Nitekim bu çalışma sonucunda sorumluluk duygusu ve davranışının yüksekliği internet bağımlılığının düşüklüğü ile ilişkili çıkmıştır. Baltacı (2017) tarafından yapılan çalışmada ise sorumluluk değişkeninin internet bağımlılığını daha az açıkladığı ifade edilmiştir.

Sosyal beceri düzeyi ile internet bağımlılığı arasında negatif yönde ilişki olduğunu tespit eden araştırmalar bulunmaktadır (Çeliker, 2020; Doğrusever, 2015; Kısa, 2018). Fakat alanyazında sosyal beceri düzeyi arttıkça internet bağımlılığının da arttığı belirlenen araştırmalarda vardır (Çorak, 2019; Kafkas, 2018). Arslan (2021) tarafından yapılan çalışmada, oyun bağımlılığı ile sosyal beceri ve sorumluluk duygusu davranışı arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu, sosyal becerinin oyun bağımlılığını yordamadığı, sorumluluk duygusu davranışının ise oyun bağımlılığını yordadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, yapılan çalışmaya benzer sonuçlardan bahsetmektedir.

Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılıklarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması

Bu araştırmada, yapılan analizlere göre öğretmen adaylarının internet bağımlılığı puanları cinsiyetlerine, bölümlerine, sınıflarına, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere ve büyüdüğü yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

İnternet bağımlılığını, cinsiyet faktörü açısından değerlendirdiğimizde araştırmalarda farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Alanyazında, çoğunlukla erkeklerin daha fazla internet bağımlısı olduğunu bildiren araştırmalar (Baltacı, 2017; Çeliker, 2020; Dinç, 2017; Doğrusever, 2015; Duygun, 2017; Eligül, 2020; Griffiths, 1999; Morahan-Martin,& Schumacher, 2000; Sabaz& Bilgin, 2020) göze çarpmaktadır. Bunun aksine, kızların daha fazla internet bağımlısı olduğunu bildiren araştırmalar (Leung, 2004; Yang & Tung, 2007; Young, 1998) ve bu araştırmada olduğu gibi internet bağımlılığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık saptanmayan araştırmalar (Keresteci, 2021; Öztürk, 2022; Topal, 2018; Yılmaz, 2019) da bulunmaktadır.

İnternet bağımlılığını, bölüm değişkeni açısından değerlendiren araştırmalar az olmakla birlikte üniversite örnekleminde fakülte değişkeni açısından ele alan araştırmalar dikkat çekmektedir. Üniversite örnekleminde yapılan araştırmalarda, öğrencilerin internet bağımlılığı puanlarının öğrenim gördükleri fakülteye göre değişmediğini tespit edilmiştir (Öztürk, 2022; Topal, 2018). Bu sonuçlar, araştırmamız ile tutarlıdır. Zafer (2021) tezinde, tıp fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek internet bağımlılığı gösterdiğini, diğer fakülteler arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmiştir.

İnternet bağımlılığı, sınıf değişkeni açısından incelendiğinde bu araştırmayı destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Çeliker (2020), ortaokul örnekleminde yaptığı araştırmada, internet bağımlılığının sınıfa göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Doğrusever (2015) ergenler üzerinde yaptığı araştırmada üst sınıfların daha yüksek internet bağımlılığına sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde, üniversite örnekleminde yapılan çalışmada yaş ile internet bağımlılığı arasında negatif yönde düşük güçte ilişki olduğu bulunmuştur (Keresteci, 2021). Morrison ve Gore (2010) yazdığı makalede, bireylerin yaşları arttıkça internet bağımlılıklarının azaldığını ifade etmiştir. Bu durum bireylerin yaşları arttıkça interneti bilinçli kullanmayı öğrenmesiyle ilgili olabilir.

İnternet bağımlılığı, anne ve baba eğitim durumu açısından ele alındığında birbirinden farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Keresteci (2021) tarafından üniversite örnekleminde yapılan bir tez çalışmasında, öğrencilerin internet bağımlılığı puanları, baba

eğitim durumu ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır Aynı çalışmada, anne eğitim düzeyine göre internet bağımlılığı puanları anlamlı bir farklılık göstermiştir. Annesi ortaokul mezunu çocuklar, annesi üniversite mezunu çocuklara göre anlamlı biçimde fazla internet bağımlılığına sahiptir. Saruhan (2019) tarafından, liseden mezun olmuş annelerin çocuklarının internet bağımlılığında anlamlı farklılık belirtilmiştir. Erdemir (2021) anne ve baba eğitim durumunda mezuniyet derecesi arttıkça öğrencilerin internet bağımlılığının arttığını fakat etki büyüklüğü hesaplandığında gruplar arasında küçük farklar olduğunu belirtmiştir. Bunun tersi yönünde, anne ve baba eğitim durumu arttıkça internet bağımlılığı düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşan çalışmalar da vardır (Eligül, 2020). Alanyazında bu çalışmada olduğu gibi, anne ve baba eğitim düzeyi ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmayan araştırmalar da mevcuttur (Çeliker, 2020; Dinç, 2017; Sayın, 2021; Tanrıverdi, 2012).

İnternet bağımlılığını, öğrencilerin öğrenim görürken kaldıkları yere göre karşılaştırdığımızda araştırma bulguları ile kısmen tutarlı sonuçlara ulaşılmıştır. Üniversite örnekleminde yapılan bir tez çalışmasında, öğrencilerin internet bağımlılığı puanlarının öğrenim görürken kiminle yaşadıklarına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir (Sayın, 2021; Telkök, 2015). Keresteci (2021) çalışmasında, üniversite okurken ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerin internet bağımlılığı puanlarının yurtda kalan ya da yalnız yaşayan öğrencilere kıyasla anlamlı olarak daha fazla bulunduğunu aktarmıştır. Fakat aynı araştırmada, kullanımın riskli olması noktasında ailesinden ayrı yaşayan öğrencilerin daha yüksek puan alması dikkat çekmektedir. Bu durum ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerin üniversite hayatında yeterince sosyalleşememesinden kaynaklı olabilir.

Yapılan alanyazın taramasında internet bağımlılığı ile öğrencilerin büyüdüğü yer arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada, bu iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğretmen Adaylarının Duygusal Tepkisellik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde, kızların duygusal tepkisellik düzeylerinin erkeklere göre anlamlı düzeyde daha fazla olduğu sonucuna ulaşan araştırmaların çoğunlukta olması dikkat çekmektedir (Akyıldız, 2019; Charbonneau vd., 2009; Çakmak, 2018; Dökmeci, 2017;

Polanco-Roman vd., 2017). Hamaideh (2010), yaptığı araştırmada kızların erkeklerden daha yüksek duygusal tepki verdiklerini fakat erkeklerin stres durumlarında daha yüksek bilişsel ve davranışsal tepki verdiklerini ifade etmiştir. Alanyazında, erkek öğrencilerde duygusal tepkisellik düzeyi daha yüksek bulunan araştırmalar da mevcuttur (Yurdakul & Üner, 2005). Araştırmaların çoğunda bu çalışmayla örtüşen sonuçlar elde edilmiştir.

Bu araştırmada, yapılan analizler sonucunda öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik alt boyutları ve toplam duygusal tepkisellik puanlarının; bölümlerine, sınıflarına, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere, büyüdüğü yere göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Sınıf değişkenini inceleyen araştırmalara bakıldığında, farklı bulgular olduğu görülmektedir. Alt sınıfların duygusal tepkisellik alt boyutları ve toplam duygusal tepkisellik puanı, üst sınıflardan daha yüksek bulunmuş ve bunun alt sınıfların duygulara yönelik tepkileri daha çok kullanması, sınıf düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılığın azalmasıyla ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Yurdakul & Üner, 2005). Bu çalışmayla tutarlı şekilde, duygusal tepkisellik puanları açısından sınıf düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmayan çalışmalarda vardır (Çakmak, 2018).

Yapılan alanyazın araştırmasında, bu araştırmanın diğer değişkenleri olan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme, anne- baba eğitim durumuna, öğrenim görürken kaldıkları yere (yurt-özel ev-ailesinin yanında), büyüdüğü yere (köy-şehir) göre duygusal tepkisellik düzeylerini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu değişkenler ile duygusal tepkisellik arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Duygu ve Davranışlarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre Tartışılması

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının sorumluluk davranışı puanları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin sorumluluk davranışı puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sorumluluk duygusu puanlarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Şahan'ın (2011) yaptığı çalışmada, beşinci sınıf kız öğrencilerinin sorumluluk puanları erkeklerden daha yüksek çıkarken, sekizinci sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kızların sorumluluk düzeyinin erkeklerden daha fazla olduğunu belirten araştırmalara daha sık rastlanmaktadır (Abdi-Golzar, 2006; Arslan, 2021; Şahan, 2011; Yontar, 2013; Yıldırım, 2016). Alanyazında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark saptanamayan çalışmalar da yer almaktadır (Aladağ, 2009; Onay, 2021).

Bu araştırmada, ğretmen adaylarının sorumluluk duygu puanları sınıflarına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe sorumluluk duygu puanlarının da arttığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, ğretmen adaylarının mezun olarak kendi hayatlarının sorumluluklarını alma zamanları yaklaştığıca sorumluluk duygusunun daha çok bilincine varmalarıyla ilişkili olabilir. Arslan (2021) ortaokul örnekleminde yaptığı çalışmada, sınıf ile sorumluluk puanları karşılaştırıldığında anlamlı fark belirtilmemiştir.

Bu araştırmada, yapılan analizlere göre ğretmen adaylarının sorumluluk duygusu ve davranışı puanları bölümlerine, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu çalışmaya benzer nitelikte, Yıldırım (2016), anne ve baba eğitim durumunun çocukların sorumluluk düzeyinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Alanyazında farklı bulgulara sahip olan çalışmalar da olduğu görülmektedir. Aladağ (2009), ğrencilerin sorumluluk puanlarında anne eğitim durumu lise olan öğrenciler için anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmiştir. şahan (2011) beşinci sınıf ğrencilerinin anne ve baba eğitim düzeyleri, babalarının meslekleri, ailelerin gelir durumuna göre, sekizinci sınıf ğrencilerinin ise yalnızca gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılıklar olduğunu tespit edilmiştir. Yıldırım (2016), okul türü ile sorumluluk düzeyleri arasında anlamlı ilişki görülmediğini bulmuştur. Bulgular, çalışmanın sonuçlarıyla kısmen örtüşmektedir.

Yapılan alanyazın araştırmasında, bu araştırmanın diğer değişkenleri olan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme, öğrenim görürken kaldıkları yere (yurt-özel ev-ailesinin yanında), büyüdükleri yere (köy-şehir) göre sorumluluk düzeylerini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada, ğretmen adaylarının sorumluluk davranışı puanları büyüdükleri yere göre anlamlı farklılık göstermektedir. şehirde büyüyen öğrencilerin sorumluluk davranışı puanlarının daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir. Bu durum, şehirde büyüyen öğrencilerin niversite okurken alişkın oldukları şehir ortamında sorumluluk davranışlarını daha kolay yerine getirebilmesiyle alakalı olabilir. Öğretmen adaylarının sorumluluk duygusu puanlarında ise büyüdükleri yere göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Sonuç

Bu araştırmada, ğretmen adaylarının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca, katılımcıların büyüdükleri yer (köy-şehir), kaldıkları yer (yurt-özel ev-ailesinin yanında), anne-baba eğitim durumu, sınıf, öğrenim gördükleri bölüm ve cinsiyet değişkenlerine göre internet bağımlılığı, sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmadan ulaşılan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı ile; hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı arttıkça hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeyleri de artmaktadır.
2. Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı ile sorumluluk duygusu ve davranışı arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu fark edilmiştir. Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı arttıkça sorumluluk duyguları ve davranışları azalmaktadır.
3. Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı puanları cinsiyetlerine, bölümlerine, sınıflarına, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere, büyüdüğü yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
4. Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin hassasiyet, tepkisellik, psikolojik dayanıklılık ve duygusal tepkisellik düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir.
5. Öğretmen adaylarının duygusal tepkisellik alt boyutları ve toplam duygusal tepkisellikleri ile bölümlerine, sınıflarına, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere, büyüdüğü yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
6. Öğretmen adaylarının sorumluluk duygusu puanları sınıflarına göre farklılık gösterir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe sorumluluk duygu puanlarının da arttığı tespit edilmiştir.
7. Öğretmen adaylarının sorumluluk davranışı puanları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık vardır. Kız öğrencilerin sorumluluk davranışı puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
8. Öğretmen adaylarının sorumluluk davranışı puanları büyüdüğü yere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Şehirde büyüyen öğrencilerin sorumluluk davranışı puanlarının daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir.
9. Öğretmen adaylarının sorumluluk duygusu puanları cinsiyetlerine, bölümlerine, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere, büyüdüğü yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
10. Öğretmen adaylarının sorumluluk davranışı puanları bölümlerine, sınıflarına, anne ve baba eğitim durumlarına, öğrenim görürken kaldıkları yere anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öneriler

1. Yapılan araştırma, öğretmen adaylarının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Ayrıca, katılımcıların bazı demografik özelliklerine göre internet bağımlılığı, sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Bu araştırma bulgularından yararlanarak, farklı örneklem gruplarında internet bağımlılığı ile duygu düzenleme, sosyal beceriler, empati, zaman yönetimi gibi değişkenlerle ilgili daha geniş çaplı araştırmalar yapılabilir.
2. Bulgular nicel yöntemler kullanılarak elde edilmiştir. İnternet bağımlılığı, sorumluluk ve duygusal tepkisellik konularında yapılan çalışmalar nitel ve karma yöntem kullanılan araştırmalarla desteklenebilir.
3. DSMV’te internet bağımlılığı “Daha fazla araştırma yapılması gereken konular” başlığı altında “İnternette oyun oynama bozukluğu” olarak ele alınmaktadır. Kuramsal kısımda ele alınan birçok araştırmacı tanı kriterleri üzerine çalışmalar yapmış olsa da hala internet bağımlılığı tanı kriterleri üzerine kültürlere özgü çalışmalar yapılabilir.
4. Bu çalışmada, duygusal tepkisellik ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu nedenle psikolojik danışmanlar, önleyici rehberlik kapsamında eğitimin her kademesinde duygular, duyguların ifade edilmesi, duygusal tepkiler gibi konular üzerine öğrenci ve velilere yönelik çalışmalar yapabilir.
5. Araştırma sonuçlarına göre, sorumluluk duygusu ve davranışı ile internet bağımlılığı arasında anlamlı ilişkiye ulaşılmıştır. Psikolojik danışmanlar, anaokulu kademesinden başlayarak sorumluluk duygusu ve davranışının kazandırılmasını hedefleyen öğrenci ve veli çalışmaları yapabilir.
6. Üniversitelerde ve okullarda görev yapan psikolojik danışmanlar, problemlili internet kullanımı olan öğrenci ve velileri tespit etmeye yönelik çalışmalar yaparak internet bağımlılığı riski olan bireylerle grup rehberliği etkinlikleri ya da bireysel ve grupla psikolojik danışma süreçleri yürütebilir.
7. Öğretmen adaylarının interneti bilinçli bir şekilde kullanabilmesi için eğitimler düzenlenebilir. Sorumlulukları konusunda farkındalık oluşturmak ve sağlıklı duygusal tepkilerle kendilerini ifade etmelerini sağlamak amacıyla bilgilendirici ve uygulamalı eğitimler yapılabilir.
8. İnternet bağımlılığı risk grubunda olan öğrenciler ile çalışmalar yapılarak, öğrencilerin duygularını sağlıklı bir şekilde ifade etmeleri, gerçek yaşamda sosyal ilişkiler kurmaları, sinema ve tiyatro gibi sanatsal faaliyetlere katılmaları, sportif etkinliklerde

yer almaları, kendi yaşamlarının sorumluluğunu alabilecekleri ortamlarda bulunmaları ve sorumluluk alma becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abdi-Golzar, F. (2006). *İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerine yönelik sorumluluk ölçeğinin geliştirilmesi ve sorumluluk düzeylerinin cinsiyet, denetim odağı ve akademik başarıya göre incelenmesi* (Tez No. 174902) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aboujaude, E., Koran, L.M., Gamel, N., Large, M.D., & Serpe, R.T. (2006). Potential markers for problematic internet use: A telephone survey of 2,213 adults. *CNS Spectrum The Journal of Neuropsychiatric Medicine*, 11(10), 750-755
- Acar, M.C. (2012). *Varoluşçu yaklaşım odaklı sorumluluk eğitimi programının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeylerine etkisi* (Tez No. 320023) [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi-Gaziantep]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akın, İ. (2014). *Relationship of problematic internet use with alexithymia, emotion regulation, & impulsivity*. (Tez No. 370778) [Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aktaş, B. (2018). *Ortaokul öğrencilerinde internet ve dijital oyun bağımlılığının psikolojik sağlık ve saldırganlıkla ilişkisi* (Tez No. 522945) [Yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi-Kars]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aksoy, M.P. (2021). *Duygusal tepkisellik, okula yabancılaşma ve okula bağlılık arasında okul reddinin aracı rolünün incelenmesi* (Tez No. 655763) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akyıldız, D. (2019). *Yas tepkilerinin algılan eş desteği, duygusal baskılama ve duygusal tepkisellik ile ilişkilerinin incelenmesi* (Tez No. 546899) [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi* (Tez No. 278337) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorder* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Applebaum, B. (2005). In the name of morality: Moral responsibility, whiteness and social justice education. *Journal of Moral Education*, 34(3), 277–290.
- Arcan, K., & Yüce, Ç.B. (2016). İnternet bağımlılığı ve ilişkili psikososyal değişkenler: Aleksitimi açısından bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(77), 46-56.
- Arslan, A. (2021). *Ortaokul öğrencilerinde oyun bağımlılığı ile sorumluluk duygusu davranışı ve sosyal beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 695055) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aydın, Ö. (2008). *Sorumluluk ve yardımseverlik odaklı karakter eğitimi programının 7. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyine etkisi* (Tez No. 226248) [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bağatarhan, T. (2020). *Lise öğrencilerinde internet bağımlılığını önlemeye yönelik bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı psikoeğitim programının geliştirilmesi ve etkililiğinin*

değerlendirilmesi (Tez No. 617022) [Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-İzmir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Balcı, Ş., & Ayhan, B. (2009). Üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ve internet bağımlılarının profili. *Selçuk İletişim*, 6(1), 5-22.
- Baltacı, Ö. (2017). *İnternet bağımlılığını yordayan psikososyal faktörler* (Tez No. 485916) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bayrak, İ. (2017). *7. sınıf öğrencilerinde internet bağımlılığı taraması ve belirlenen sorunlara yönelik etkinlik önerileri: Gemlik ilçesi örneği* (Tez No. 463315) [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi-Malatya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Beard, K.W., & Wolf, E.M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Cyber Psychology & Behavior*, 4(3), 377– 383. <https://doi.org/10.1089/109493101300210286>
- Bisen, S.S., & Deshpande, Y. (2020). Prevalence, predictors, psychological correlates of internet addiction among college students in India: A comprehensive study. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 21(2), 117-123.
- Boyes, M.E., Carmody, T.M., Clarke, P.J., & Hasking, P.A. (2017). Emotional reactivity and perseveration: Independent dimensions of trait positive and negative affectivity and differential associations with psychological distress. *Personality and Individual Differences*, 105, 70-77.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (27. baskı). Pegem Akademi.
- Caplan, S.E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18(5), 553-575.
- Caplan, S.E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic use and psychosocial well-being. *Communication Research*, 30(6), 625-648. <https://doi.org/10.1177/0093650203257842>
- Cengiz, S. (2017). *Ergenlerde duygusal tepkisellik, bilişsel çarpıtmalar ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 463301) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ceyhan, A.A. (2011). İnternet kullanma temel nedenlerine göre üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanımı ve algıladıkları iletişim beceri düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 59-77.
- Charbonneau, A.M., Mezulis, A.H., & Hyde, J.S. (2009). Stress and emotional reactivity as explanations for gender differences in adolescents' depressive symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(8), 1050-1058.
- Covell, K., & Howe, R.B. (2010). Moral education through the 3 rs: Rights, respect and responsibility. *Journal of Moral Education*, 30(1), 29-41. <https://doi.org/10.1080/03057240120033794>
- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma deseni: Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları* (S.B. Demir, Çev. Ed.). Girişim Matbaacılık. (Çalışmanın orijinali 2014'te yayımlanmıştır)
- Çakmak, Ö. (2018). *Bağlanma stilleri ve duygusal tepkisellik arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracılık rolünün incelenmesi* (Tez No. 492054) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Çeliker, V.B. (2020). 6. Ve 7. Sınıf öğrencilerinin internet bağımlılığı ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki (Tez No. 628737) [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çelikkaleli, Ö., & Akbay, S.E. (2013). Üniversite öğrencilerinin akademik erteleme davranışı, genel yetkinlik inancı ve sorumluluklarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 237-254.
- Çoban, O. (2016). Sokratik sorgulama yöntemi ile sorumluluk değerinin öğretimi (Tez No. 442913) [Doktora tezi, Uşak Üniversitesi-Uşak]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çorak, B. (2019). 8. Sınıf öğrencilerinde internet bağımlılığının yalnızlık algısı ve sosyal becerilerle ilişkisinin incelenmesi (Tez No. 585269) [Yüksek Lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Davidson, R.J. (2003). Affective neuroscience and psycho physiology: Toward a synthesis. *Psychophysiology*, 40, 655-665.
- Davis, R.A. (2001). A cognitive-behavioral model for pathological internet use (PIU). *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195.
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö., & İmrol, F. (2016). Uluslararası dergilerde yayımlanan eğitim araştırmalarının normallik varsayımları açısından incelenmesi. *Current Research in Education*, 2(3), 130-148.
- Dinç, M. (2017). Lise öğrencilerinde özgül internet bağımlılığının bağlanma stilleri, mizaç özellikleri açısından incelenmesi (Tez No. 469571) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Doğrusever, C. (2015). Ön ergenlerin internet bağımlılığının yalnızlık, sosyal beceriler ve bazı sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi (Tez No. 398227) [Yüksek Lisans tezi, Çukurova Üniversitesi-Adana]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Duygun, B.T. (2017). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve beden imgesi algısının internet bağımlılığı ile ilişkisinin araştırılması (Tez No. 451867) [Yüksek Lisans tezi, Beykent Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- DiNicola, M.D. (2004). *Pathological internet use among college student: the pathological internet use and its correlate* [Doctoral dissertation, Ohio University-Athens]. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=ohiou1088177898
- Doğan, A. (2013). *İnternet bağımlılığı yaygınlığı* (Tez No. 342301) [Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-İzmir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Durak-Batıgün, A., & Hasta, D. (2010). İnternet bağımlılığı: Yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(25), 91-115.
- Ekşi, F. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(2), 213-219.
- Eligül, F. (2020). Algılanan ebeveyn tutumlarının internet bağımlılığı ve akademik başarı ile ilişkisinin incelenmesi (Tez No. 693448) [Yüksek Lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Erdemir, N. (2021). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ve problemli internet kullanımının incelenmesi* (Tez No. 642538) [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi-Malatya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Filiz, B. (2016). *Bireysel ve sosyal sorumluluk modelinin sorumluluk davranışlarının kazandırılmasında kullanılması: TVF Spor Lisesi örneği* (Tez No. 437415) [Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gönül, A.S. (2002). Patolojik internet kullanımı (internet bağımlılığı/kötüye kullanımı). *Yeni Symposium* 40(3): 105-110.
- Griffiths, M.D. (1996). Behavioral addictions: An issue for everybody?. *Journal of Workplace Learning*, 8(3),19-25. <https://doi.org/10.1108/13665629610116872>
- Griffiths, M.D. (1999). Internet addiction: fact or fiction? *The Psychologist*, 12(5), 246-250. Çeviren: Psk. Kazım Alat, İnternet Bağımlılığı: Gerçek mi? Kurgu mu? Türk Psikoloji Bülteni, 1300-7408.
- Grohol, J.M. (1999). Too much time online: Internet addiction or healthy social interactions?. *Cyber Psychology & Behavior*, 2(5), 395-401. <https://doi.org/10.1089/cpb.1999.2.395>
- Hamaideh, S.H. (2010). Gender differences in stressors and reactions to stressors among Jordanian university students. *International Journal of Social Psychiatry*, 58(1), 26-33.
- Hayta-Önal, Ş. (2005). *Bir sorumluluk eğitim programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeylerine etkisi* (Tez No. 188277) [Yüksek Lisans tezi, Uludağ Üniversitesi-Bursa]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- İşsever, N.K. (2016). *İnternet bağımlılığının üniversite öğrencilerinde yaygınlığının incelenmesi* (Tez No. 427611) [Yüksek Lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kafkas, K. (2018). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin sosyal becerileri ile sorumluluk ve algılanan akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 486540) [Yüksek Lisans tezi, Erzincan Üniversitesi-Erzincan]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kandell, J.J. (1998). Internet addiction on campus: The vulnerability of college students. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(1), 11-17. <https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.11>
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (23. Baskı). Nobel.
- Karasar, Ş. (2004). Eğitimde yeni iletişim teknolojileri internet ve sanal yüksek eğitim. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(4), 16, 117-125.
- Karataş, G. (2019). *Sorumluluk değerinin yaratıcı yazma teknikleri ile oluşturulan etkinliklerle kazandırılmasının öğrencilerin sorumluluk düzeyine etkisi* (Tez No. 586698) [Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Keresteci, K. (2021). *Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve yalnızlık duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 693448) [Yüksek Lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kısa, Ö. (2018). *8. Ortaokul öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal beceri düzeyleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkisinin incelenmesi* (Tez No. 522967) [Yüksek Lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi-Kırklareli]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Ko, C.H., Yen, J.Y., Chen, C.C., Chen, S.H., & Yen, C.F. (2005). Proposed diagnostic criteria of Internet addiction for adolescents. *The Journal of Nervous & Mental Disease*, 193(11), 728-733. <https://doi.org/10.1097/01.nmd.0000185891.13719.54>
- Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y., & Aysan, F. (2016). Young internet bağımlılığı testi kısa formunun Türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 69-76.
- Lavin, M., Marvin, K., Mclarney, A., Nola, V., & Scott, L. (1999). Sensation seeking and collegiate vulnerability to internet dependence. *Cyber Psycology & Behavior*, 2(5), 425-430. <https://doi.org/10.1089/cpb.1999.2.425>
- Leung, L. (2004). Net-generation attributes and seductive properties of the internet as predictors of online activities and internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 333-348.
- Matthew, G., Nock, M.K., Wedig, M.M., Holmberg, E.B., & Hooley, J.M. (2008). The emotion reactivity scale: Development, evaluation and relation to self injurious thoughts and behaviors. *Behavior Therapy*, 39(2), 107-116. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2007.05.005>
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16(1), 13-29. [https://doi.org/10.1016/s0747-5632\(99\)00049-7](https://doi.org/10.1016/s0747-5632(99)00049-7)
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uez of the internet. *Computers in Human Behavior*, 19(6), 659-671. [https://doi.org/10.1016/s0747-5632\(03\)00040-2](https://doi.org/10.1016/s0747-5632(03)00040-2)
- Morrison, C.M., & Gore, H. (2010). The relationship between excessive Internet use and depression: a questionnaire-based study of 1,319 young people and adults. *Psychopathology*, 43(2), 121-126.
- Nock, M.K., Wedig, M.M., Holmberg, E.B., & Hooley, J. M. (2008). The emotion reactivity scale: Development, evaluation, and relation to self-in jurious thoughts and behaviors. *Behavior Therapy*, 39(2), 107-116.
- Onay, İ. (2021). *Sorumluluk değeri etkinliklerinin ilkokul 4.sınıf öğrencilerinin sorumluluk kazanım düzeylerine etkisi* (Tez No. 662441) [Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi-Samsun]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özen, Y. (2013). Sorumluluk duygusu ve davranışı ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 4(7), 343-357.
- Özen, Y. (2015). *Sorumluluk Eğitimi*. Vize.
- Özen, D.E. (2021). *Öğretmenlerde duygusal öz-yeterlik ve duygusal tepkisellik arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılığın aracı rolü* (Tez No. 681285) [Yüksek Lisans tezi, Mersin Üniversitesi-Mersin]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öztürk, F. (2022). *Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 715504) [Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi-Isparta]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Parneix, M., Pericaud, M., & Clement, J. (2014). Majör depresif dönemler ile ilişkili kolay öfkelenme: Duygudurum bozuklukları ve mizaç ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(2), 106-13.
- Polanco-Roman, L., Moore, A., Tsypes, A., Jacobson, C., & Miranda, R. (2017). Emotion reactivity, comfort expressing emotions, and future suicidal ideation in emerging adults. *Journal of Clinical Psychology*, 74(1), 123-135.

- Pratarelli, M.E., Browne, B.L., & Johnson, K. (1999). The bits and bytes of computer/Internet addiction: A factor analytic approach. *Behaviour Research Methods Instruments & Computers*, 31(1), 305-314.
- Sabaz, M., & Bilgin, O. (2020). Ergenlerde internet bağımlılığının akademik kendini engelleme ve psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 544-553.
- Santos, F. (2019). Tool for assessing responsibility-based education (tare) in the Portuguese context: In-strument adaptation and reliability assessment. *Revista iberoamericana de psicología del ejercicio y el deporte*, 14(2), 102-107.
- Saruhan, Y. (2019). *Lise öğrencilerinin problemli internet kullanımı ile karakter güçleri ve akademik başarı arasındaki ilişki* (Tez No. 551189) [Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Savaş, N. (2019). *Ergenlerde obsesif kompulsif bozukluk, duygusal tepkisellik ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 606851) [Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sayar, K., & Yalaz, B. (2019). Ağ. Kapı.
- Sayın, F. (2021). *Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve aile işlevselliği arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 666378) [Yüksek Lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Schlenker, B.R., Britt, T.W., Pennington, J.M., & Rodolfo, D. (1994). The triangle model of responsibility. *Kevin Psychological Review*, 101(4), 632-652.
- Seçer, İ., Halmatov, S., & Gençdoğan, B. (2013). Duygusal tepkisellik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlik ve geçerlilik çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 3(1), 77-89.
- Seçer, İ., & Ulaş, S. (2020). An investigation of the effect of covid-19 on ocd in youth in the context of emotional reactivity, experiential avoidance, depression and anxiety. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 19(6), 2306-2319. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00322-z>
- Shapira, N.A., Goldsmith, T.D., Keck, P.E., Khosla, U.M., & Mcelroy, S.L. (2000). Psychiatric features of individuals with problematic Internet use. *Journal of Affective Disorder*, 57(1-3), 267-272. [https://doi.org/10.1016/s0165-0327\(99\)00107-x](https://doi.org/10.1016/s0165-0327(99)00107-x)
- Shapira, N.A., Lessig, M.C., Goldsmith, T.D., Szabo, S.T., Lazoritz, M., Gold, M.S., & Stein, D.J. (2003). Problematic Internet use: Proposed classification and diagnostic criteria. *Depression and Anxiety*, 17(4), 207-216. <https://doi.org/10.1002/da.10094>
- Siyez, D.M. (2015). Üniversite öğrencilerinde onay bağımlılığı ve empatinin sosyal fayda aracılığıyla aşırı internet kullanımına etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 30-36.
- Soranidou, P., & Papastylianou, A.D. (2018). Relationship of internet addiction with alexithymia and childhood's perceived parenting in university students. *Psychology*, 23(2), 7-19.
- Sönmez, V., & G. Alacapınar, F. (2019). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (7. Baskı). Anı.
- Steenhaut, P., Demeyer, I., De Raedt, R., & Rossi, G. (2018). The role of personality in the assessment of subjective and physiological emotional reactivity: A comparison between younger and older adults. *Assessment*, 25(3), 285-301.

- Suler, J. (1999). To get what you need healthy and pathological internet use. *Cyber Psychology & Behavior*, 2(5), 385-393. <https://doi.org/10.1089/cpb.1999.2.385>
- Şahan, E. (2011). *İlköğretim 5. ve 8. sınıf ders programlarındaki sorumluluk eğitimine dönük kazanımların gerçekleşme düzeyleri* (Tez No. 300680) [Yüksek Lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi-Kırşehir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th Edition). Pearson.
- Tanrıverdi, S. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 339875) [Yüksek Lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Van]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Tao, R., Huang, X., Wang, J., Zhang, H., Zhang, Y., & Li, M. (2010). Proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Addiction*, 105(3), 556-564.
- Tarı-Cömert, I., & Ögel, K. (2009). İstanbul örnekleminde internet ve bilgisayar bağımlılığının yaygınlığı ve farklı etkenlerle ilişkisi. *Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği*, 6(1), 9-16.
- Telkök, A. (2015) *Tıp fakültesi öğrencilerinde internet bağımlılığı yaygınlığı, internet bağımlılığının sosyodemografik özellikler, depresyon ve sosyal fobi ile ilişkisi* (Tez No.480862) [Tıpta Uzmanlık tezi, Kocaeli Üniversitesi-Kocaeli]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Topal, E. (2018). *Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve ilişkili faktörlerin incelenmesi* (Tez No. 516600) [Yüksek Lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük* (11. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vincent, N. (2011). A structured taxonomy of responsibility concepts, N. Vincent, I. D. De Poel & J. V. D. Hoven (Eds). *Moral responsibility* (pp. 15-35). Springer science business media B.V.
- Whang, L., Lee, K., & Chang, G. (2003). Internet over-users' psychological profiles: A behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyber Psychology & Behavior*, 6(2),143–150.
- Yalçın, A. (2021). *5. sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan sorumluluk temelli etkinliklerin öğrencilere sorumluluk değerini kazandırmadaki etkisi* (Tez No.699666) [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi-Bursa]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yang, S. (2001). Sociopsychiatric characteristics of adolescents who use computers to excess. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 104(3), 217–222.
- Yang, S.C., & Tung, C. J. (2007). Comparison of internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school. *Computers in Human Behavior*, 23(1), 79-96.
- Yaşar-Ekici F., & Balcı S. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının bilişsel esneklik düzeyleri ve duygusal tepkisellik düzeylerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 9(1), 65-77.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk eğitimi el kitabı*. Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, Ş. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinde kişisel sorumluluk ve ruh sağlığı düzeyleri arasındaki ilişki: Adana Çukurova ilçesi örneği* (Tez No.443056) [Yüksek Lisans tezi, Çağ Üniversitesi-Mersin]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, G. (2019) *Gaziosmanpaşa üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinde internet bağımlılığı yaygınlığı, internet bağımlılığının öğrencilerin depresyon düzeyi ve*

- sosyodemografik özellikleri ile ilişkisi* (Tez No.571018) [Tıpta Uzmanlık tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi-Tokat]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yontar, A. (2013). *Sosyal bilgiler programında kazandırılması hedeflenen sorumluluk değeri ve empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No.336126) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yontar, A., & Yurtal, F. (2009). Sorumluluk kazandırmada öğretmenler tarafından kullanılan yaptırımların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(153), 144-156.
- Young, K.S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyber Psychology & Behavior*, 1(3), 237-244. <https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.237>
- Young, K.S. (1999). Internet addiction: Symptoms, evaluation and treatment. In L.VandeCreek & T. L. Jackson (Eds.), *Innovations in clinical practice: A source book* (pp. 19-31). Professional Resource.
- Young, K.S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415. <https://doi.org/10.1177/0002764204270278>
- Young, K.S. (2007). Clinical assesment of internet-addicted clients. K. S. Young & C. N. De Abreu (Eds.), *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment*(pp. 19-34). Jhon Wiley & Sons.
- Young, K.S., Yue, X.D., & Ying, L. (2011). Prevalence estimates and etiologic models of internet addiction. K. S. Young & C. N. De Abreu (Eds.), *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment* (pp. 3-17). Wiley.
- Yumuşak, F.N. (2019). *Üniversite öğrencilerinde duygu düzenleme güçlüğü ve duygusal tepkiselliğin psikolojik belirtiler ile ilişkisinin incelenmesi* (Tez No. 564893) [Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yurdakul, A., & Üner, S. (2015). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin duygusal tepkisellik durumlarının değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(4), 300-307.
- Yükseköğretim Kurulu. (2020). *İstatistikler*. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Zafer, R. (2021). *Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı bilinçli farkındalık ve can sıkıntısı düzeylerinin incelenmesi* (Tez No. 684447) [Yüksek Lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi-Kırşehir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Zaferoğlu, M. (2018). *Ergenlerde duygusal tepkisellik ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkide duygu düzenleme becerilerinin aracı rolünün incelenmesi* (Tez No. 512956) [Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

EKLER

Ek-1.Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, öğretmen adaylarında internet bağımlılığının sorumluluk ve duygusal tepkisellik düzeyleri açısından incelenmesi amacıyla yapılmaktadır. Aşağıdaki soruları okuyup size uygun olan seçeneği işaretleyerek araştırmaya katılabilirsiniz. Lütfen hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız. Yanıtlarınız sadece bu araştırmada kullanılacak ve kesinlikle başkalarıyla paylaşılmayacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Bölümünüz:	
Cinsiyetiniz: ☐ Kız ☐ Erkek	Sınıfınız: ☐ 1. Sınıf ☐ 2. Sınıf ☐ 3. Sınıf ☐ 4.Sınıf
Büyüdüğünüz yer: ☐ Köy ☐ Şehir	Kaldığınız Yer: ☐ Yurt ☐ Özel Ev ☐ Ailemin Yanı
Annenizin Eğitim Durumu: ☐ Okur-yazar değil ☐ İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite Mezunu	Babanızın Eğitim Durumu: ☐ Okur-yazar değil ☐ İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite Mezunu

Ek-2.Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF)

AÇIKLAMA: Aşağıdaki sorularda belirtilen durumları hangi sıklıkta yaşadığınızı belirtiniz. Lütfen her soru için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

1-Hiçbir zaman, 2-Nadiren, 3-Bazen, 4-Sıklıkla, 5-Her zaman

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
1.Hangi sıklıkta planladığınızdan daha fazla internette kalırsınız?	()	()	()	()	()
2.Hangi sıklıkta ailenizle ilgili işleri ihmal ederek internette daha fazla zaman harcarsınız?	()	()	()	()	()
3.Okul veya ders ile ilgili çalışmalarınız hangi sıklıkta internette harcadığınız süre yüzünden zarar görmektedir?	()	()	()	()	()
4.Birileri internette ne yaptığınızı sorduğunda hangi sıklıkta sır gibi saklar veya savunmaya geçersiniz?	()	()	()	()	()
5.Birileri siz internette iken canınızı sıkarsa hangi sıklıkta onları tersler, onlara bağırır ve öfkeli davranırsınız?	()	()	()	()	()
6.Hangi sıklıkta gece internette harcadığınız süre yüzünden uykusuz kalırsınız?	()	()	()	()	()
7.İnternete bağlı değilken hangi sıklıkta internetle avunur veya internete bağlı olduğunuz hayalini kurarsınız?	()	()	()	()	()
8.İnternette iken hangi sıklıkta kendinizi ‘birkaç dakika daha’ derken bulursunuz?	()	()	()	()	()
9.Hangi sıklıkta internette harcadığınız zamanı azaltmak için uğraşırsınız ve başarısız olursunuz?	()	()	()	()	()
10.Ne kadar süre internette olduğunuzu hangi sıklıkta saklamaya çalışırsınız?	()	()	()	()	()
11.Hangi sıklıkta başkalarıyla dışarı çıkmak yerine internette daha fazla zaman harcamayı tercih edersiniz?	()	()	()	()	()
12.İnternete bağlanamadığınızda hangi sıklıkta kendinizi bunalımda, karamsar ve sinirli hissedip, internete bağlandığınızda bu şikayetlerinizin hemen geçtiğini görürsünüz?	()	()	()	()	()

Ek-3.Duygusal Tepkisellik Ölçeği

Aşağıda bazı ifadeler verilmiştir. Verilen ifadeleri okuyarak ne ölçüde katıldığınızı sağ taraftaki kutucukları karalayarak belirtiniz. Lütfen verilen ifadeleri aklınıza ilk geldiği şekliyle işaretleyiniz.

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Üzücü olaylar karşısında çok kolayca duygusallaşırım.				
2.Çok küçük şeyler bile beni duygusallaştırır.				
3.Bir duyguyu yaşadığımda çok yoğun yaşarım.				
4.Üzücü bir şey yaşadığımda, uzun bir süre ona kafa yorarım.				
5.Duygularımı çok yoğun yaşarım.				
6.Duygularımda ani iniş-çıkışlar yaşadığım olur.				
7.Bir duyguyu yaşadığımda başka bir duyguyu yaşamak benim için çok zordur.				
8.Benim için mantıklı/ düzgün düşünmek zordur, bu yüzden kendimi genellikle mutsuz hissederim.				
9.Duygusal olarak çok çabuk incinirim.				
10.Kızgın olduğumda çevremdekiler beni zor sakinleştirir.				
11.Kendimi genellikle endişeli hissederim.				
12.Diğer insanların önemsemediği şeylere çok kafa yorarım.				
13.Üzücü bir durum karşısında kolayca dağılırım.				
14.Çevremdekiler olaylara aşırı tepki verdiğimi söyler.				
15.Kötü bir olay yaşadığımda, ruh halim hızlıca değişir.				
16.Çevremdekiler olaylar karşısında sakinliğimi koruyamadığımı söyler.				
17.Eğer biriyle bir anlaşmazlık yaşarsam, bu durumu kafamdan atmam zaman alır.				

Ek-4.Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği

Açıklama: Bu envanterde günlük hayatta yaşadığımız sosyal durumlar verilmiştir. Envanter, sosyal durumlar karşısında, duyulan sorumluluk bilincini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıda belirtilen, ifadeler karşısında genel duygu ve davranışınızı, size uygun olan düzeyde işaretleyiniz. Her madde hem sorumluluğun duygu boyutunu hem de davranış boyutunu değerlendirmeye yöneliktir. İlk dört seçenek duygu boyutunu işaretlemeniz, diğer dört seçenek ise davranış boyutunu işaretlemeniz içindir.

Örneğin: Eşyaları düzenli bir şekilde aldığı yere bırakma görevinde her zaman sorumluluk duyan ama sıklıkla sorumlu davranan bir durum için örnektir.	Her Zaman	Sıklıkla	Çok Nadir	Hiçbir	Her Zaman	Sıklıkla	Çok Nadir	Hiçbir
Eşyalarımı düzenli bir şekilde de aldığım yere bırakma görevinde	x					x		

Seçeneklerinden de size uygun olanı örnekteki gibi işaretleyiniz Envantere vereceğiniz içten yanıtlara teşekkür ederiz.

	Sorumluluk Duyarım				Sorumlu Davranışım			
	Her Zaman	Sıklıkla	Çok Nadir	Hiçbir Zaman	Her Zaman	Sıklıkla	Çok Nadir	Hiçbir Zaman
1.Bana güvenen insanları hayal kırıklığına uğrattığımda								
2.Grup çalışmasında bana bir görev verildiğinde								
3.Okuldaki sorunları çözmek için bir şeyler yapma konusunda								
4.Verdiğim bir sözü tutma konusunda								
5.Arkadaşlarımla sorunlarını çözmeye yardımcı olma konusunda								
6.Birilerine karşılıksız yardım etme konusunda								
7.Sınıf arkadaşlarımla söylediklerini dikkate alma konusunda								
8.İşlerimi planlamam gerektiğinde								
9.Eşyalarımı düzenli bir şekilde kullanma konusunda								
10.Bir grupta görev almam gerektiğinde								
11.Öz bakım görevlerimi yerine getirme konusunda								
12.İnsanlara yardım derneklerine üye olma konusunda								
13.Emanet edilen bir eşyaya sahip çıkma konusunda								
14.Şehrimin ya da ülkemizin iyiliği için zaman ayırma konusunda								
15.Sınavlarımda başarılı olabilme konusunda								
16.Toplum içinde konuşurken duygularımı kontrol etme konusunda								
17.Toplumsal kurallara uymayan kişileri uyarma konusunda								
18. Randevularıma zamanında gitme konusunda								

Ek-5.Etik Kurul İzni

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurul Başkanlığı
PROJE DEĞERLENDİRME FORMU

Projenin/Çalışmanın Adı: Danışmanlığını Doç.Dr. Arzu GÜLBAHÇE'nin yürüttüğü yüksek lisans öğrencisi Elif ÇAVDAR'ın "Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı İle Sorumluluk ve Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki" isimli yüksek lisans tez çalışması ile ilgili Etik Kurul uygunluk onay belgesi talep edilmesi.

Gönderildiği Tarih: 10.12.2021

Teslim Tarihi: 10.12.2021

Değerlendirenin Adı Soyadı: Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı Adına

Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
Etik Kurul Başkanı

İmza :

Bu Tez uygundur:

Gerekçe/Açıklama: Yapılacak çalışmada yaklaşım ve yöntemler dikkate alınarak, konu ile ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel açıdan herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Bu Tez uygun değildir: ☐

Gerekçe/Açıklama

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL BAŞKANLIĞI
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu
ERZURUM

Toplantının Mahiyeti :Etik Kurul
Toplantının Tarihi :10.12.2021
Toplantının Sayısı :13

Karar-19: Danışmanlığını Doç.Dr. Arzu GÜLBAHÇE'nin yürüttüğü yüksek lisans öğrencisi Elif ÇAVDAR'ın "Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı İle Sorumluluk ve Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki" isimli yüksek lisans tez çalışması ile ilgili etik kurul onay belgesi talebi ile ilgili husus görüşüldü

Yapılan görüşmelerden sonra adı geçenin "Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı İle Sorumluluk ve Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki" isimli tez çalışması ile ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına,

oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
Birim Etik Kurul Başkanı

Prof.Dr. Yavuz TAŞKESENLİGİL
Birim Etik Kurul Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Betül ASLAN
Birim Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Mücahit DİLEKMEN
Birim Etik Kurul Üyesi

(İMZA)
Prof.Dr. Banş DEMİRCİ
Raportör

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu Karar Formu

KARAR BİLGİLERİ	Toplantı Sayısı: 13 Karar No: 19	Toplantı Tarihi: 10.12.2021
	Aşağıda bilgileri verilen yüksek lisans tez ile ilgili çalışmanın, etik ilkeler açısından değerlendirilmesi isteği ile ilgili husus görüşüldü. Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu yüksek lisans tez ile ilgili yapılacak çalışma için, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak konuyla ilgili çalışmanın gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına, Etik Kurulu oy birliği ile karar vermiştir.	
ÇALIŞMA BİLGİLERİ	Proje Yürütücüsü: Elif ÇAVDAR Çalışma Konusu: Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı İle Sorumluluk ve Duygusal Tepkisellik Düzeyleri Arasındaki İlişki	

EĞİTİM BİLİMLERİ BİRİM ETİK KURULU		İMZA
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ	Etik Kurul Başkanı	
Prof.Dr. Yavuz TAŞKESENİGİL	Etik Kurul Başkan Yardımcısı	
Prof. Dr. Betül ASLAN	Etik Kurul Üyesi	
Prof. Dr. Mücahit DİLEKMEN	Etik Kurul Üyesi	
Prof. Dr. Barış DEMİRCİ	Etik Kurul Raportörü	

Ek-6.Ölçekleri Kullanmak İçin Alınan İzinler

< Tüm Gelenler ^ v

 yasin demir 14.12.2020
Kime: Elifff Çavdar >

Fw: Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu-Kullanım İzni

Merhabalar,
Öncelikle çalışmanızda kolaylıklar diliyorum. İnternet bağımlılığı ölçeğini çalışmanızda kullanabilirsiniz. İnternet bağımlılığı ölçeğinin makalesini, ölçek maddelerini ve ilgili diğer çalışmaları ekte gönderiyorum. Çalışmanızın sonucundan haberdar ederseniz sevinirim.

İyi çalışmalar

Dr. Öğr. Üyesi Yasin DEMİR

Fırat Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

< Tüm Gelenler 2 İleti ^ v

 Elifff Çavdar 14.12.2020
Merhaba hocam, Ben Atatürk Üniversitesi Eğ...

Gmail Gelen Posta Kutusunda Bulunanlar

 yener ozen 14.12.2020
Kime: Elifff Çavdar >

Ynt: Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği İçin İzin

Merhabalar,. Tabiki kullanabilirsiniz. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi 7. sayısında makalenin tamamı ve ölçeğin tamamı var. Kolay gelsin...

Doç. Dr. Yener ÖZEN

< Tüm Gelenler 2 İleti ^ v

 Elifff Çavdar 14.12.2020
Merhaba hocam, Ben Atatürk Üniversitesi Eğ...

Gmail Gelen Posta Kutusunda Bulunanlar

 İSMAİL SEÇER 16.12.2020
Kime: Elifff Çavdar >

Ynt: Duygusal Tepkisellik Ölçeği İçin İzin

Elif hanım merhaba.
Duygusal tepkisellik ölçeğini ekte gönderiyorum. Çalışmanızda kolaylıklar dilerim.

Selamlar

ÖZGEÇMİŞ

Elif ÇAVDAR, 2015 yılında İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümünden üçüncü olarak mezun olmuştur. Çift anadal programıyla yerleştiği İstanbul Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünü ve eğitim fakültesini, 2016 yılı birincisi olarak tamamlamıştır. 2019 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

